

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (JAPON DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

JAPONCADA ZAMAN – GÖRÜNÜŞ TARTIŞMASI

—Görünüş Tartışması Kapsamında Yardımcı Eylem “*iru*” ve Türkçe —

Doktora Tezi

Ayşegül ATAY

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (JAPON DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

JAPONCADA ZAMAN – GÖRÜNÜŞ TARTIŞMASI

—Görünüş Tartışması Kapsamında Yardımcı Eylem “*iru*” ve Türkçe—

Doktora Tezi

Ayşegül ATAY

Tez Danışmanı
Doç.Dr. Ayşe Nur TEKMEN

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (JAPON DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

JAPONCADA ZAMAN – GÖRÜNÜŞ TARTIŞMASI
—Görünüş Tartışması Kapsamında Yardımcı Eylem “iru” ve Türkçe —

Doktora Tezi

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ayşe Nur TEKMEK

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Bülent OKAY.....
Doç. Dr. Ayşe Nur TEKMEK (Danışman)
Doç. Dr. Selçuk İŞSEVER.....
Doç. Dr. A. Merthan DÜNDAR.....
Yrd. Doç. Dr. Volkan ERDEMİR.....

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi 24.02.2011

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(29/11/2010)

Ayşegül ATAY

İÇİNDEKİLER

Önsöz	İ
Kısaltmalar.....	İİ
GİRİŞ	1
Alan Yazınında Kullanılan Terimler ve Tanımları	12

I. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. ZAMAN VE GÖRÜNÜŞ	14
1.1. Reichenbach'ın "Zaman" Kuramı	14
1.2. Görünüş	17
1.2.1. Dilbilgisel Görünüş ve Smith'in "Bakış Açısı" Kuramı.....	19
1.2.2. Sözlüksel Görünüş ve Vendler'in Eylem Sınıflandırması	20
1.2.3. Smith (1991)'in "İki Bileşenli Görünüş Kuramı" ve Eylem Sınıflandırması	21

II. BÖLÜM

TÜRKÇE VE JAPONCADA ZAMAN - GÖRÜNÜŞ

2.1. Türkçe'de Zaman ve Görünüş.....	25
2.1.1. Türkçe'de Zaman Kuramı Açısından Ekler.....	36

2.1.2. Türkçe’de Görünüş ve “Bakış Açısı Kuramı”	39
2.1.2.1. Bitmişlik Görünüşü	40
2.1.2.2. Bitmemişlik Görünüşü.....	40
2.2. Japonca’da Zaman ve Görünüş	48
2.2.1. Japoncada “Zaman Kuramı”	56
2.2.2. Japonca’da Görünüş ve “Bakış Açısı Kuramı”.....	59
2.2.2.1. Bitmişlik Görünüşü	60
2.2.2.2. Süreklilik Görünüşü.	62
2.2.2.3. Perfect Görünüş.....	66
DEĞERLENDİRME.....	75

III. BÖLÜM

3. EYLEMİ DURUMSALLAŞTIRAN “*iru*” ve TÜRKÇEDEKİ

GÖRÜNÜMLERİ

3.1. Anlam Açısından “ <i>-teiru</i> ” ve <i>Kindaichi Haruhiko</i> ’nun Sınıflaması	80
3.1.1. Hareketin Sürekliliği	80
3.1.2. Sonucun Durumu	81
3.1.3. Durum Farklılaşması	81
3.1.4. Deneyim	82

3.1.5. Tekrarlama	82
3.2. Anlam Açısından “-teiru” ve <i>Kudō Mayumi</i> ’nin Sınıflaması.....	86
3.2.1. Temel Anlam	87
3.2.2. Türetimsel Anlam	90
3.2.2.1. Perfect Anlam	91
3.3. Yapısal Açısından “ <i>eylem +te iru</i> ”	92
3.3.1. “ <i>Eylem-te iru</i> ” Yapısında Bağlama İlgeci Olan “-te”	98
3.3.2. “ <i>iru</i> ” Eylemi.....	106
3.3.2.1. “ <i>iru</i> ”’nun Temel Kullanım Biçimi	107
3.3.2.2. Yardımcı Eylem Olarak “ <i>iru</i> ”.....	109
3.3.2.3. Eylemi Durumsallaştıran “ <i>iru</i> ” ve Algılanışı	112
3.3.3. Türkçede Eylemi Durumsallaştırma.....	118
3.3.3.1. Görünen Durumun İfadesi	118
3.3.3.2. Eylemin Durumla İfade Edilmesi.....	120
3.4. Bağlam İçinde Yardımcı Eylem “ <i>iru</i> ”	126
DEĞERLENDİRME.....	140
SONUÇ	144
KAYNAKLAR	147

ÖZETLER

Türkçe- 155

Japonca.....156

İngilizce.....157

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, “Görünüş Tartışması Kapsamında yardımcı eylem “*iru*” ele alınmıştır. Japoncada yardımcı eylem olarak “*iru*”, zaman ve görünüş araştırmalarında “-*teiru*” biçiminde kalıp olarak ele alınmakta ve temeli “süreklilik” anlamına oturtulmaktadır. Ancak bu anlamı, Türkçede karşılık gelen görünümüleri için kısıtlı kaldığından, bu çalışmada “*iru*” sözcüğü temel alınarak inceleme yapılmış ve “*eylem-te iru*” yapısındaki etkisi üzerinde durularak “*süreklilik*” ve “var (olma), bulunma durumu”nun anlam boyutu ve buna bağlı olarak Türkçedeki görünümüleri belirlenmiştir.

Çalışma için gerekli alan yazın ve veri toplama aşamaları Japon Vakfı (Japan Foundation)’nın bir senelik (Haziran 2009- Haziran 2010 tarihleri arasında) araştırma bursu çerçevesinde, Japonya Araştırma Enstitüsü’nde Prof. Dr. Inoue Masaru’nun danışmanlığında gerçekleştirilmiştir. Ayrıca tez çalışmasına başladıktan sonra yapılan çalışmanın gelişimi, Prof. Dr. Bülent Okay, Doç. Dr. Selçuk İşsever, Doç. Dr. Ayşe Nur Tekmen gözetimindeki komite tarafından değerlendirilmiş ve tezin yazım aşaması tamamlanmıştır.

Tez çalışmam boyunca bana yol gösterdikleri ve beni sabırla yetiştirdikleri için başta danışmanım ve Anabilim Dalı Başkanım Doç.Dr. Ayşe Nur Tekmen olmak üzere, tüm hocalarıma saygılar sunar, yürekten teşekkür ederim.

Kısaltmalar

BULUN.: Bulunma Durumu

DÜZ.BİÇ.: Düz Biçim

KİB.BİÇ.: Kibar Biçim

GEL.Z.:Gelecek Zaman

GEN.Z.:Geniş Zaman

GEÇ.Z.: Geçmiş Zaman

GEÇM.Z.:Geçmemiş Zaman

S.Z. Söylem zamanı

Ş.Z.: Şimdiki Zaman

O.Z. Olay zamanı

K.Z. Kurgu zamanı

SÜR.GÖR.: Süreklilik Görünüşü

BİT.GÖR.: Bitmişlik Görünüşü

BAĞ.İLG.: Bağlama İlgeci

BE.D.İLG.:Belirtme Durumu İlgeci

KONU: Konu İlgeci

YA.İLG.: Yalın İlgeç

YA.D.İLG. Yaklaşma Durumu İlgeci

YER İLG.: Yer İlgeci

İL.İLG.:İlgi Durumu İlgeci

Z.İLG.: Zaman İlgeci

ÜN.:Ünlem

GİRİŞ

Bu tezde “Japoncada Zaman ve Görünüş Tartışması” adı altında “*iru*” yapısı ele alınmıştır. Japoncada “*-teiru*” yapısı görünüş araştırmalarında ele alınmakta ve bu araştırmalarda yapının temel anlamının “süreklielik” bildirdiği üzerinde durulmaktadır. Bu açıdan Türkçeye bakıldığında yapının Türkçede de süreklielik eki *-(I)yor* ile görünüm kazandığının düşünülmesi doğaldır.

1. アフメツとは勉強している。

Ahmet-wa benkyō shi-teiru.

Ahmet-KONU ders çalış-SÜR.

Ahmet ders çalış-mak-ta / -(1)yor.

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi Japoncadaki *benkyō suru* (çalışmak) eylemi çalışma halini bildirirken süreklielik bildiren yapıya dönüşür. Aynı zamanda bu tümcede konuşma ortamı, söylem anında göz önünde bulunan ya da halen devam eden eylemdir. Dolayısıyla bu durumda, Türkçedeki *-(I)yor* yapısı kullanılmaktadır. Oysa Japoncadaki aynı yapı, söylem ortamı değiştirildiğinde Türkçede süreklielik anlamı taşıyan *-(I)yor* ile değil farklı görünümlemlerle de karşımıza çıkmaktadır.

2. 先生は帰国している。

Sensei-wa kikoku shiteiru

Sensei-konu ÷lkeye dön-SÜR.

Hoca ÷lkesine dön / -dü /-müş (durumda / bulunuyor).

2 numaralı tümcedeki *kikoku suru* (dönüş yapmak, ÷lkeye dönmek) eylemi Japoncada süreklilik bildirdiği söylenen yapıyla kullanıldığında *kikoku shiteiru* şeklindedir. Bu nedenle Türkçede de süreklilik bildiren *-(I)yor* yapısıyla karşılanması gerekmektedir.¹ Örneğin, “Yemeğini yiyor” tümcesinde olay söylem zamanı öncesinde başlamış ve söylem zamanında hala sürmekte olduğundan, buradaki *-(I)yor* süreklilik aktarmaktadır.

3. ご飯を食べている

Gohan-o tabe-te iru.

Yemek-BE.D.İLG. ye-(mek)-BAĞ.İLG.-DURUM

Yemeğini ye-mek-te / yi-yor.

Yemeğini ye-miş (bulunuyor)

Yukarıdaki 3 numaralı tümcede *süreklilik* bildirdiği söylenen “-teiru” kullanılmaktadır. Ancak her ikisinde söylem ortamı göz önünde bulundurulduğunda Türkçede *yemeğini yemiş* ve *yemeğini yemekte / yiyor* biçiminde *-mEk-TE*, *-(I)yor* ve *-mİş (bulunuyor)* yapılarının kullanılabildiği anlaşılmaktadır. *-(I)yor*; söylem

---

¹ Uzun (1998a) Türkçede *-(I)yor*’un süreklilik bildirdiğini belirtmektedir.

anında eylemin devam aşamasında, diğer görünümlemler ise “var olan durumu” ifade etmede kullanılmaktadır. Dolayısıyla 1,2,3 numaralı örneklerden yola çıktığımızda “-teiru” olarak ele alınan yapının görünüş araştırmalarında söylendiği gibi süreklilik anlamından daha genel bir anlam içerdiiği ya da “Tek ek tek işlev” bakış açısıyla baktığımızda temel işlevinin sadece süreklilik bildirme değil tüm bu işlevleri kapsayan bir işlevi olduğu düşünülebilir.

Bu yapının söylem ortamlarına göre Türkçedeki yansımaları da göz önünde bulundurularak *görünüş* mü *zaman* mı olduğu ve içerdiiği anlamın sadece *süreklilik* olarak algılanıp algılanmayacağı konusu bu tezin konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmadaki amaç, Japoncada yardımcı eylem olarak ele alınan “*iru*”² yapısının değişmez anlamını ortaya koymak ve buna bağlı olarak Türkçede karşılık gelen görünümlemlerini belirlemektir.

Zaman ve görünüş, Türkçe ve Japoncada bu iki dilin özelliğinden dolayı kesişen ve kesiştiği için de araştırmacıları arasında merakla incelenen bir konudur. Japoncada “-teiru” olarak adlandırılan yapının temelinde yatan anlamının ortaya konulması ve Türkçedeki görünümlemlerinin belirlenmesi, iki dildeki benzer ve farklı dil

---

² Zaman ve görünüş araştırmalarında “teiru” olarak incelenen yapı, bu tezde “iru” olarak benimsenmiştir.

kullanımının ortaya konulmasının yanında algılama biçimlerindeki farklı ve benzer noktalarına ışık tutacaktır.

Bu konuyla ilgili Türkçede yapılmış tek araştırma, öğretim açısından ele alınan “Japonca’daki ‘-teiru’ Biçimbirimi Kullanımına İlişkin Yanlış Çözümlemesi” başlıklı Gürkan (2005)’in yüksek lisans tezidir. Sözü edilen bu tezde “-teiru” nun Japon dili alanyazınında olduğu gibi kalıp olarak ve süreklilik anlamı temel alınarak incelendiği; ayrıca yapılan sormacanın da buna göre hazırlanarak öğrencilere uygulandığı görülmüştür. Bu sormacanın değerlendirilme kısmında ise “*öğrenciler “teiru” nun Türkçe karşılığını “-yor” eki olarak kodladıkları ve (bunun dışındaki Türkçe görünimleri) en zorlanılan kullanımın öğrencilerin ana dillerinde karşılığı bulunmayan ‘sonuç durumu’ kullanımı olduğu tespit edilmiştir*”³ şeklinde çıkarılan sonuçtur.

Gürkan (2005)’nin yapmış olduğu bu çalışma, tezimizin sorununa somut bir örnektir. Başka bir deyişle “-teiru” nun Türkçede birden fazla görünümünün olması, onun bu görünümünü içine alan daha geniş anlamının olduğu varsayımımızı destekler niteliktedir.

---

³ Gürkan (2005: 96), “Japonca’daki ‘-teiru’ Biçimbirimi Kullanımına İlişkin Yanlış Çözümlemesi”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Ens.

Ayrıca Gürkan (2005), tezinde “-teiru”yu kalıp olarak ele aldığı için öğretime yönelik bir öneride bulunamadığı görülmüştür. Bu durum ise “-teiru” yapısını yalnızca anlam açısından incelemenin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu sebeple çalışmanın konusunu oluşturan bu yapı, anlam açısından incelenmekle birlikte yapısal açıdan da incelenmiştir. Buna göre de [-te] ve [iru] biçimbirimlerinden oluşan bileşik yapı olduğu gösterilmiş ve bu bileşik yapıdaki biçimbirimlerin temel anlamları ve anlamların yapı üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur.

Dilde evrensel olan gönderim unsurlarından bir tanesi geçiciliktir (temporality). Geçicilik bütün dillerde ya dilbilgisel ya da sözlüksel ilişki içindedir. Çoğu dil geçicilik unsurunu gösteren iki türlü ifade gücüne sahiptir: “Zaman” ve “Görünüş” (Koç:1986:247). “Zaman”, konuşma anına göre bir olayın zaman ekseninde konuşlanmasına gönderimde bulunur (Reichenbach:1947). Buna göre dillerde geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman olmak üzere üç zamanın varlığından söz edilmektedir. Diğer yandan “görünüş”, *herhangi bir noktadaki durumun içsel olan geçici öğeleridir*. Ancak “görünüş” olayın zaman çizgisi üzerinde nereye konuşlandığı ile ilgilenmediği için dışsal durum olan “zaman” ile farklılık gösterir (Comrie:1985). Bazı dillerde bu iki unsurun kesiştiği durumlar da

olduğundan, araştırmacıların diller üzerinde ayrıntılı olarak inceledikleri ve üzerinde kuramlar geliştirdikleri konulardan biri olmuştur. Bunlar arasında Smith (1991) “görünüş”ü “*Bakış Açışı* (Point of View)” kuramı adı altında dilbilgisel yönüyle ele almıştır. Ayrıca başka bir kuramını, eylem üzerine gelen dilbilgisel yapıların tümcenin diğerk öğeleri (hal türleri) ile birleşimine göre değişen anlamlarını “*Çift Bileşenli Görünüş Kuramı*” (Two-Component Theory) adı altında incelemektedir. Bu kuramında Vendler (1967)’in sözlüksel açıdan yaptığı eylem sınıflandırmasından yararlanmaktadır. Evrensel dil araştırmalarında zaman ve görünüş araştırmalarına yön veren bu araştırmalar kuramsal çerçevede (I.Bölüm) ayrıntılı olarak betimlenmiştir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda Türkçe ve Japoncada zaman ve görünüşe bakıldığında; *Zaman* açısından Türkçede geçmiş, şimdi ve gelecek zaman vardır ve her bir zamanın dilbilgisel gösterenleri sırasıyla –DI, –yor, –AcAk şeklindedir. Japoncada ise bu üç zamanın varlığı sözkonusu olsa bile, dilbilgisel gösterenleri geçmiş zaman (-ta) ve geçmemiş zaman (-ru) olarak ayrılmaktadır (Yoshimoto:1998). Diğerk yandan görünüş açısından Türkçede –yor ve –DI eklerinden söz edilirken, Japoncada sözlüksel bakımdan “-teiru” ve eylem ilişkisi bakımından öncelikli olarak araştırıldığı görülmüştür. Özellikle 1955’de Kindaichi

(1981)'nin “-teiru” alıp almamasına göre yaptığı eylem sınıflandırması ve buna bağlı olarak “-teiru”ya yüklediği anlamlar, sonraki araştırmaların temelini oluşturmuştur. Onun araştırmasını temel alan Kudō (1995) “-teiru”nun anlamını yeniden düzenleyerek, temelindeki anlamın süreklilik olduğunu ve bu sürekliliğin ise “hareketin sürekliliği” ve “sonucun sürekliliği” olmak üzere ayrıldığını belirtmiştir. Bağlama göre değişen anlamını da 4’e ayırarak, *perfect* anlamı bu kategoriye eklemiştir. Ancak bütün araştırmaların “-teiru”nun temelinde süreklilik bildirdiğine yönelik olduğu görülmüştür. Alanyazındaki bu araştırmalar ayrıntılı olarak II. Bölümde ele alınmıştır.

“-teiru”, yapısal olarak ayrıştırıldığında “-te” ile “iru” olmak üzere iki farklı biçimbirimden oluşmaktadır. Yani “-te iru” biçiminde bileşik yapıdır. Ancak zaman ve görünüş araştırmalarında yapısal özelliği göz ardı edilerek tek bir biçimbirim olarak ele alınmaktadır. Kalıp olarak ele alınmasından dolayı Gürkan’ın (2005) tezinde olduğu gibi öğretimde yanlış çözümlemelere yol açtığı görülmektedir. Bu sebeple “-teiru” yapısı yapısal ve anlamsal açıdan ele alınmış, daha sonra da barındırdığı temel anlama ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun için alanyazında yapısal ve anlamsal açıdan ele alan araştırmaları betimlemek gerektiğinden, III. Bölümde bu araştırmalara ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bunlardan Suzuki (1976)“-teiru”yu

yapısal açıdan “*eylem-te*” ve “*iru*” biçiminde ayrıştırmış, ancak “*eylem-te*” yapısındaki “*-te*”nin işlevi ile ilgili açıklama yapmamış olduğu görülmüştür. Dahası, “*iru*” eyleminin durum bildiren temel anlamını “*eylem-te iru*” yapısında kaybettiğini iddia ettiği görülmüştür. Bu bölümde Suzuki (1976)’nin bu savı eleştirilerek, “*-te*”nin bağlama işlevini, “*iru*”nun ise temel anlamını “*eylem-te iru*” yapısında da koruduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca, anlamsal açıdan yapılmış araştırmalardan Kudō (1995)’nin “*-te iru*”nun süreklilik bildirdiği görüşünün, Türkçedeki görünümleri açısından bakıldığında zayıf kaldığı düşünülerek, “yapıdaki “*-iru*” eyleminin durum bildiren eylem olması sebebiyle iç yapısındaki anlamını, başka bir eyleme eklendiğinde eylemi durumsallaştırdığı” varsayımı kurulmuş ve bu varsayım, hem yapısal olarak hem de anlamsal olarak söylem ortamlarındaki algılanış biçimleriyle ispatlanmıştır.

Bu çalışmada zaman ve görünüş kavramları ve “*-teiru*” ile ilgili yapılmış olan çalışmalar göz önünde bulundurulmuştur. Ancak “*-teiru*”yla ilgili yapılan araştırmaların hiç birinin temelinde barındırdığı anlamı ortaya koymadığı görülmüştür. Bu sebeple ilk olarak “*-teiru*”nun temelinde barındırdığı anlamı belirlenmelidir. Bu sebeple “*-teiru*” biçiminde adlandırılan yapının, öncelikli olarak iç yapısı açısından ele alınarak, yapısal çözümleme yoluyla temel anlamına

ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun için 1,2,3 numaralı tümceler araştırma sorununu ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle “-teiru” için yoğun olarak söylenen süreklilik anlamı Türkçedeki süreklilik bildiren “-(I)yor” ekindeki süreklilik anlamıyla örtüşmemektedir. Bu çalışmayla aynı zamanda süreklilik anlamının içeriği tartışılmış, durum ve süreklilik kavramları üzerinde de durulmuştur.

Yöntem olarak, öncelikle evrensel nitelik taşıyan zaman ve görünüş kuramlarına yer verilmiş, ardından Türkçe ile Japoncadaki zaman ve görünüş tartışmasını ele alan kaynaklar betimlenmiştir. Tezin konusunu oluşturan “-te iru” ile ilgili yazılmış olan kaynaklar incelendikten sonra, örnek tümcelerden yola çıkarak “-teiru”’nun kullanıldığı tümcelerin Türkçe karşılıkları anadil konuşucularına teyit ettirilerek sorun ortaya konulmuştur. Çalışma Japonca merkezli yürütülmüş, gerekli görüldüğü noktalarda Türkçedeki görünümlemlerle çözümleme yapılmıştır. Özellikle bu noktalarda Japoncadaki “-teiru” ile Türkçedeki -(I)yor eki ve -İ-mEk yardımcı eylemi ve diğer görünümlemlerin köken bilgisinden yararlanılarak, kökenindeki anlamları günümüz diliyle ilişkilendirilmiştir. Ancak, tez konusu etimolojik çalışma olmaması nedeniyle ve konunun dağılmasına yol açacağı düşüncesiyle, kökenle ilgili çalışmalara dipnotlarda yer verilmiştir. Ayrıca genel olarak ele alınan “-teiru” yapısı, bu çalışmada “iru” yardımcı eylemi olarak benimsendiğinden, betimlemeler

dışındaki çözümlenmelerde “*iru*” yardımcı eylemi olarak incelenmiştir.

Veri toplama tekniğinde; internet, Japonca kitap, roman, dil öğretim kitapları ve dilbilgisi kitaplarında yer alan örnek tümcelerden yararlanıldığı gibi Japonca konuşma ortamlarında gözlem yapılmıştır.⁴ Daha sonra anlam açısından sorunlu noktalar tespit edilip her iki dilin ana dili konuşucularıyla kendi diline aktarmaları istenmiştir.

Çalışma, Japoncadaki zaman ve görünüş kapsamındaki “*-teiru*” yapısı ile sınırlı olup, biçimlerin kiplik yönü konu dışı bırakılmıştır. Çünkü kiplik⁵ konuşucunun tutumunu sergiyen dilbilgisel unsurdur. Ancak, “Aa Kemal geliyor!” ve “Aa Kemal gelmiş!” tümcelerinden birincisinde –(I)yor ekinin kiplik değil süreklilik görünüşü aktardığı belirtilmektedir (Sepzecioğlu (2008:18-33). İkincisinde ise –mİş⁶

---

⁴ Japon Vakfı tarafından sağlanan “Fellowship programı” çerçevesinde 29.05. 2009 29.05.2010 tarihleri arasında 1 yıl Japonya’nın Tachikawa şehrinde bulunan Ulusal Dil Araştırma Merkezinde çalışmada bulunulmuştur.

⁵ Bk. 12. dipnot

⁶ mİş ile -(I)mİş farklı biçimbirimlerdir. Birincisi eylem üzerine gelen *gel-miş gibi*, diğeri de ad ve sıfatlara eklenen *-(İ)mek* yardımcı fiilin çekimli halidir (araba da arabaymış ha!, güya çok zekiymiş! gibi) ve araştırmalarda kiplik eki olarak incelenmektedir . Ancak bu çalışmada eyleme eklenen –m(I)ş eki araştırma

ekinin kiplik olduğu belirtilmektedir (Koç ve Slobin; 1982: 186-200). Oysa, bu iki tümce karşılaştırıldığında, -(I)yor'un süreklilik bildirirken, -miş ekinin kip olması çelişkilidir. Başka bir deyişle, her iki tümce de şaşkınlığı ifade ettiği halde, eylem üzerindeki eklerin işlevlerinin farklı olması çelişkili ve yanlış bir saptama olduğunu göstermektedir. Çünkü tümcelerdeki şaşkınlık ifadesi, eyleme eklenen eklerden değil, Aaa! ünleminden kaynaklanmaktadır. Buna göre "Aa Kemal gelmiş" tümcesindeki -miş eki, eylemin gerçekleşip bittiği okuması vermekte ve kiplik olarak öne sürülen konuşucunun tutumunu yansıtmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında -miş⁷ ekinin kiplik değil, görünüş sergilediği açıkça görülür. Buna göre, bu çalışmada konuşucunun tutumuna yönelik olan kiplik konusu çalışma dışında bırakılmıştır. Aynı zamanda -miş eki kiplik olarak değil, görünüş eki olarak benimsenmiştir.

---

kapsamında olup, -(I)mış'ın işlevi dışarıda bırakılmıştır.

⁷ -miş ekiyle ilgili çözümlene ayrıntılı olarak 42-44. sayfalarda yapılmıştır.

Alan Yazınında Kullanılan Terimler ve Tanımları

Algı: (İng.perception). Nesnel dünyanın başta görme örgeni olmak üzere insanın duyu örgenlerini etkilemesi ve böylece nesnelere bilinçte yansması. Toplumbilim Terimleri Sözlüğü,1975, (tdkterim.gov.tr/bts/).

Bağlam: (Alm.Kontext, İng. Context). 1. Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce ya da sonra gelen, bir çok durumda söz konusu durumu etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim ya da birimler bütünü. (*İç bağlam, dil içi bağlam da denir*).
2. Duruma, konuşucu ve dinleyicinin dil dışı toplumsal, ekinsel, ruhsal nitelikli deneyim ve bilgilerine ilişkin verilerin tümü. (*Dış bağlam, dil dışı bağlam da denir*).
(Vardar:1998:31)

Kılış: (Alm. Aktionsart, İng. Manner of action): Eylemin belirttiği oluşun zaman bakımından niteliğini, bir başka deyişle başlama mı, bitiş mi, süreklilik mi belirttiğini gösteren anlamsal ulam. (Vardar:1998:140)

Görünüm: (İng.Aspect). Eylem kavramlarında, meydana geliş tarzı. Vermiş bulunmak, gelmiş olmak vs. (tdkterim.gov.tr/bts/)

Görünü: (Alm. Aspect, Aktionsart, İng. Aspect). Eylemin anlattığı iş, oluş, edim, vb.ni konuşucunun nasıl gördüğünü belirten dilbilgisi ulamı. Zaman ulamından ayrılan görünüş, eylemin bitmişliği, bitmemişliği, başlangıcı, gelişimi, sonucu,

yineleniŖi vb. bakımından ele alındığını vurgular. Kimi dillerde grnŖn özel dilbilgisel ğeri vardır.

Zaman: (Alm.Tempus, İng.Tense). Eyleme bağlı olarak gerçek ya da doğal sürenin eŖitli dilbilgisel bölümlerini belirten ulam ve bu ulama bağlı olarak ortaya çıkan altulamlardan her biri. (Vardar:1998:228)

I. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. ZAMAN VE GÖRÜNÜŞ

Bu bölümde Zaman ve Görünüş'le ilgili yapılmış olan araştırmalar ele alınmış, özellikle kuramlarıyla diğer araştırmaları etkileyen Reichenbach'ın *Zaman Kuramı*, Comrie'nin *Bitmişlik – Bitmemişlik Bakış Açışı*, Smith'in *Bakış Açışı Kuramı* ile *İki Bileşenli Görünüş Kuramı* ve Vendler'in Sözlüksel Eylem Sınıflaması betimlenmiştir.

1.1. Reichenbach'ın Zaman Kuramı

Reichenbach (1947)⁸ Zaman Kuramı'nda, *zamanı* tek yönlü bir eksen üzerinde eylemde zamanı temel alarak göstermekte ve gerçek zamanda⁹ verilen herhangi bir tümcede eylem zamanının¹⁰ seçimiyle bağlantılı en fazla üç nokta

---

⁸ Zaman Kuramı, dilbilim uzmanlarınca kabul gören ve gerçek zaman konusundaki araştırmalara yön veren önemli bir kuramdır.

⁹ Time: Bir iş veya olayın geçmekte olduğu sürenin ölçüsü. (www.tdk.gov.tr/bts)

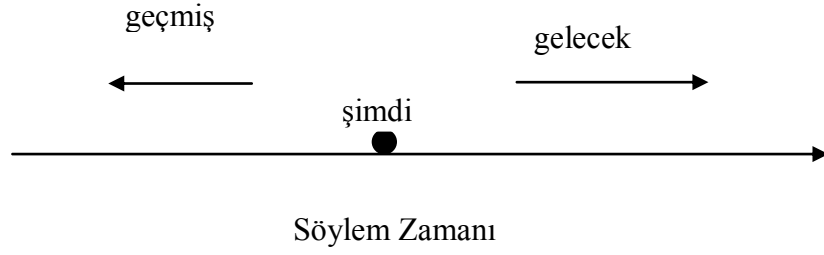
¹⁰ Tense: Zaman kavramının bir eylemle birleşimini dilbilgisel yönden inceleyen *dilbilgisel zaman*.

olduğunu savunmaktadır:

S: Speech Time- Söylem Zamanı

E: Event Time - Olay Zamanı (Olay anı)

R: Reference Time– Gönderim Zamanı

Tablo 1: Reichenbach'ın *Zaman Kuramı*

Yine bu kuramında zaman eksenini üzerinde söylem zamanını temel alarak, söylem zamanı öncesinde gerçekleşen olaylara *geçmiş zaman*, söylem zamanı ile aynı zamanda gerçekleşen olaylara *şimdiki zaman* ve söylem zamanından sonra gerçekleşecek olayları *gelecek zaman* olarak konuşlandırarak *geçmiş zaman*, *şimdiki zaman* ve *gelecek zaman* olmak üzere üç zaman sınıflandırması yaptığı görülmektedir.

Bildirilecek bir olayın ait olduğu zamanın bu biçimde aktarılışı, yani dilbilgisel zaman, tümcedeki olayın gerçek zaman çizgisi üzerinde nereye yerleşeceğini gösterir (Uzun 1998a:110). Comrie (1985:9), Dilbilgisel zamanı,

“zaman çizgisi üzerinde konumlandırmanın dilbilgiselleşmiş anlatımı” olarak tanımlamaktadır. Diller, zamanı dilbilgisel araçlarla kodlayabileceği gibi, zaman belirteçleri gibi sözcüksel birimlerle de kodlayabilir. Anlatımın zaman çizgisine yerleştirilmesi eylem dizgesiyle iç içe olduğunda dilbilgisel zaman ulamından söz etmek mümkündür. “Bir ulamın dilbilgiselleşmesi ve bu dilbilgiselleşmenin derecesi ile ilgili birçok ölçüt bulunmaktadır. Bu ölçütlerden en önemlisi ulama ait biçimbilimsel öğelerin diğer biçimbilimsel öğelerle bitleştirilme derecesidir”(Comrie, 1985 : 10-11).

Buna göre *zaman*'la ilgili araştırmaların Reichenbach (1947)'ın *zaman kuramı*'na dayandırıldığı, bu kuramın dillerde *zaman* kavramı konusunda evrensellik taşıması noktasında eleştirilere¹¹ maruz kalsa da ondan sonraki

---

¹¹ Örneğin, Peter had gone away (Peter gitmiş) tümcesinde konuşma anı (S) söylem zamanıdır. (E) olay ise Peter'in gitme eylemidir. (R) gönderim zamanı ise bağlamla gerçekleşen S ile E arasında belirli bir zaman noktasıdır. Gönderim zamanının hep şimdiki nokta alınmasının görünüşsel kavramları açıklamada uygun olmaması nedeniyle Dahl (1985:30) tarafından, yine gönderim zamanının sınırsız (R1, R2, v.s.) olması nedeniyle de Comrie (1985) tarafından eleştiri almıştır. Ayrıca Klein W. (1994), Reichenbach'ın *zaman kuramını* çeşitli görüş anlamlarını birbirinden

araştırmaların yine bu kuramın üzerine yapılandığı görölmektedir. Söylem zamanının sıfır alınarak, zamanın saptanması yöntemi Türkçe ve Japonca'da da geçerlik göstermesinden dolayı, araştırmada yeri geldikçe *zaman kuramı*'na başvurulmuştur.

1.2.Görünüş

Görünüş, yazınalanda “dilbilgisel görünüş” ve “sözlüksel görünüş” olmak üzere iki farklı konu başlığı altında ele alınmaktadır. Görünüşün dilbilgisel kodlaması (dilbilgisel görünüş) dillere göre farklılık göstermektedir. Comrie (1985), görünüşü, “*herhangi bir noktadaki durumun geçici içsel ögeleri*” olarak tanımlamaktadır. Yani görünüşün olayın zaman çizgisi üzerinde nereye konuşlandığı ile ilgilenmediği için dışsal durum olan “zaman” terimiyle farklılık gösterdiğini savunmakta ve Bitmişlik (Perfective) ve Bitmemişlik (Imperfective) olmak üzere sınıflandırmaktadır. Bitmemişlik görünüşü tekrar kendi içinde *alışkanlık ve devam etme; devam etmeyi de ilerleyen ve ilerlemeyen* olarak ayırdığı görölmektedir.

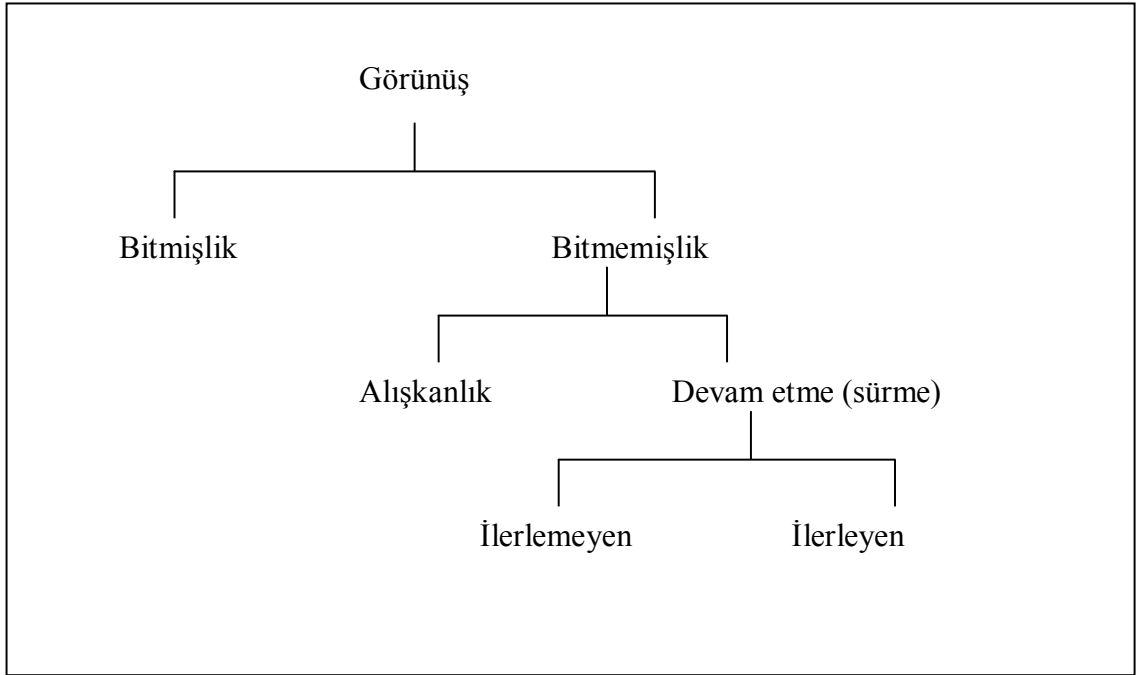
---

açıkça ayırmanın mümkün olmaması noktasında eleştirmektedir. Bu sebeple zamanları belirlerken söylem zamanı (time of utterance), olay zamanı (time of situation) ve topik zaman (Topic Time) olmak üzere üç zaman parametresi kullanılması gerektiğini savunmaktadır.

Bitmişlik, bir olay ya da hareketi oluşturan yapıların farklı dağılımına bakmaksızın, olayı ya da hareketin tamamını, tek bir bütün olarak açıklar; en belirgin özelliği, tamamlanmış bir hareketi başlangıç, orta ve bitişi ile ifade etmesidir.

Bitmemişlik görünüş ise olay ya da hareketin içsel yapısına önem verir, yani hareketin bir noktasına bakar.

Tablo 2 : Comrie'nin Görünüş Sınıflandırması

Sürme (progressive); bir hareketin süreç içindeki devamı olarak tanımlayarak, durum eylemlerinin sürme görünüşü olmadıklarını belirtmektedir.

“*He is knowing the answer*” tümcesinde *know* (bilmek) eylemi İngilizcede “-ing” eki alma özelliği taşımadıklarından bu eylemin sürme görünüşünün olmadığını belirtmektedir. Yani *know* zaman içinde dağılım gösteren durum eylemi olmasından

dolayı, know'da hareketin sürme aşaması gözlenemez. Buna göre, “*He is knowing the answer*” tümcesinin hatalı olduğu belirtilmektedir.

1.2.1. Dilbilgisel Görünüş ve Smith'in “Bakış Açısı” Kuramı

Görünüş araştırmalarında, biçimlerin tümceye kazandırdığı anlamı saptamak için, onların dilbilgisel yönünün incelendiği alan “Dilbilgisel Görünüş” olarak adlandırılmaktadır. Bunlardan Smith (1991)¹² dilbilgisel biçimleri *Bakış Açısı* (point of view) kuramı altında ele almakta; öznel yani konuşmacının seçimiyle ilişkili olan ve dilbilgisine biçimbilimsel araçlarla sunulan ve tümceye bitmişlik, bitmemişlik gibi yorumlar katan görünüş olarak açıklamaktadır.

Buna göre, bir olay bitmiş, gerçekleşmiş olarak dile yansıtılabilir. *Çocuk yemeğini yedi* tümcesinde *-di* biçiminden olayın tamamlama gösterdiği ve yeme işinin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan bir olay sürme ya da devam etmekte olan bir durum olarak sunulabilir. *Çocuk yemeğini yiyor* tümcesinde ise *-yor* biçiminden olayın hala devam etmekte olduğu durumu anlaşılmaktadır

---

¹² Smith (1991)'in görünüşü oldukça ayrıntılı olarak ele aldığı “The Parameter of Aspect” adlı eserinde özellikle “Bakış açısı görünüşü” (*point of view*) ‘nün mutlak zaman (*time*), dilbilgisel zaman (*tense*) ve belirteçlerle olan ilişkisini açıkladığı, buna ek olarak İngilizce, Fransızca, Rusça, Çince ve Navago dilinin görünüş sistemlerini incelediği görülmektedir.

(Taylan:1997).

Ancak görünüş araştırmalarında sadece dilbilgisel biçimlere bağlı kalarak biçimlerin anlam saptamasını yapmak her zaman yeterli olmamaktadır. Eylemlerin barındırdıkları zamansal iç yapılarındaki anlamları da görünüş açısından önemli bir yere sahiptir. Buna göre eylemlerin görünüşsel anlamlarının *Sözlüksel Görünüş* altında incelendiği görölmektedir.

1.2.2.Sözlüksel Görünüş ve Vendler'in Eylem Sınıflandırması

Eylemin doğal anlamının içinde var olan zamansal anlamları ya da eylemin iç yapısında var olan anlamının incelendiği alandır. Bu alan içinde eylemlerin görünüşsel anlamlarının da sınıflandığı görölmektedir. Bunlardan Vendler (1967) eylemlerin *zaman* kavramından farklı ve kendi iç yapısında sözlüksel görünüş anlamına sahip olduklarını söylemiş ve bu zamansal anlamları temel alan bir görüşsel eylem sınıflandırması yapmıştır. Bu sınıflandırmasında İngilizce'de eylemlerin *-ing* biçimle kullanılıp kullanılmamasını göz önünde bulundurarak eylemleri *Durum* (state) ve *Olay* (event) olmak üzere ikiye ayırdığı görölmektedir. Buna göre *durum* bildiren eylemler asla *-ing* eki almazlar ve her zaman *+* durağandırırlar. *Olay* bildiren eylemler ise *durumların* aksine *-ing* alırlar ve *-*durağandırırlar. Bu eylemler ise

1- Hareketli olan (Activity) edim eylemleridir . Bunların sonlu olmayan süreçleri

vardır.

- 2- Tamamla gösterenler (accomplishment) ise içsel bir hedefe sahiptir.
- 3- Erişim gösterenler (achievement) süreç içermeyen anlık eylemlerdir.

Vendler'in bu sınıflandırmasının sonraki araştırmalara temel oluşturduğu görülmektedir. Bunlardan birisi de Smith'in oluşturduğu "iki bileşenli görünüş kuramı" (two-component theory)'dir.

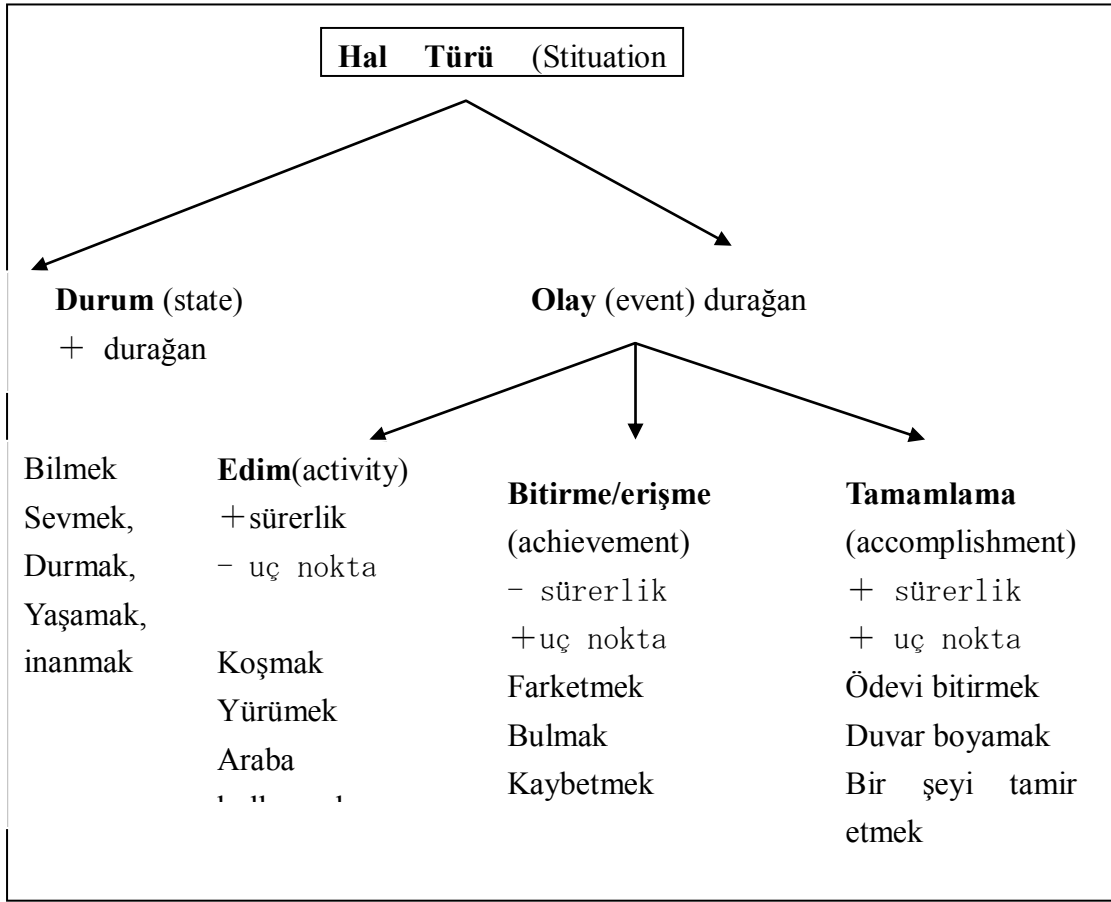
1.2.3. Smith (1991)'in "İki Bileşenli Görünüş Kuramı" ve Eylem Sınıflandırması

Smith (1991), görünüş kuramında anlamsal bir kategori olan görünüşün dillerde iki değişik bileşenle aktarıldığını savunur. Biri eylem ve eylem öbeğinin belirlediği hal türü (situation type)¹³, diğeri de eylem üzerindeki çekim eklerinin yansıttığı konuşmacının 'bakış açısı' dır. Birinci bileşende eylemin hangi anlamsal sınıftan olduğu ve varsa eylem öbeğindeki belirteçler ve nesnelere **hal türünü** (situation type) belirler. Hal türünde ilk temel ayırım, hareket ve istem içermeyen "durum" ile hareket ve iç değişiklik içeren "olay" arasındadır (Vendler (1967)). Olaylar da kendi içlerinde edim, bitirme/erişme ve tamamlama gibi alt gruplara ayrılırlar.

---

¹³ Sözlüksel görünüş (Lexical aspect) ile durum görünüşü (situation aspect) farklı terim olmalarına rağmen, eylemin iç yapısını inceleyen aynı alan olduğu için, çalışmamızda lexical aspect (sözlüksel görünüş) terimi kullanılmıştır.

Tablo 3: Smith'in Eylem Sınıflaması¹⁴

Bu hal türlerinin ise durağanlık, sürerlik, uç noktası içerme olarak anlamsal farklılıklar açısından sınıflandırıldığı görülmektedir.

Smith (1991), Vendler'in eylem sınıflandırmasını temel alarak eylemleri *durum* ve *olaylar* olarak öncelikle iki ana gruba ayırmış, ardından *olayları* kendi aralarında dört alt sınıfta incelemiş olduğu görülmüştür. Bu sınıflandırmayı üç anlamsal özelliğin karşıtlığını temel alarak oluşturduğu anlaşılmaktadır:

1- Durumsal: Bu kavram durağan olma ile devingen olma arasındaki farkı belirleyen

¹⁴ Türkçe Eylemlerin Sınıflandırması (Taylan:1997).

kavramdır. Kısacası, *durumları olaylar*'dan ayıran bir özelliktir.

2- Hedefte-bitişli ya da uç nokta: Bu kavram içsel olarak bir hedef ve değişim içeren olayları diğer olaylardan ayırır. Hedefe ulaşıldığında bir değişim oluşur ve olay biter.

3- Sürelik: Bu kavram süreli olaylarla anlık olayları birbirinden ayırır.

Görünütle ilgili olarak, Smith (1991), *iki bileşenli görünüş* kuramında (two-component theory) , yapısal kategori olarak görünüş üzerine eylem gövdesine eklenen eklerle ortaya çıkan görünüşsel anlamı ortaya koymaktadır. Yani, *kılınış* (aktionsart) ve *hal türü* (situation type) ile, “dil edicinin hareketini nasıl ele alıyor?” düşüncesinden yola çıkarak, bitmişlik ve bitmemişlik bakış açısını (viewpoint aspect) birleştirerek, iki bileşenli kuramı oluşturduğu, ayrıca eylem sınıflandırmasında Vendler'in (a.g.e.) eylem sınıflandırmasını temel aldığı görülmektedir. Bu çalışmada Smith'in bu kuramı temel alınarak Türkçe ve Japonca'da dilbilgisel biçimler karşılaştırılmıştır

II. BÖLÜM

2. TÜRKÇE VE JAPONCADA ZAMAN VE GÖRÜNÜŞ

Dilde evrensel olan gönderim unsurlarından bir tanesi geçiciliktir (temporality). Geçicilik bütün dillerde ya dilbilgisel ya da sözlüksel ilişki içindedir. Çoğu dil geçicilik unsurunu gösteren iki türlü ifade gücüne sahiptir: zaman ve görünüş (Koç:1986:247). “Zaman”, konuşma anına göre bir olayın zaman ekseninde konuşlanmasına gönderimde bulunur. *Zaman Kuramına* göre Türkçe ve Japoncada zaman, söylem zamanı temel alındığında, söylem zamanı öncesine *geçmiş*, söylem zamanıyla eş zamanlı gelişen olaylar *şimdi* ve söylem zamanı sonrasında gerçekleşen olaylar ise *gelecek* olarak zaman çizgisinde yerini almaktadır. Yani her iki dilde de *zaman*, geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman olarak ayrılması noktasında ilk bakışta benzerlik göstermektedir. Ancak, o dilin araştırmacılarının zamanı alış biçimine göre dilbilgisel biçimlerin işlevlerinde farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır.

Diğer yandan görünüş ise Türkçeye çok geç girmiş bir konu olup, yüzeysel olarak incelenmiş iken, Japoncada 1955 yılından itibaren derinlemesine araştırılmış ve hala araştırılmakta olan bir konudur. Buna göre bu çalışmada zaman ve görünüş

konusuna her iki dil için yapılmış araştırmalardaki araştırma boyutunca yer verilmiştir.

2.1.Türkçe’de Zaman ve Görünüş

Korkmaz (2003); Banguoğlu (1998), *zamanı*, “çekimli fiilin karşıladığı kılış veya oluşun içinde geçtiği zaman dilimi: şimdiki zaman, geçmiş zaman, gelecek zaman, geniş zaman” olarak tanımlamakta ve fiilde zamanı *basit zaman* ve *bileşik zaman* olarak ayırmaktadırlar. *Yazıyor, yazdı, yazacak, yazacakmış; yazdıydı, yazıyormuş, yazmalı, yazsa vs.*

Türkçe Sözlük (2005: 2221)’te *zaman* kavramı, “Bir iş veya oluşun içinde geçtiği, gececeği veya geçmekte olduğu süre, vakit.” olarak geçmektedir ki bu da genel olarak yerleşmiş bir kavramın, zamanın üç bölümde (geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman) incelenebileceğinin bir göstergesi olarak durmaktadır. Türkçe’deki *zaman* konusuyla ilgili araştırmaların *Zaman Kuramına* dayalı olarak yapılmış olabileceği düşünceyi doğmaktadır. Ancak araştırmalarda *zamanla* birlikte *kip*¹⁵ konusunun da incelendiği ve ikisi arasında ayırım yapılmadığı açıkça

---

¹⁵ Gelenekselci araştırmacıların “kip” konusuyla ilgili açıklamaları şu şekildedir: “Cümle içinde fiillerin aldıkları şekillerdir. Fiilin ifade ettiği işin, halin ne şekilde olduğunu, vukua geldiğini veya yapıldığını göstermeye yarar” (Üçok:1947). Ergin

görülmektedir.

Emre (1945), *zaman* ve *kip* arasında ayırım yapmaz. Kipleri, dil araçlarıyla anlatımlar, olarak tanımlar. Bildirmeli kipler ve istemeli kipler ayırımı yapar. Ayrıca bitimli ve bitimsiz kipler şeklinde eylemleri fiil kipleri altında sınıflandırır. Örneğin

4) Kardeşim İstanbul'dan yeni geldi, üç gün burada kalacak, sonra Bursa'ya gidecek.

5) İstanbul'dan yeni gelen kardeşim, üç gün burada kaldıktan sonra, Bursa'ya

---

(1986:315), kipi fiil kök ve gövdesinin ifade ettiği hareketin ne şekilde yapıldığını veya olduğunu gösteren dilbilgisel kategori olarak tanımlar. Dilaçar , “fiilin gösterdiği sürecin hangi psikolojik koşullar altında meydana geldiğini ya da gelmek istediğini bildiren ve ruh durumunu, kişisel duyguları, niyeti, isteği bildiren bir gramatik yapıdır. Bu araştırmalara karşın Uzun (1998a: 107), kipi, ‘konuşucunun tümcedeki önermeyi sunuş biçimi, bu önerme karşısındaki kişisel tutum’ olarak tanımlayarak ‘kip’ ve ‘zaman’ kavramlarının ayrı düzlem olduklarını belirtmektedir. Ayrıca bu düzleme ‘görünüşü’ de eklemektedir. Kip, ‘kişisel tutum’ olduğuna göre ‘görünüş’ten tamamen farklı bir kavram olduğu için bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

gidecek.

“4.’de altı çizili eylemler bitimli eylemlerdir. Yani, bu fiillerle kurulan anlatımlar kapanıp bitmiş anlatımlardır; bunların herbir dinleyeni bir şey daha öğrenmek bekleyişi üzerinde durmaz. 5. cümlenin tümleç rolünde iki fiil kipi tam, doyurup kandırıcı anlamlar bildirmez. “İstanbul’dan yeni gelen kardeşim” i söyleyen sözünü kesmez, dinleyen ise sözün devamını bekler. Buradaki fiiller anlatımı bitirip kapamayan bitimsiz kiplerdir.” şeklinde açıklamaktadır. Ancak eylemin bitimli / bitimsiz olmasının eylem üzerine gelen eklerden kaynaklandığı halde, bundan hiç bahsetmediği görülmektedir.

Ergin (1986), eylem çekiminin üç şekilde olduğunu belirtmektedir.

1. Kök veya gövde
2. Şekil ve zaman: Bildirme kipleri ve tasarlama kipleri olarak ayırmaktadır.

Bildirme kipleri, 1) görülen geçmiş zaman, 2) öğrenilen geçmiş zaman, 3) şimdiki zaman, 4) gelecek zaman, 5) geniş zaman olmak üzere sınıflandırmaktadır.

3. Şahıs ekleri

Banguoğlu (1998) *zamanı*; “fiilde zaman” ve “çekimde zaman” olmak üzere sınıflandırarak, *fiilde zamanı*, “bir kılış veya oluşun içerisinde geçtiği zaman parçası”

olarak tanımlamakta ve *çekimde zamanı* fiil tabanına gelen birinci ekle gösterdiğini belirtmektedir. *bil-miş-im, bil-iyor-um, bil-eceğ-im* . Fiil çekiminde *zaman* esas olduğu için ve çekim kiplerinin aslında *zaman* bölümlerine göre adlandırıldıkları için *kip* yerine *zaman* teriminin de kullandığı görülmektedir. Fiilleri kullanışlarına göre *çekimli* ve *çekimsiz*, ya da *bitmiş* ve *bitmemiş* olarak sınıflandırmakta, fiile eklenen ekleri de fiil tabanına gelme sırasına göre, 1. zaman (temps), 2. tarz (mode)¹⁶, 3. kişi (personne) ekleri olduklarını söylemektedir. Bu açıklamaya göre; gel-(i)yor-du-m tümcesinde –yor: şimdiki zaman, -du: tarz ve -m ise birinci kişi eki olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki araştırmalarda;

- 1) *Zaman*'ın *kip*'in alt başlığı olan *bildirme kipi* adı altında incelenerek *geçmiş zaman, gelecek zaman ve şimdiki zaman* şeklinde sınıflandırıldığı ve genel olarak *kip* ve *zaman* ayırımı yapılmadığı,
- 2) Eylem üzerine gelen eklerin sıralanışını, *zaman eki + kiplik eki + şahıs eki* biçiminde yapıldığı,
- 3) *Görünüş* terimine bu eserlerde yer verilmediği görülmüştür. Ancak, Banguoğlu (1998)'nin *fiilde zaman, çekimde zaman* şeklindeki sınıflandırmasında, *fiilde*

---

¹⁶ Tarz (mode) terimi bu çalışmada kiplik olarak ele alınmaktadır.

zamanın “sözlüksel görünüş”ü; çekimde zamanın ise “dilbilgisel görünüş”ü içerdiği düşünülmektedir.

Diğer yandan Türkçe’de görünüşün varlığından söz eden ilk eserlerden birisi Dilaçar (1974)’ın, “*Türk Fiilinde “Kılınış”¹⁷ “la “Görünüş” ve Dilbilgisi Kitaplarımız*” adlı eseridir. Ancak Dilaçar bu araştırmasında Türkçe’deki *görünüş* ve *kılınış* arasındaki farka değinmektedir. Ona göre *kılınış* nesnel, *görünüş* ise öznel. Yani, *kılınış*, fiil mastarının bildirdiği ana anlama bağlı bir süreç türü (başlama, süre, bitirme, yinleme vs.) olarak kendi içinde bulundurulur, konuşan-işitenle bir öznel ilgisi yoktur, nesneldir. *Görünüş* ise, çekime uğramış fiilin taşıdığı kavramda süreç bakımından konuşanın özel bir başkalaşım yapmasıdır, nesnel değil öznel; mastarda değil, çekim şekillerinde bulunan bir iç anlamdır, şeklinde açıklamaktadır. *Kılınışı* dil mantığının bir yaratığı, *görünüşü* de dil psikolojisinin bir yaratığı saymaktadır. Ayrıca, *-yor* zaman ekinin, gerçekte *zaman kılınış* eki olduğunu belirtmektedir.

Geleneksel dilbilgisi araştırmaları dışında yapılan araştırmalarda *görünüş* konusunun da araştırma kapsamına alındığı görülmektedir. Bu çalışmalardan en önemlisi Uzun (1998a)’un “Dilbilgisinin Temel Kavramları” adlı eseridir. Bu

---

¹⁷ *Kılınış*, dilbilim araştırmalarında *Sözlüksel Görünüş* olarak incelenmektedir.

eserinde Uzun, eylem çekiminde *kip* ve *zaman* düzleminde başka görünüş düzlemi olduğunu da söylemektedir; “*Ali eve gitti*” deyince Ali’nin eve gitme işi bildiriliyor ve bu iş gerçekleşmiş oluyorsa, o zaman “*Ali eve gitmeli*” deyince niçin Ali’nin eve gitmesi gerekliliği bildiriliyor ve bu iş gerçekleşmemiş olmasın, sorusunu sorarak *kip* ve *zaman* arasında ayırım yapmaktadır. Diğer yandan, “*Ali iki günden beri ders çalışıyor*” tümcesinde (*iki günden beri*, başlangıçlı olan ama bitiş noktası olmayan bir zaman dilimini gösteren bitişsiz bir belirteç öbeğidir.) –Iyor ekinin belirtecin bitişsizliğine uygun bir kategori yansıttığı için *sürme* görünüş olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, eklerin eylem üzerinde *görünüş-kip-zaman* sıralamasıyla yer aldığını belirterek, bütün eklerin işlevlerini *görünüş-kip-zaman paradigmaları* tablosunda gösterdiği ve “Tek ek tek işlev“ savı ile “Tek ek çok işlev“ savına karşı geldiği görülmektedir¹⁸.

---

¹⁸ Uzun (1998b), “Tek-ek/çok-işlev”ci yaklaşıma karşı gelmekte ve Türkçe’nin “eylemcil dilbilgisel biçimbirim”lerle iki ayrı paradigma kurduğunu belirtmektedir.

Tablo 4: Türkçe’de Görünüş Kip ve Zaman Ekleri¹⁹

Ekler	GÖRÜNÜŞ	(BAŞKASI KİPİ)	1.KİŞİ KİPİ	/2.KİŞİ KİPİ	ZAMAN
-TI	-TI	-	-Ø	-	-Ø
-(I)yor	-(I)yor	-	-Ø	-	-Ø
-(A/l)r	-Ø	-	-(A/l)r	-	-Ø
-mİş	-Ø	-	-mİş	-	-Ø
-mAll	-Ø	-	-mAll	-	-Ø
-(y)A	-Ø	-	-(y)A	-	-Ø
-sA	-Ø	-	-sA	-	-Ø
-TıydI	-TI	-	-Ø	-	-(y)TI
-(I)yordu	-(I)yor	-	-Ø	-	-(y)TI
-(y)AcAKtI	-Ø	-	-(y)AcAK	-	-(y)TI
-(A/l)rdı	-Ø	-	-(A/l)r	-	-(y)TI
--mİşTI	-Ø	-	-mİş	-	-(y)TI
-mAllıydI	-Ø	-	-mAll	-	-(y)TI
-(y)Aydı	-Ø	-	-(y)A	-	-(y)TI
-sAydI	-Ø	-	-sA	-	-(y)TI
-(I)yormuş	-(I)yor	-Ø	-	-(y)mİş	-Ø
-(y)AcAkmlş	-Ø	-(y)AcAk	-	-(y)mİş	-Ø
-(A/l)rmİş	-Ø	-(A/l)r	-	-(y)mİş	-Ø
-mİşmİş	-Ø	-mİş	-	-(y)mİş	-Ø
-mAllıymİş	-Ø	-mAll	-	-(y)mİş	-Ø
-(y)Aymİş	-Ø	-(y)Aymİş	-	-(y)mİş	-Ø
-sAymİş	-Ø	-sAymİş	-	-(y)mİş	-Ø

Kornfilt (2001) ise Türkçede *zaman* belirleyici gerçek yapı olmadığını belirtmekte ve zamanı şimdi, geçmiş ve gelecek zaman şeklinde yapısal olarak sınıflandırmaktadır. Geçmiş zamanı ise –DI: görülen geçmiş zaman ve -mİs; aktarma geçmiş zaman olmak üzere ayırmaktadır. Tabloda da görüldüğü gibi, zamanı üç

¹⁹Uzun, N.Engin (1998b), bu tabloda –mİş- biçimbirimini *kiplik* olarak belirtmektedir.

Oysa –mİş-tı bileşik yapıda –mİş’in *kiplik* olmadığı durumlar da vardır. (Ayrıntılı olarak bkz s.45)

sınıfa ayırarak, gelecek, şimdi, geçmiş zaman olarak adlandırmış, gelecek zamana -(a)r, -AcAk, -yor, şimdiki zamana -(a)r,ve geçmiş zaman olarak da bilinen geçmiş zaman –DI ve duyulan geçmiş zaman –mİş ekleri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, geçmiş zamanı tümce yapısına göre *bağlı zaman* ve *mutlak zaman* olarak ayırarak, -er-di, -yor-du, -mİş-tı, -ecek-ti eklerinin tümce yapılarında da kullanıldığını belirtmektedir. Ayrıca, *zaman* dışında *görünüŖle* ilgili olarak ise ‘Türkçede görünüşü kodlayan belirli bir ekin olmadığını ama yukarıdaki eklerin bazılarının bağlama göre görünüşü ifade ettiğini’ belirtmiş ve, Comrie’nin (1976) görünüş sınıflandırmasını temel alarak Türkçe’de görünüşü incelediği görülmüştür. Buna göre, bitmişlik görünüşü olarak –DI ve –mİŖI eklerini gösterirken, bitmemişlik görünüşü olarak geniş zaman ekinin -(A)r-ken şeklinde tümce ortasındaki kullanımı olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyiŖle, bir olay devam ederken başka bir olayın devreye girmesiyle, önceki olayın yarıda kesildiği için bitmemişlik göstermesinden ve bu durum da yapısal olarak -(a)r-ken ile karşılandığından dolayı, bu eki bitmemişlik görünüşü kapsamında incelemektedir. Diğere yandan, süreklilik görünüşü –yor ekiyle belirtmiş ve diğere görünüş sınıflandırmalarını eylemin görünüşsel iç yapısına dayalı olarak bulunduğu duruma göre alışkanlık, tekrarlılık, noktasal olma, anlık olma şeklinde sınıflandırdığı görülmektedir. Ancak, *görünüŖ* konusunu incelerken, eklerin

yüklem üzerinde veya tümce ortasında olup olmamasıyla ilgili bir ayırım yapmaksızın görünüş sınıflandırması yaptığı görülmektedir. Ayrıca, “durum görünüşü” ile “bakış açısı görünüşü” içiçe anlattığı ve ayırım yapmadığı için de görünüş sınıflamasının karmaşık olduğu görülmektedir.

Görünüş konusunda Comrie'nin (1976) görünüş'le ilgili tanımından yola çıkarak Türkçede görünüşü kodlayan özel ekler olmadığını, perfect görünüş konusunda ise “Hasan balığ-ı ye-di” tümcesinin İngilizce karşılığının iki farklı şekilde olmasından dolayı Türkçede perfecti kodlayan bir yapı olmadığını belirtmektedir. Onun bu sınıflandırması 5 numaralı tablo'da genel olarak gösterilebilir.

Tablo 5: Jaklin Kornfilt'in Türkçede Zaman ve Görünüşü

Zaman		Görünüş	
		Bitmişlik	Bitmemişlik
Gelecek Zaman	-(A)r, -AcAk, -yor		Alışkanlık -(A)r- ken
Şimdiki Zaman	-(a)r,		Süreklilik -yor, -yor-du
Geçmiş Zaman 1- bağıl zaman	-DI, -mİş -(A)r-DI, -yor-du, -mİş-TI, -AcAk-TI	-DI, -mİş-TI	Eylemlerin iç yapısına göre sınıflandırmış

Akerson (1998), *zamanı* felsefi olarak iki üyeli bir karşıtlık ilişkisi kurarak, *dilimlenmiş zaman ve dilimlenmemiş zaman* olarak ayırmaktadır. Birincisini “başı sonu belli olan aralıklar” tanımıyla *geçmiş, şimdi, gelecek* olarak sınıflamıştır. İkincisini ise “başı sonu belli olmayan bir akış” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca *zamanın* konumunu “söylem zamanı“nı temel alarak dilbilgisel biçimleri ona göre yerleştirdiği görülmektedir²⁰.

Tablo 6: Söylem Anına Göre Zamanı

Merkez: Şimdi, şu an				
	Dilimlenmemiş zaman	Dilimlenmiş zaman		
İşlev	Geniş	Geçmiş	Şimdi	Gelecek
Biçim	-Ir	-DI, -mIş	-yor	-AcAk

Bileşik zaman ekleri için de, merkezin anlatı zamanı denen, zaman noktası üzerine göre olay zamanının belirlendiğini aşağıdaki tabloda göstermektedir.

Tablo 7: Anlatı Zamanına Göre Zaman

Merkez: Geçmişteki bir an		
	Dilimlenmemiş zaman	Dilimlenmiş zaman

²⁰ Burada zamanı *dilimlenmiş – dilimlenmemiş zaman* şeklinde ayırmasının, *-Ir* ekinin diğer zamanlardan farklılığını belirtme sebebiyle olabileceği düşünülmektedir. Oysa dilbilim araştırmalarında *zaman*, geçmiş ve geçmemiş olarak ayrılmaktadır.

İşlev	Geniş	Geçmiş	Şimdi	Gelecek
Biçim	-IrDI -Irmış	-DıyDI, -mİşDI -mİşmİş	-yordu -yormuş	-AcAktı -AcAkmiş
Merkez: Gelecekteki bir an (anlatı zamanı)				
	Dilimlenmemiş zaman	Dilimlenmiş zaman		
İşlev	Geniş	Geçmiş	Şimdi	Gelecek
Biçim	-ir olacak -yor olacak	-miş olacak	-yor olacak	-----

Zaman açısından ekleri yukarıdaki gibi sınıflandırırken, görünüş açısından ise, aynı eklerin görünüş işleviyle de gösterilebileceğini belirtmektedir. Yani, “görünüş işlevi, olayları belli bir zaman noktasına yerleştirmez, olayları yalnızca zamandaki yayılım boyutları açısından değerlendirir. Olayları belli bir zaman noktasına göre yerleştirme ise zaman işlevinin görevidir.” açıklamasına göre *zaman-görünüş ilişkisini* çizelgede göstermektedir. Ayrıca –yor ve –ecek eklerinin çok işlevli olduğunu belirtmektedir²¹.

Tablo 8: Akerson’ın Oluşturduğu Türkçenin Zaman Görünüş Sistemi

	Geçmiş	Şimdi	Gelecek
Bitmezlik	“-irdi;-yordu”	“-ir; -yor”	“-ecek?”
Biterlik	“-miş;-di;-mişti;-diydi”	“-yor”	“-miş olacak, -ecek?”

²¹ Akerson (1998)’a göre *-yor* ve *-ecek*’in hem *biterlik* hem de *bitmezlik* anlamı taşımaktadır. Yani, “Ahmet yemek yiyor” tümcesindeki *-yor* bitmezlik görünüşünde iken, bir futbol maçında “Rıdvan vuruyor ve gol!” tümcesindeki *-yor*’un biterlik görünüşünde olduğunu söylemektedir.

Aksan (2003)'da görünüşü konuşma anına bağlı kalmadan eylemin sunduğu durum veya olayın konuşan tarafından farklı biçimlerde görüntülenmesi olarak tanımlamakta; bitmişlik ve bitmemişlik sınıflandırması yapmaktadır. Buna göre -Iyor(DU) bitmemişlik görünüşünü, -mİş(DI) / DI(y)DI bitmişlik görünüşünü anlatmak için kullanılan ekler olduklarını belirtmektedir.

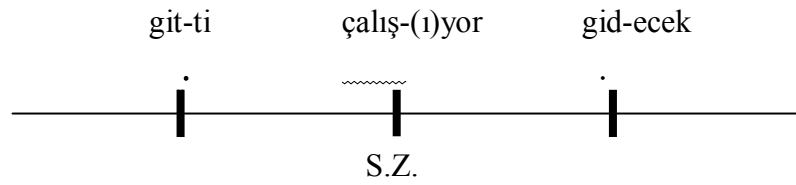
2.1.1. Türkçe'de Zaman Kuramı Açısından Ekler

Türkçede eklerin çokluğu ve her bir ekin belirli bir sistem çerçevesinde birbiriyle uyumlu bir şekilde birleşmesiyle eklerin kullanım ve anlamında değişmeler olmasının araştırmacılar arasında yapılan farklı sınıflandırmalara yol açtığı görülmektedir. Bu çalışmada anlam ve terim karmaşası yaşamamak için Rexchenbach'in(1947) söylem zamanı merkezli kuramına göre Türkçedeki zamanı genel olarak ele alacağız. Bu kuramda zaman eksenini üzerinde söylem zamanı (speech time) temel alınmaktadır. Bunun öncesinde geçmişe gönderim yapan olay zamanı (point of event) görülmekte, sonrasında ise geleceğe yönelik gönderim içeren gönderimsel zaman (reference time) yer almaktadır.

Buna göre söylem zamanı öncesinde gerçekleşen olaylar geçmiş zaman, söylem zamanıyla eş zamanlı gerçekleşen olaylar şimdiki zaman, söylem zamanı sonrasında henüz gerçekleşmemiş olaylar ise gelecek zamanı anlatmaktadır.

- 6) Ali dün seyahate çıktı.
- 7) Ali şu anda ders çalışıyor.
- 8) Ali yarın Amerika'ya gidecek.

Tablo 9: Zaman Ekseninde Olayların Konuşlanması

Buna göre *zaman* açısından Türkçe’de geçmiş zamanı –DI, şimdiki zamanı –yor²², gelecek zamanı ise –ECEK biçimlerinin aktardığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Buradan Türkçede geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman olmak üzere üç zaman kavramı belirmektedir.

Türkçede zaman ve kip konusundaki çalışmaların ağırlıklı olmasının bir nedeni olarak, eklerin *kip* kategorisi altında “zaman” işlevli olarak kabul edilmesi,

---

²² Uzun (1998a), *-(I)yor*’un *zamanı* dolaylı olarak aktardığını, aslında *görünüş* eki olduğunu savunmaktadır.

özellikle *-yor* ekinin eski Kıpçak Türkçesinde şimdiki zaman eki *-yor-ır*²³ ekinin bir

---

²³ “-(I)yor” eki, Batı Türkçesinde Osmanlıca Dönemi içerisinde ortaya çıkan bir gramer unsurudur. Daha önce, şimdiki zaman ifadesi , genellikle geniş zaman kipi ile karşılanırdı:

Ne söylersen, ne eydürsen canım baba? (Dede Korkut Kitabı)

Daha sonra, şimdiki zaman ifadesi taşıyan bu geniş zaman çekimlerinin birleşik fiillerle yapılanları kalıplaşarak, “şimdiki zaman eki” durumuna geçmiştir. Bunlardan, “tur-” ve “yor-” fiillerinin yaygınlık kazandığı görülüyor:

Baka tururam: Bakıyorum

Geleturur: Geliyor

Gideyorır: Gidiyor

Zamanla “tur-” fiiliyle yapılan şimdiki zaman çekimi kullanıştan düşmüş, bu görevi “yor-” fiili tek başına üstlenir hale gelmiştir. Osmanlıca döneminde, benzer hecelerden birinin düşmesi neticesinde, “yorır-” çekimli şekli ekleşerek bugünkü şeklini kazanmıştır: “Yorır>-yor”. Bu arada, asıl fiillerin sonuna getirilen “-a/-e” zarf-fiil eki de darlaşarak “-ı/-i/-u/-ü” yardımcı sesine dönüşmüştür. Şimdiki zaman çekimi, bugün ünsüzle biten fiillerden sonra, araya zarf-fiil eklerinden dönüşen bu “-ı/-i/-u/-ü” yardımcı sesi katılarak; ünlüyle biten ya da “-ma- /-me-” olumsuzluk

uzantısı olduğu ve araştırmalara da şimdiki zaman eki olarak yansıtılmış olması; diğer bir nedeni ise *-yor* ekinin bütün eylemlerle kullanılabilir özellik taşıması ve eylemler üzerinde değişmez anlama sahip olması sorun olarak görülmediğinden dolayı başka bakış açılarda incelemeye gerek duyulmamış olabileceği düşünülmektedir.

2.1.2. Türkçe’de Görünüş ve Bakış Açısı Kuramı

Görünüş, bir olayın süreye nasıl yayıldığını gösteriyor, ancak bunu yaparken, söylem zamanını temel almıyor, genel olarak bir olayın süre boyutuyla ilişkisini

---

ekini taşıyan fiillerden sonra ise doğrudan doğruya “-yor” eki getirilerek, birinci tip şahıs ekleriyle yapılmaktadır (Güneş:2002:83).

Geliyorum, okuyorum, yazmıyorum > yaz mı yor um

-(I)yor ekiyle ilgili genel görüşler:

1- -yu er-ür > yur hece yutumu var.

2- -gur >-yur sıfat-fiil kökenli, fiil çekim eki

3- Eski Anadolu Türkçesinde “yori” fiili “yori-r” şeklinde geniş zaman çekimindedir.

Bu dönemde *-yur* ve *-yor* ekinin kullanımı yok. Asıl fiil +zarf fiil eki+*yori-r* şeklinde bileşik fiil çekimi var.

4- *yori-r*’ın eklenerek *-yor* olması Osmanlı Döneminde gerçekleşmiştir. Ancak, *-yor*’un yanısıra *-A* birleşik fiil çekimi olan *-A yor-ır* kullanımı var. 15. yy.dan sonra *-yori* kalıplaşarak *-yor* olmuş. (Tekin 2003)

gösteriyor. Görünüş bitmişlik (tamamlama) ve bitmemişlik olarak incelenmektedir (Smith (1991); Comrie (1976)). Türkçe'deki dilbilgisel görünüşü *bitmişlik* ve *bitmemişlik* açısından incelendiğinde;

2.1.2.1. Bitmişlik Görünüşü: Yukarıdaki açıklamaya göre, olayı bütün olarak yani olayın tamamını noktasal olarak açıkladığı kabul edildiğinde;

9) Ali okula gitti

tümcesinde olayın gerçekleşmiş ve tamamlanmış olduğunu “-DI” eki gösterir. Buna göre *Ali'nin okula gitmesi* bütün olarak ele alınan ve noktasallık gösteren bir olaydır.

Uzun (1998a) Türkçede bitmişlik ekinin “-DI” eki olduğunu belirtmektedir.²⁴ Bu noktada “-DI”nın bitmişlik görünüşünde olduğu konusunda bütün araştırmacıların hem fikir oldukları görülmektedir.

2.1.2.2. Bitmemişlik Görünüşü: Bitmişlik görünüşün aksine olay tamamlanmamış ve hala devam etme sürecindedir. Bu sebeple noktasal değildir.

---

²⁴ “*Olayın tamamını noktasal olarak ele almaktadır*” açıklamasına dayalı olarak “*Ali okula gidecek*”, “*Ali ders çalışır*” tümcelerindeki olaylar noktasaldır diye kabul edilmesi durumunda Akerson (1998) “-AcAk” ve “-(A)r” eklerini *görünüş* olarak kabul etmektedir. Uzun (1998a) ise bu eklerin *görünüş* değil *kiplik* olduklarını savunmaktadır. Çalışmamızın “-te iru” nun Türkçedeki görünüşleri arasında bu ekler yer almadığı için, bu ekler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

10) Ali okula gidiyor.

tümcesinde Ali'nin okula gitme işi devam eden bir olaydır. Olay tamamlama göstermemektedir²⁵. Yani, 10 numaralı örnekte olayın tamamlanmadığı ve olayın hala devam ettiği ama ne zaman biteceği ile ilgili bir bilgi alınamamakta, olayın bitmemiş olduğu ve hala devam ediyor / süreklilik gösterdiği –yor bakış açısından anlaşılmaktadır.

Uzun (1989: 104-129)'un eklerin işlevleriyle ilgili saptamasına göre, *-yor* ve *-AcAk* dolaylı olarak zamanı aktarmaktadır: “*geliyor* sözcüğü konuşma anında gerçekleşen olaylara gönderimde bulunarak doğal bir yolla **sürme** anlatır. *Geldi* sözcüğü ise konuşma anından önceki olaylara gönderimde bulunurken, aynı zamanda, olayın *geliyor*'daki gibi bir sürme içermediği, **bitmiş** olduğunu aktarır.” Ayrıca eklerin bir taraftan zamanla bir taraftan görünüşle bağlantılı olması ve buna karşın eklerin tek olmaları aralarında birebir ilişki kurmayı engellediği varsayımından yola çıkarak eklerin işlevlerini, bileşik zaman kullanımları içinde düşünmektedir. Yani,

11) Ali eve gidiyordu

12) Ali eve gidecekti.

---

²⁵ Uzun (1998a) *bitmişlik görünüşü* “-DI” ya karşılık *bitmemişlik görünüşünün* –Ø (sıfır biçimbirimi) olduğunu savunmaktadır.

Baştan *-i-di*'yi geçmiş zaman eki olarak kabul etmekte ve *-(I)yor* ile *-ecek* eklerinin de zaman eki olarak kabul edilmesi durumunda iki ayrı zaman ekinin üstüste gelemeyeceğini belirtmektedir. Çünkü *i-di* geçmiş zamanı aktarırken, *-yor* şimdiki zamanı aktarır denildiğinde, *-yordu* yapısı zaman eksenini üzerinde nereye konuşlanacaktır, sorusunu sormaktadır. Bu açıklamaya göre de *-(I)yor*'un *+sürme* olarak görünüşü aktardığını belirtmektedir. Aynı yorumu *-ecek* için de yapmakta ve buna göre *-ecek*'in de *-sürme* aktardığını belirtmektedir. Sonuç olarak *gidiyor*, *gidecek* tümcelerinde ise eklerin zamanı dolaylı olarak aktardıklarını savunmaktadır.

Ayrıca *-miş*'la ilgili saptamasında da,

Ali eve gidecekmış tümcesinde, Ali'nin gideceği başkasından duyulduğu için *-miş* burada kipsel olduğunu, ancak, *Ali eve gelmişti* tümcesinde *-miş* aynı özellikleri taşımadığı için kipsel olmadığını belirtmektedir. Bunu da **gösterimsellik**²⁶ denen bir olgu ile açıklamaktadır. Bu olgunun, dil öğelerinin nicel kullanımına dayanan anlatımlarda bulunan bir süreç olduğunu belirtmektedir. Örneğin; bir nesnenin sarı renkte olduğunu ama bu sarının çok belirgin olduğunu söylemek üzere, *sarı* sözcüğünü çoğaltır: *sarı sarı muzlar*. Bu tür gösterimselliğin *-miş-TI* yapısında

---

²⁶ Uzun (1998:125), Türkçede gösterimselliğin anlambilimsel boyutlarını yinlemeler açısından Shroeder (1989)'ın sorguladığını eklemektedir.

değilse bile *-mİş-mİş* yapısında olduğunu söylemektedir. Buna göre de her bir ekin ayrı kipi, zamanı aktarmak değil, aynı kategoriyi çoğaltma yoluyla pekiştirttiğini belirtmektedir. Bu saptama doğruysa *-mİştİ* da *-mİşmİş*'la paralellik göstermektedir, demektedir. Bu durumda *-mİş*'in kendi kipini değil, *-DI* ile aktarılan zamanı pekiştirme amacıyla bulunduğunu söylemektedir.

Ancak Uzun *-mİş*'in işlevini saptarken *-(I)yor* ve *-ecek*'te uyguladığı saptama biçimini yapmamaktadır. Yani bileşik zamanlı eklerden yola çıkarak *-(I)yor*'un *+sürme* ve *-ecek*'in ise *-sürme* aktardığını saptamıştır. Oysa *-mİş* için de aynı yöntem söz konusudur. *-mİş*' la ilgili saptamaya geçmeden önce, *-mİş* ve *-i-mİş* olmak üzere iki ayrı ekin olduğunu baştan kabul etmek gerekir. Tıpkı *-DI* ve *imek*²⁷ fiilinin çekimli biçimi olan *i-di* gibi. Bileşik zaman ekli kullanımında

---

²⁷ Banguoğlu (1998), Cevher fiili: *-i-mek* fiilinin dilimizde kökü erimiş, yalnız çekim ekleri kalmış ve anlamca durum bildiren fiil (salt fiil) olduğu belirtilmektedir (Banguoğlu:1998). Şimdiki zamanı aktaran fiildir. Ancak, "i-" fiili, iki açıdan büyük bir değişime uğramıştır: 1) Zaman bakımından: Bugün, şimdiki zaman ifadesiyle kullanılan (ve bildirme kipleri adı verilen unsurlarla yapılan) bu çekim, gerçekte "i" fiilinin geniş zamanlı bir çekimden ibaret olup, eskiden (şahıslara göre) şu şekilde yapılırdı:

Men erür men > benim

Sen erür sen > sensin

Ol erür ol > irür / ol turur ol > odur

Biz erür biz > biziz

Siz erür siz > sizsiz / sizsiniz

Olar erür olar > irürler / olar turur olar > onlardır

- 2) Şekil bakımından: Eski Türkçe devrinden itibaren (er->ir->i-” değişmesi sonunda), tek ünlüden ibaret hale gelen “i-” fiilinin birinci ve ikinci şahıs çekimlerinde hem kendisi hem de taşıdığı geniş zaman eki “ür-” eriyerek kullanıştan düşmüş; böylece iki şahıs zamiri bir araya gelmiş; daha sonra da ikinci taraftaki şahıs zamirleri bazı ses değişikliklerine uğrayarak ekleşmiş; en son aşamada ise, düşen unsurların görevlerini de üstlenen bu ekler, üçüzlü bir anlatım gücü (yardımcı fiil + şekil/zaman ifadesi + şahıs ifadesi) kazanarak, bugünkü birinci ve ikinci şahıs bildirme eklerine dönüşmüştür.

(men) er-ür men> -im/-im/-um/-üm. (biz) er-ür biz> -ız/-iz/-uz/-üz.

(sen) er-ür sen> -sin/-sin/-sun/-sün. (siz) er-ür siz> -sız/-siz/-suz/-süz.

Bu arada, 3. şahıs çekiminde “-er” fiilinin yerini “tur-” yardımcı fiili almış; bugünkü üçüncü şahıs bildirme ekleri de “tur-” fiilinin geniş zamanlı çekiminden ibaret olan

–ecek-(i)miş, -yor-(i)miş’in başkasından duyulanı aktardığı apaçık ortadadır. Buna göre -(i)miş kiplik ekidir. Oysa, *Ali gelmişti* tümcesinde olduğu gibi, buradaki konumundan ötürü (-miş-) kipsel bir özellik taşımadığı da açıktır.

Koç ve Slobin (1982:186-200)’nin -miş’la ilgili sınıflamasında;

13) Kemal gel-miş

(a) Çıkarımsal (Inference): Kemal’in geldiğini, askıdaki ceketinden anlıyor.

(b) Başkasından duyulan (Hearsay):

(c) Şaşkınlık (Surprise): konuşucu birinin yaklaştığını duyup, kapıyı açınca, beklemediği anda Kemal’i görür.

Yukarıdaki sınıflandırmada –miş’in kiplik yönünün ele alındığı görülmektedir. Oysa her üç alt sınıfta da olayın gerçekleşmiş ve bitmişlik gösterdiği araştırmacılar tarafından gözardı edildiği düşünülmektedir. Ayrıca, aynı araştırmada –mişti

---

“turur” unsurunun (içindeki benzer hecelerden birinin düşüp) ekleşmesi ve ünlü uyumuna bağlanması sonucunda meydana gelmiştir:

3. tek. şahıs: tur-ur (ol)>turur>-tur>-tür>-dur>-dür

3. çok.şahıs: tur-ur (olar)>turur(lar)>-turlar>-türlar>-durlar>-dürler

(Güneş: 2002:197)

yapısıyla ilgili olarak;

14) Kemal gel-miş-miş

15) Kemal gel-miş-ti

“Tümcelerinde olayın geçmişte gerçekleştiği aktarılmaktadır. Bu durumda ilk *-mİş* perfect olurken, ikinci *-mİş* başkasından duyulan oluyor. Geçmişte gerçekleşen bir olaydan bahsettiği için *-mİş-mİş* past perfect oluyor. Aynı şekilde *-mİş-TI* da past perfective oluyor.” şeklinde açıklamaktadırlar²⁸. Bu açıklama doğrultusunda *-mİş-TI*’daki *-mİş* bitmişlik aktarıyorsa, aynısını tek ek olarak *Kemal gelmiş* örneğinde de sergilediği söylenebilir. Yani a.b.c. tümcelerindeki olayların her biri gerçekleştirmiş olaylardır. Gerçekleşen olay aynı zamanda bitmiş olduğundan, temelinde *-miş*’in²⁹ + bitmişlik yansıttığı düşünülebilir. Yani, “*-mİş*” eki olayın gerçekleşip bittikten sonraki durumunu ifade ettiğinden öncelikle *görünüştü* yansıttığı düşünülmektedir. Özellikle bu özelliği “*-mİş-TI*” yapısında daha belirgindir. Bu

---

²⁸ Ancak, geldimmiş olmuyor. Banguoğlu (1974:459), transposing something directly known into the plane of something indirectly known is a logical conflict, demektir.

²⁹ Türkçede perfect’i kodlayan belirli bir biçim bulunmadığını, ancak, -MİŞ, -DI ve -(I)yor biçimlerinin bağlama göre perfect anlam içerdiğini belirtmektedir (Arslan-Kechriotis:2006:146-270).

sebeple, çalışma boyunca bu düşünce benimsenmiştir.

Tablo 10: “Tek-ek / tek-işlevci yaklaşım”a göre “-mİş”	
Başkası Kipi	Başkası Kipi ?
Kemal gel-miş	Kemal gel-miş-ti.
Bu tümcede “-mİş” Kemal’in gelmiş olduğunu başkasından duyarak / çıkarım yaparak / şaşırarak söylediğinden araştırmacılara göre <i>kip</i> ekidir.	Bu tümcede ise “-mİş” <i>ın kip eki</i> olmadığı ³⁰ ama <i>perfecti</i> aktardığı ³¹ belirtilmektedir.
Bu çalışmadaki görüş;“Tek-ek / tek-işlevci yaklaşım”a göre “-mİş” kip ekiyse bu işlevini “-mİş-TI” yapısında da göstermesi gerekirken göstermiyorsa, asıl işlevi ne olabilir? İki tümcede de “-mİş” gerçekleşmiş bir olayı anlattığı için, bu ikisinin ortak noktası gerçekleşmiş ve bitme gösteren durumu anlatmaktadır. Bu sebeple de “-mİş”ın <i>görünüş</i> eki olduğu daha baskındır diye düşünülmektedir. ³²	

³⁰ Uzun:1998a

³¹ Kornfilt:2001

³² Ancak “-mİş”la ilgili daha ayrıntılı araştırma gerekmektedir. Bu çalışmada yukarıdaki açıklamalar göz önünde bulundurularak “-mİş” görünüş eki olarak benimsenmiştir.

Buna ek olarak Uzun(1998a)'un “-(I)yor” ekinin aslında *görünüŧ* eki olduğunu ortaya koymasıyla Türkçe'ye yeni bir bakıŧ açısı kazandırdığı düşünöldüğünden bu çalışmada –yor ekinin *sürekli* görünüşünde olduğu kabul edilmiştir.

2.2. Japonca'da Zaman ve Görünüŧ

Dillerde görünüş sınıflandırması, o dilin özelliğine göre yapılmaktadır. Japonca'da ise eylemlerin “-teiru” alıp almamasının göz önünde bulundurulması görünüşü belirlemede çıkış noktasını oluşturduğu araştırmalarda görölmektedir. Buna göre bu araştırmalarda eylem sınıflandırması ile “-teiru” birlikte düşünölerek anlama ulaşma yolu izlendiği görölmektedir.

Görünüŧ araştırmalarıyla ilgili ilk araştırmacı olan Kindaichi³³ (1955), eylemleri “-teiru” alıp almamasına göre “Hareket Eylemleri” (*dōsasō*) ve “Durum Eylemleri” (*jōtaisō*) olmak üzere iki sınıfta incelemektedir. Kindaichi, Çinli öğrencilerine Japonca öğretirken, öğrencilerin anlattıklarını anlamadıklarını farkedince böyle bir sınıflandırma yapma ihtiyacı duyduğunu belirtmektedir. Daha sonraki eserinde (1981) ise ilk kez “Sürme Eylemi” ve “Anlık Eylem” terimlerini

---

³³ *Nihongo Dōshi No Tensu To Asupekuto*” (Japonca Eylemlerin Zaman ve Görünüŧü) 'adlı eseridir.

kullanarak eylemleri dörde ayırmıştır.

Birinci Tür Eylemler (Durum Eylemleri): Bu gruba giren eylemlerin “-teiru” biçimleri yoktur. Yani “-teiru” biçimini alma özelliği taşımamaktadırlar.

Örn: *Aru*, *iru* (var olmak), *dekiru* (yapabilmek) vs.

İkinci Tür Eylemler (Hareket Eylemleri): Hareket belirten eylemlerdir ve zaman içerisinde gelişerek ilerleme gösteren hareket ya da olayı anlatan eylemler bu grup içerisinde yer almaktadır. “-teiru” biçimini aldıklarında hareket devam etmekte ya da hareketin süreklilik içinde olduğu anlamına gelmektedir.

Örn: *Yomu* (okumak), *kaku* (yazmak), *warau* (gülmek), *naku* (ağlamak), *utau* (şarkı söylemek), *taberu* (yemek), *nomu* (içmek) vs.

Üçüncü Tür Eylemler (Anlık Eylemler): Anlık bir hareket ya da olayı ifade eden, bir anda başlayıp bir anda bitme, son bulma özelliği taşıyan eylemler bu gruba girmektedirler. Bu eylemlere “-teiru” eklendiğinde, biten hareketin sonucunun hala etkisini sürdürdüğü ya da biten hareketin sonucunun varlığının devam etmesinin gözlendiği belirtilmektedir.

Örn: *Shinu* (Ölmek), *dentō ga tsuku* (ışık yanmak), *ushinai* (kaybetmek) vs.

Dördüncü Tür Eylemler: Zaman kavramı içerisinde konuşlanma özelliği taşımayan ya da zaman kavramı ile bağlantısı olmayan eylemler bu gruba girmektedir.

Örn: *Yama ga sobieru* (dağın görünmesi), *niteiru* (benzemek), *michi ga magatteiru* (yolun kıvrılması) vs.

Dördüncü tür eylemler durum bildirmeleri bakımından birinci tür eylemlerle benzerlik göstermektedirler. Ancak bu eylemler sadece “-teiru” biçimiyle kullanılma özelliği taşımaları yönünden birinci tür eylemlerden ayrılmaktadırlar.

Daha sonra, Suzuki (1976), eylem üzerinde yapısal açıdan *suru* ve *shiteru* karşıtlığı kurarak bu iki karşıt yapı arasında görülen özelliğe *sugata* (silüet) adını vermektedir. *Suru*'yu “eylemin temel şekli” , *shiteru*'yu ise eylemin “süreklilik görünüş” şekli olduğunu belirterek eylemleri görünüş açısından üç sınıfta incelediği görülmektedir.

1- Hareket özelliği taşıyan eylemler ; Durumun değişimini bildiren eylemler olup, eylemlerin çoğu bu sınıfa girmektedir.

2- Durum bildiren eylemler; değişim göstermeyen eylemlerdir. *Aru, iru, irassharu, gozaimasu, orimasu* (var olmak, yok olmak eylemleri) vb.

3- hem durum hem de hareket özelliği taşıyan eylemler

Ayrıca *suru*'nun geleceği aktarırken, şimdiki zamanı aktarmadığını belirtmektedir³⁴.

---

³⁴ Sadece *yoroshiku onegai shimasu* gibi yapılarda *suru*'nun şimdiki zaman

Ancak *shiteiru*'ya “sürekli­lik görünü­şü” derken *suru* için birşey söylemediği anlaşılmaktadır.

Onun ardından Okuda (1977), Kindaichi (1981)'nin sınıflandırmasını eleştirerek, *futoru* (şişmanlamak), *yaseru* (zayıflamak) vs. eylemlerin anlık eylem olmadıklarını ve bu eylemlerde süreç (zaman) önemli olduğu için hareket eylemi olduklarını iddia etmiştir.

16)a. あの人は 太っている (sonucun sürekliliği)

Ano hito-wa futo-tte iru.

O kişi-KONU şişman-BAĞ.İLG.-DURUM

O kişi şişman

Buna göre de ‘olayı belirten sürenin uzunluğuna göre *hareket eylemleri* ile *anlık eylemler* arasında karşıtlık kurarak, “ediminin hareketi” ve “nesnenin değişimi” açısından eylemleri yeniden sınıflandırdığı görülmektedir. Ayrıca, Okuda (1977) ise *suru* ve *shiteiru* arasında yapısal karşıtlık kurarken görünüşsel biçimle anlamı birleştirerek yapmış ve bu biçimleri sırasıyla “Bitmişlik” (*kanseisō*) ve “Sürekli­lik” (*keizokusō*) olarak adlandırmıştır. Bunlardan birincisi, temel görünüşsel anlam, tek bir hareketi belirtmekte ve hareketin bölünmesine izin vermeden bütünlük içinde

---

kullanımı olduğunu söylemektedir.

hareketi anlatmakta, diğeri ise devam sürecindeki hareketi anlatmaktadır.

Okuda (1977)'nin bu sınıflandırması, Japoncanın görünüş ve zaman sisteminin temelini attığı ve yabancı dillerle karşılaştırmalı araştırmaların yapılmasına olanak sağladığı görülmektedir.

Daha sonra Kudō (1995), Kindaichi (1981)'nin zamanla bağlantı kurarak sınıflandırdığı sürme ve anlık eylem sınıflandırmasının gereksiz olduğunu eleştirmiştir. Onun yerine, Okuda (1977)'nin “edcinin hareketini ifade eden” ve “nesnenin değişimini ifade eden” eylemler bakış açısını ele alarak edici – nesne değişimi açısından eylemleri *hareket eylemleri* ve *değişim eylemleri* olmak üzere sınıflandırmıştır. Buna göre edici – nesne açısından eylemleri üçe ayırmaktadır.

(A1) Edcinin hareketi- nesnenin değişimini gösteren eylemler: Edcinin hareketinden nesne etkilenerek değişime uğramaktadır. (Geçişli eylemler). Bu eylemler mutlaka nesnesi olan eylemlerdir.

Örn: *Hirakeru* (açmak), *oru* (katlamak), *kesu* (kapatmak), *taosu* (düşürmek), *mageru* (bükme, eğme), *ireru* (içine koymak), *dasu* (çıkarmak), *hakobu* (taşımak), *tsukuru* (yapmak).

(A2) Nesnenin değişimini gösteren eylemler: Geçişsiz eylemler

a. Kişinin istemli değişimi (geçişsiz eylem) yani, edcinin istemli olarak bir

noktadan başka bir noktaya geçmesiyle, yer değişimini gösteren eylemlerdir.

Örn: *atsumaru* (toplanmak), *iku* (gitmek), *ugoku* (hareket etmek), *kaeru* (geri dönmek), *kuru* (gelmek), *deru* (çıkmaq), *hairu* (girmek)...

b. birşeyin istemsiz değişimi (geçişsiz eylem) ise kendiliğinden gerçekleşerek oluşan değişim eylemleridir.

Örn: *aku* (açmak), *ochiru* (düşmek), *oreru* (kırılmak), *kasamaru* (üst üste konmak, yığılmak), *kuzureru* (çökmek), *naoru* (iyileşmek), *futoru* (şişmanlamak), *waku* (kaynamak)...

(A3) Edicinin hareketini gösteren eylemler: Sadece edicinin hareketini göstermektedir.

a. Geçişli eylemler: *ugokasu* (hareket ettirmek), *osu* (itmek), *iu* (demek), *taberu* (yemek), *kiku* (dinlemek)

b. Geçişsiz eylemler (A): (kişinin istemli hareketi): *asobu* (oynamak), *ugoku* (hareket etmek), *aruku* (yürümek), *oyogu* (yüzmek), *hataraku* (çalışmak)

c. Geçişsiz eylemler (B)(birşeyin istem dışı hareketi): *nagareru* (akmak), *yureru* (sallanmak), *moeru* (sönmek), *warau* (gülmek), *naku* (ağlamak)

Kudō (1989) da diğerleri gibi “-teiru” biçimin eylem üzerindeki anlamını yaptığı eylem sınıflandırmasını temel alarak ortaya koymaktadır. Buna göre “-teiru”;

Edicinin hareketi-nesnenin değişimini gösteren eylemlerde (A1) hem hareketin sürekliliği, hem de sonucun sürekliliği anlamını vermektedir. Edicinin değişimini gösteren eylemlerde (A2) sonucun sürekliliği, edicinin hareketini gösteren eylemlerde (A3) ise hareketin sürekliliği anlamına gelmektedir.

Buna göre “-*teiru*” nun hareketin sürekliliği ve sonucun sürekliliği olmak üzere iki anlamı bulunmakta ve bunlardan hareketin sürekliliğini (A3) eylemleriyle, sonucun sürekliliğini (A2) eylemleriyle birlikte kullanımında kazandığı; hem hareket, hem de sonucun sürekliliği anlamı ise (A1) eylemleriyle kazandığı belirtilmektedir.

Kudō (1989)’nun , eylemleri sınıflandırmasında hem Kindaichi’nin eylem sınıflandırmasını, hem de Okuda’nın zaman görünüş sistemini temel alarak, eylemleri görünüşsel anlamları ile “-*teiru*” nun anlam ve kullanımlarını yeniden düzenlediği görülmektedir. Ayrıca Kudo (1995)’nun *perfect* anlamı görünüş kapsamında incelediği görülmektedir.

Nitta (2007), eylemleri “Durum eylemleri” ve “Hareket eylemleri” olarak ayırmaktadır. Durum eylemleri görünüşsel özellik taşımayan eylemler olup, diğer araştırmacıların eylemleriyle aynıdır. Hareket eylemler ise başlangıç noktası olan ve görünüşsel özelliği bulunan eylemlerdir. “Sürme eylemler” ve “anlık eylemler” olarak ayrılmaktadır. Anlık eylemler, bir an içinde gerçekleşen ve gerçekleşmesi için

süreç gerektirmeyen eylemlerdir. Bu eylemler kılıcının hareketi ve kılıcının değişimi olarak kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Kılıcının hareketi; *Azakeru* (emanet etmek), *kisoku o kaeru* (kuralı değiştirmek), *kubi ni suru* (işten çıkarmak).

Kılıcının değişimi; *suwaru* (oturmak), *shimaru* (kapatmak), *shinu* (ölmek)

Sürme eylemleri, süreç gerektiren eylemlerdir. Bunlar da kılıcının hareketi ve kılıcının değişimi olmak üzere ayrılırlar. Kılıcının hareketi; *asobu* (oynamak), *tanoshimu* (eğlenmek), *katazakeru* (düzenli hale getirmek), *tateru* (ayakta durdurmak), *tateru* (inşaa etmek)

Kılıcının değişimi; *atatamaru* (ısıtmak), *seichō suru* (büyüme)

Yukarıda da anlatıldığı şekilde, yapılmış olan bu araştırmalar, görünüş konusunu eylem sınıflandırması üzerinden ele almış ve yeni boyutlar kazandırmışlardır. şimdiye kadar görünüş üzerine yapılmış olan bu araştırmalar tablo haline getirilmiştir.

Tablo 11: Araştırmacıların Eylem Sınıflandırmaları	
Kindaichi(1955)	“-teiru” alıp almamasına göre 1- Hareket eylemleri 2- Durum eylemleri 3- Anlık eylemler 4- 4. tür eylemler
Suzuki (1976)	“suru – shiteiru” karşıtlığı kurarak 1- Hareket 2- Durum 3- Hem durum hem de hareket özelliği taşıyanlar.
Okuda (1977)	<i>hareket eylemleri</i> ile <i>anlık eylemler</i> arasında karşıtlık kurarak, “edcinin hareketi” ve “nesnenin değişimi” açısından eylemleri sınıflandırmış, <i>anlık eyleme</i> karşı “ <i>değişim eylemi</i> ” önerisinde bulunmuştur.
Kudō (1989)	Hareket eylemlerini “edcinin hareketi” ve “nesnenin değişimi” açısından alt sınıflara ayırmıştır.
Nitta (2007)	Hareket eylemleri “sürme eylemleri” ve “anlık eylemler” olarak ayırmakta ve her ikisini tekrar <i>kılıcının hareketi</i> ve <i>kılıcının değişimi</i> açısından sınıflandırmaktadır.

Bu araştırmaların tümünün görüldüğü gibi ortak özelliğinin, eylem türleri üzerinden hareket ederek, -teiru'nun görünüş olup olmadığıdır. Dolayısıyla bu araştırmalarda -teiru'ya yüklenen anlam da eylem üzerinden olmaktadır. Ancak, bu araştırmalarda eylemle birlikte düşünölen “-teiru” yapısı öncelikle dilbilgisel olarak tek başına incelenmelidir.

2.2.1. Japoncada “Zaman Kuramı”

Zaman (*tense*), “*Kokugogaku Daijiten*” adlı eserde, eylem, sıfat, adeylem

gibi sözcük türlerinden oluşan yüklem belirtiği hareket ve durum konuşma zamanını temel alarak, o zamandan önce mi sonra mı, yoksa aynı zamanda mı olduğunu belirtmesiyle ilgili dilbilgisel (biçimbilimsel) kategori olarak tanımlanmaktadır.

Kindaichi (1981) ise konuşucunun hakkında konuştuğu olayın söylem zamanı öncesinde mi , söylem zamanında mı yoksa söylem zamanından sonra mı gerçekleşeceğine yönelik zaman kavramıyla ilgili bilginin eyleme gelen biçimle ayırtıldığını belirtmektedir³⁵. Buna ek olarak Yoshimoto (1998) da Japocada geçmiş (*kako*) ve geçmemiş (*hi-kako*) olmak üzere 2 farklı zaman biçimi olduğunu ve bu zaman biçimlerinin de yine söylem zamanını temel alarak saptandığını belirtmektedir.

17) これから私は買い物に行く。

Kore kara watashi-wa kaimono-ni iku.

---

³⁵ Kindaichi (1982), zamanı, durum bildiren yüklem ve hareket bildiren yüklem açısından incelemektedir. Çünkü durum bildiren yüklem ad ve sıfatlardır ve onların geçmiş biçimleri *-deshita*, geçmemiş biçimleri ise *-desu* yapısıdır. Buna göre *-desu* ve *-deshita*'yı zaman yönünden karşıt iki yapı olarak ele alır. Ancak bu yapılar eylemlere eklenmediğinden geçmiş zaman ve geçmemiş zaman olmak üzere tek işlevleri bulunmaktadır. Bu sebeple *-desu* ve *-deshita* yapıları çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

Bura-İLG. ben KONU alışveriş İLG git-GEL.

Buradan alışverişe gideceğim.

18) 日曜日には私は買い物に行った

Nichiyōbi-ni-wa watashi-wa kaimono-ni it-ta.

Pazar günü İLG. ben KONU alışveriş-İLG. git-GEÇ.

Pazar günü alışverişe gittim.

19) かれは いま 試験を うけている。

Kare-wa ima shiken-o uketeiru.

O-KONU şimdi sınav-BE.D.İLG. gir(mek)-GEÇM.Z.

O şimdi sınava giriyor / -da / -a girmiş durumda

17) ve 18)'de her iki olayın yüklemeleri (*iku* ve *itta*) zaman açısından geçmiş – geçmemiş olarak karşıtlık göstermektedir. Birincisinde, söylem zamanı sonrasında geleceğe yönelik olayı anlatmaktadır. Yani “-ru” biçimi geçmemiş zamanı ifade etmektedir. 18) ise söylem zamanı öncesinde gerçekleşmiş olayı anlattığından geçmiş zaman “-ta” biçimle belirtilmektedir. 19'da ise söylem zamanı içinde yer alan olay anlatılmaktadır. Bu olay zaman kuramına göre şimdiki zaman olarak adlandırılırken, geçmiş ve geçmemiş zaman karşıtlığı açısından değerlendirildiğinde geçmemiş zaman olarak zaman ekseninde konuşlanmaktadır. Yani, “-teiru” yapısı burada

geçmemiş zaman ekid³⁶ olarak yer almaktadır.

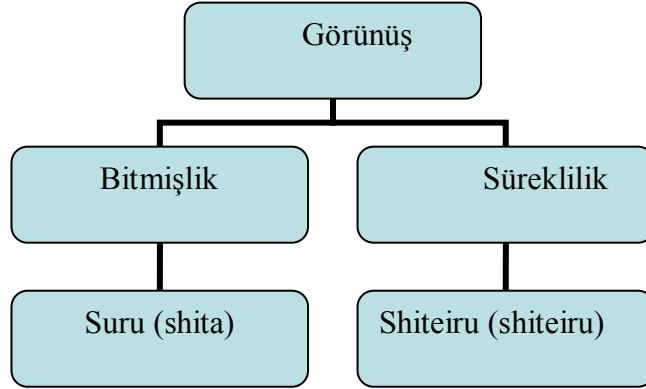
2.2.2. Japonca'da Görünüş ve “Bakış Açısı Kuramı”

Eylemin anlattığı hareket, zaman kavramı ile birlikte devam ederek başlangıç ve bitiş içermektedir. Başlangıcı ve bitişi olan bir hareket ya da olayın nasıl ele alınacağını, ne şekilde ifade edileceğini inceleyen dilbilgisel kategoriye görünüş denilmektedir (Takahashi:2005). Japoncanın görünüş sınıflandırması Okuda (1977)'nin “Bitmişlik” (kanseisō) ve “Süreklilik” (keizokusō) adını verdiği sınıflandırmadan oluşmaktadır.

---

³⁶ Takahashi (2005), Japoncada zaman kavramının şimdi, geçmişve gelecek olarak ayrıldığını ancak, genel olarak dillerde geçmiş-geçmemiş zaman karşıtlığı kurulduğundan, Japoncada da bu karşıtlığın kurulduğunu belirtmektedir. Buna göre de “-teiru” yapısı geçmemiş zamanda yer almaktadır.

Tablo 12: Japoncada Görünüş

2.2.2.1. Bitmişlik Görünüşü

Eylemin belirttiği hareketi, parçalara ayırmadan, başlangıçtan sonuna kadar bir bütün olarak görür. Yani tek bir hareketi belirtmekte ve hareketin bölünmesine izin vermeden bütünlük içinde hareketi anlatmaktadır. Bu açıdan Japonca'da *suru/shita* ve *shiteiru/shiteita* yapılarının görünüşsel olarak birbirleriyle zıtlık gösterdiği belirtilmektedir.

20) 太郎は毎日勉強する。

Tarō wa mainichi benkyō suru.

Tarō konu hergün ders çalış-tam.gör.

Taro Ø her gün ders çalış-(1)r.

21) 太郎は明日勉強する。

Tarō-wa ashita benkyō su-ru.

Tarō-KONU yarın ders çalış-BİT.GÖR..

Taro Ø yarın ders çalış-acak.

22) 太郎はさっき運動場を走った。

Tarō-wa sakki undōjō-wo hashit-ta.

Tarō konu biraz önce spor alanını koş-BİT.GÖR..

Taro biraz önce spor alanını koş-**tu**.

Olayın başlangıcını ve sonucunun tamamını *suru / shita* yapılarının ifade ettiği, buna göre (20), (21) ve (22). tümcelerinde, *benkyō suru* (ders çalışmak)' nun hareketin başlangıcını ifade ettiği ve tümcedeki belirteçlere göre görünüşsel anlamını değiştiği gösterilmektedir.. Buna göre (20)'de *suru* yapısı, *mainichi* (her gün) belirteciyle *tekrarlılık* anlamını kazanmakta, (21)'de ise olayın, *ashita* (yarın) belirteciyle söylem zamanı sonrasında gerçekleşeceğini anlatmaktadır. Bu tümcede olayın belirteçlerle zaman eksenine yerleştirildiği ancak, görünüş açısından olayın başlangıç noktasının ele alındığı söylenebilir. Diğer yandan (22)'de ise *hashitta* (koştı) bitmişlik gösteren olayı anlatmakta ve *sakki* (biraz önce) belirteciyle de aynı olayın söylem zamanı hemen öncesinde gerçekleştiği vurgulanmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, görünüş açısından *suru* ve *shita*

yapılarının, olayın başlangıcını ve sonucunu ifade eden yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Bu yapılar zaman açısından zıtlık gösterebilir de görünüş açısından bitmişlik görünüşü altında incelendiği görülmektedir³⁷.

2.2.2.2. Süreklilik Görünüşü³⁸

Eylemin anlattığı hareketin ya da olayın devam etme aşamasındaki anını anlatan bakış açısidir.

23) 太郎は勉強している。

Tarō-wa benkyō shi-te iru.

Tarō-KONU ders yap-BAĞ.İLG.-DURUM

Taro ders çalış/-makta/-(1)yor.

24) 太郎はさっき運動場を走っていた。

Tarō-wa sakki undōjō-wo hashit-te ita.

Tarō-KONU biraz önce spor alanı-BE.D.İLG. koş-BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇ.Z.

---

³⁷ Bu araştırmalardaki *shita* yapısının bitmişlik görünüşü ifade etmesi ile ilgili açıklama anlaşılmaktadır. Ancak, *suru* yapısının bitmişlik ifade ettiği belirtilerek bitmişlik görünüşü sınıfında gösterilmesi ilgi çekicidir ve araştırılması gerekir.

³⁸ Comrie (1976:16), görünüşü bitmişlik ve bitmemişlik olarak ayırmaktadır. Japoncada ise bitmemişlik görünüşünü kodlayan bir yapı olmadığından olsa gerek, bitmemişlik yerine süreklilik görünüşü verildiği, süreklilik görünüşü ile bitmişlik görünüşünün zıtlık gösterdikleri araştırmalarda belirtilmektedir (Kudō 1995).

Taro biraz önce spor alanını koşuyor-du./ -muş-tu.

20),(21),(22)'nin tersine (23) ve (24)'de hareketin tamamlanmadığı ve devam aşamasında olduğu anlaşılmaktadır³⁹. Yani görünüş, sadece hareketi bir bütünlük içinde ya da sürme olarak yansıtmakta; ancak hareketin ne zaman gerçekleştiği ile ilgili bilgileri zaman biçimleri vermektedir⁴⁰.

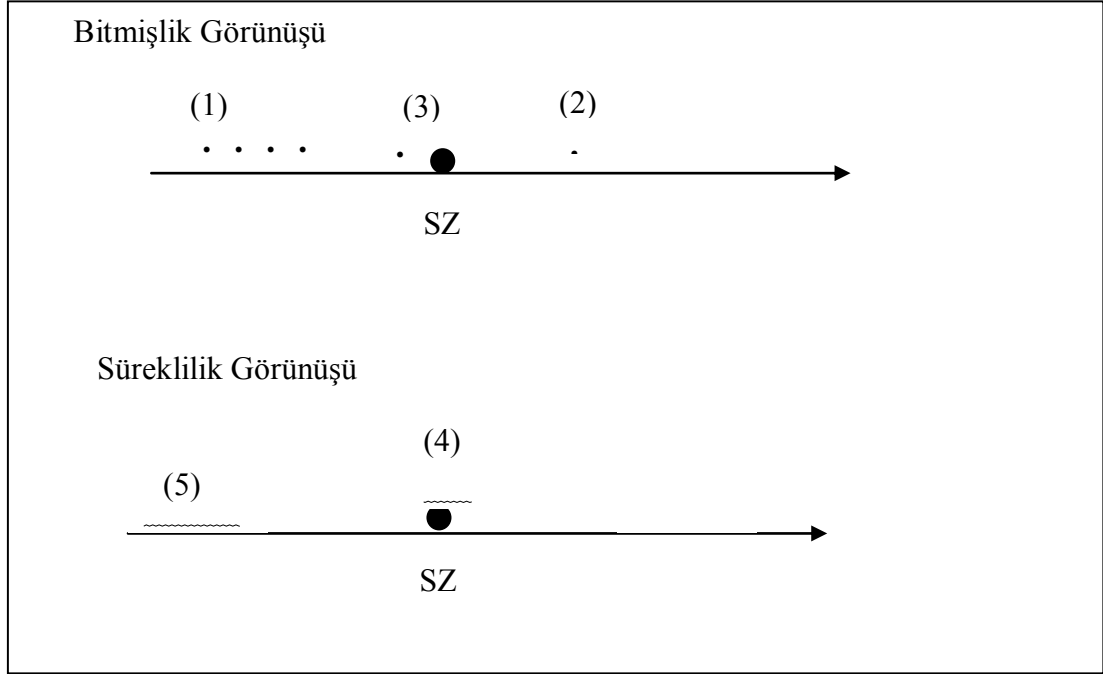
Buna göre görünüş, hareketin başlangıç ve sonucunu ele alan “bitmişlik görünüşü” ile, hareketin devam etme sürecindeki bir anını anlatan “süreklilik görünüşü” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu durum 13. tabloda olduğu gibi, bitmişlik görünüşü olayı noktasal olarak anlattığı için (.) işaretiyle, süreklilik görünüşü ise olay hala devam ettiği için (_____) işaretiyle gösterilmektedir. Bu biçimlerin görünüşü aktarırken “*zaman*” kavramıyla da ilişkili oldukları görülmektedir.

---

³⁹ Ancak, dilbilgisel görünüş açısından “-*teiru*” (“-*teita*”) yapısının süreklilik gösteriyor olması ile ilgili açıklamalar, karşıtsal açıdan bakıldığında yetersiz olmaktadır. Çünkü “-*teiru*” (“-*teita*”) 24 numaralı tümcede olduğu gibi Türkçe açısından bakıldığında farklı görünüş biçimlerle de algılanmaktadır.

⁴⁰ Ayrıca burada görünüş ile zamanın da içiçe girdiği görülmektedir. Zaman açısından bakıldığında, aynı biçimlerin belirteçlerin de etkisiyle farklı değerleri ortaya çıkacaktır. Zaman bakış açısı altında daha sonra yeniden ele alınacaktır.

Tablo 13: Bitmişlik ve Süreklilik Görünüşü

Japonca’da zaman ve görünüş birbiriyle etkileşim içinde olduğundan, dilbilgisel biçimlerin hem görünüşü hem de zamanı aktardığı görüşü araştırmacılar arasında yaygın olarak kabul edildiği ve buna göre de “Japoncanın zaman ve görünüş sistemi”nin (tablo 14) *shiteiru*, *shiteita*, *suru*, *shita* yapılarından oluşturulduğu görülmektedir (Kudō:1995).

Tablo 14: Japonca'nın Zaman ve Görünüş Sistemi

görünüş zaman	Bitmişlik	Süreklilik
Geçmemiş Zaman	suru	shiteiru
Geçmiş Zaman	shita	shiteita

Kudō (1995)'nin ortaya koymuş olduğu bu sistemden;

Suru, hem “geçmemiş zaman” hem de “bitmişlik görünüşü”,

*Shiteiru*⁴¹, hem “geçmemiş zaman” hem de “süreklilik görünüşü”,

Shita, hem “geçmiş zaman” hem de “bitmişlik görünüşü”,

Shiteita, hem “geçmiş zaman” ve “süreklilik görünüşü” aktardığı anlaşılmaktadır⁴².

---

⁴¹ “-te iru” yapısı bu sistemde görüldüğü gibi *shiteiru* / *shiteita* şeklinde bir eylemle birlikte kalıp olarak incelenmektedir. Ancak bu çalışmada -te ve iru ayrı biçimler olduğu için “-iru” olarak benimsenmiştir.

⁴² Bu sistemden Japoncada bu dört yapının zamanı aktardığı gibi görünüş anlamı da yüklendikleri anlaşılmaktadır. Buradan, Türkçe ile ilgili ortaya atılan ve daha önce de sözü edilen “Tek-ek Çok –işlevci Yaklaşım”, Japonca araştırmacılar arasında tartışılan bir yaklaşım olmasa da , Japoncanın zaman-görünüş sisteminin, bu

Japoncada ele alınan bu yapıların bir yandan görünüşü aktarırken, diğer yandan zamanı aktarması, bu yapıların çok işlevci özellikleri olduğunu göstermektedir. Bu araştırmalarda ele alınan yapıların ek olarak değil, *eylem + ek* şeklinde kalıp olarak ele alınmış olması, araştırma sonuçlarının da kalıpların ya da bileşik yapıların çok işlevli oldukları şeklindedir. Ancak bu bileşik yapıları oluşturulan her bir biçim dikkate alındığında, her birinin tek bir işlevi olduğu görülebilir. Kudō'nun perfect anlam dediği de bu kalıplara yüklediği diğer anlamlardan birisidir.

2.2.2.3. Perfect Görünüş

Genel anlamıyla *perfect*, geçmişteki bir durumun varlığını söylem zamanında da koruması ya da sürdürmesidir. *Perfect* iki zaman noktası ile ilişki kurar ve görünüşten farklıdır (Comrie:1976)⁴³. Ancak Kudō (1989)'nun Japoncanın yaklaşımına paralellik gösterdiği sonucu çıkarılabilir.

⁴³ Çünkü *perfect* durumla ilgili doğrudan bilgi vermez, ama diğer dilbilgisi ulamları doğrultusunda durumla ilgili bilgiye ulaşılır. Bu sebeple *perfect*'in zaman mı görünüş mü olduğu tartışması, onun tümcede aldığı geçici içsel öğeleri (*temporal*) ve *görünüşsel* açıklamalarıyla açığa kavuşmaktadır. Comrie (1976), bu açıklamayı aşağıdaki şekilde örneklendirmektedir.

zaman-görünüş sisteminde yer alan bitmişlik ve süreklilik görünüş kategorisine üçüncü olarak *perfecti* de eklediği görülmektedir. Çünkü *görünüş-zaman* sisteminde yer alan aynı dilbilgisel yapıların, bazı tümcelerde *perfect* anlamı da içerdiğini savunmaktadır (Kudō:1989,1995). Buna göre, gelişen olayların birbirleriyle kurdukları ilişkiyi “*bir önceki olayla sonraki olay arasında kurulan zamansal bağlantı*” olarak tanımlamakta ve zaman açısından *perfecti*, *şimdiki perfect (genzai perfect)*, *gelecek perfect (mirai perfect)* ve *geçmiş perfect (kako perfect)* olarak sınıflandırmakta ve bunu 26, 27, 28 numalı tümcelerle desteklemektedir (Kudō:1995:145).

---

31) I have lost my penknife (perfect)

Çakımı kaybettim.

25) I lost my penknife (non-perfect)

Çakımı kaybettim.

İki tümcenin de birbirinden farklı olduğunu, birincisinde *çakının hala kayıp olması* durumunun varlığını sürdürdüğü, ancak ikincisinde böyle bir anlam içermediği şeklinde açıklamaktadır. Kornfilt (1997) ise , Comrie'nin perfect'le ilgili tanımına dayalı olarak, Türkçede perfect'i kodlayan belirgin bir biçim olmadığını söylemektedir. Gerçekten de yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi Türkçede hem perfect hem de past'ı –DI biçimi karşılamaktadır. Ancak bu sadece –DI ile olmamakta bağlamın yapısına göre –MIŞ-TI bileşik ekiyle de karşılanmaktadır.

Tablo 15: Zaman-Görünüş-Perfect

Zaman	Görünüş	Bitmişlik	Süreklilik	Perfect
	SZ sonrası= gelecek		suru	shiteiru
SZ ile aynı= şimdi		/	shiteiru	shiteiru / shita
SZ öncesi = geçmiş		shita	shiteita	shiteita

1- Şimdiki perfect: Söylem zamanıyla eş zamanlı ya da söylem zamanından önce gerçekleşen olay, söylem zamanında hala etkisini sürdürmesidir. Şimdiki *perfect*'e 26 ve 27 numaralı örnekleri verdiği görülmektedir.

26) 私の父はもう 10 年前に死んでいる。

Watashi-no chichi-wa mō 10 nen mae-ni shin-de iru.

Ben-İL.İLG.baba-KONU halihazırda 10 yıl önce-Z.İLG.

öl-BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇM.Z.

Babam 10 yıl önce öldü

27) 私の父はもう 死んだ。

Watashi-no chichi -wa mō shin-da.

Babam-İLG. çoktan öl-GEÇ.Z.

Babam çoktan öldü.

26 ve 27 numaralı Japonca tümcelerde *shinu* eylemine eklenen “-teiru” ve “-ta” eklerinden dolayı olaylar farklı anlamlardadır. 26 numaralı tümcedeki *shinda*, lm olma olayı kabul edilmiş ve olay geçmişte kalmış; 27 numaralı tümcedeki *shindeiru ise* lm olma duygusu hala yaıyor anlamını vermektedir. Dolayısıyla ikisi arasında anlam farkı var ve Kud bunu Şimdiki perfect içinde açıklamaktadır. Ancak bu iki tümceye Türkçeden bakıldığında bu iki tümcede de bir anlam farkı görülmemektedir. Çünkü, her iki tümcenin Türkçe karşılığı *lmek* eylemine –DI’nın eklenmesiyle *ld* Şeklinde tek bir ekdir.

2- Gelecek perfect: Gönderim zamanı⁴⁴ ile söylem zamanı arasında bağlantı kurulmaktadır (Klein (1994)). 28 numaralı tümcede _____ ile çizilen kısım, yan tümcenin zamanıdır. Bunun zamanı temel alınarak gelecekte gerçekleşecek olan olayı anlatan dilbilgisel yapıyı Kud (1995) “-teiru” yapısını gelecek perfect olarak adlandırmaktadır.

28) あなたが帰国した時には、わたしはこの世にいないでしょう。とっくに死んでいる。

Anata-ga kikoku shita-toki-wa, watashi-wa kono-yo-ni i-nai-desh. Tokkuni

---

⁴⁴ Bileşik tümcelerde yan tümcenin zamanı üzerinden konuŐulan zaman gönderim zamanıdır. Klein (1994), Reichenbach (1947)’ı *zaman kuramında* gönderim zamanının olmamasını eleştirmektedir. ,

shin-de-iru.

Sen-YA.İLG. dön-GEÇ.Z.-zaman-Z.İLG. ben-KONU bu-dünya-YER.İLG.
var-OLUMSUZ-OLASILIK. çoktan öl-BAĞ.İLG.-BULUN.GEÇM.Z..

Sen döndüğün zaman, ben bu dünyada olmayabilirim. Çoktan ölmüş olacağım.

Tümcede gönderim zaman döndüğün zaman (Anata ga kikoku shita toki wa) üzerinden olay zamanının ölmüş olacağım (shindeiru) söylem zamanı sonrasında konuşlandığı için *gelecek perfect* olarak tanımlanmaktadır. Japoncadaki “-teiru” yapısına, Türkçeden bakıldığında, şimdiki perfectde öldü’deki -DI ekiyle karşılanırken, (28 numaralı tümce) gelecek perfectde ise ölmüş olacağım şeklindedir.

3- Geçmiş perfect: Hem söylem zamanı hem de gönderim zamanı öncesinde gerçekleşen olayı anlatan dilbilgisel biçim geçmiş perfect olarak tanımlamaktadır.

29) 彼が帰国した時には、父親は既に3ヵ月前に死んでいた。

Kare ga kikoku shita toki wa, chichioya wa 3 getsu maeni shindeita.

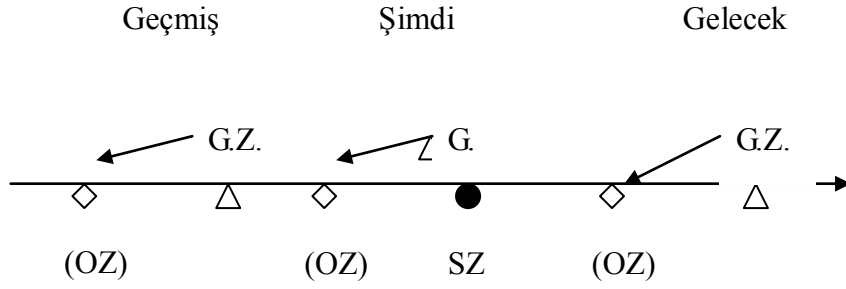
O-YA.İLG. dön-GEÇ.Z.-zaman-Z.İLG. baba-KONU çoktan 3 ay önce-Z.İLG.
öl-BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇ.Z.

O geldiğinde, babası çoktan 3 ay önce ölmüştü

Babasının ölmesi (shindeita) olayı, onun eve dönmesinden yani gönderim zamanından çok öncesinde gerçekleştiği anlatılmaktadır.

Bu üç perfect türünde de gerçekleşen olay etkisini söylem zamanında da hala sürdürdüğü belirtilmektedir.

Tablo 16: Perfect Görünüş

GZ: Gönderim Zamanı

OZ: Olay Zamanı

SZ: Söylem Zamanı

Buna göre, olay zamanı, şimdiki perfect'de söylem zamanına göre belirlendiği; geçmiş perfect'de söylem zamanı öncesinde gerçekleşen olay zamanı gönderim zamanına göre belirlendiği; gelecek perfect'de ise söylem zamanı sonrasında henüz gerçekleşmemiş olay yine gönderim zamanına göre belirlenerek zaman eksenini üzerinde konuşlandığı belirtilmekte ve 16. tabloda bu üç perfect anlam zaman çizgisi üzerinde gösterilmektedir.

Ayrıca, perfect anlamla temel anlam olan sonucun sürekliliği arasında ayırım yapmaktadır. Bu ayırımı ise tümcedeki diğer hal türlerine (ilgeç ve belirteçlere) göre yaptığı görülmektedir. Yani;

Tablo 17 :Sonucun Sürekliliği ile Perfect Arasındaki Fark

- 1) –kara -ato   -mae .....suru,shiteiru
- 2) –tokini   -atode -maeni .....
    -aidani   -uchini –madeni .....
    -jikande ..... } suru
- 3) –aida   -made.....shiteiru

Eğer *shiteiru* temel anlamı olan *sonucun sürekliliği* anlamında ise 1 ve 3'deki hal türleriyle birlikte kullanılabilen, 2'dekilerle kullanılamamaktadır. Ama eğer *shiteiru*, hareket bildiren perfect (動作パーフェクト) anlamında ise 2'deki belirteçlerle *suru* ile benzer şekilde kullanılmaktadır. Buna ek olarak temel anlamını içerdiği durumlarda “-de” ilgeci ile kullanılma özelliği taşımazken, perfect anlamını içerdiği durumlarda “-de” ilgeciyle kullanılmaktadır. Bu iki anlam arasındaki farkı 30, 31, 32 numaralı tümcelerle belirtmektedir⁴⁵.

30) 戦争が始まる前（まで）、彼は日本に来ていた。 (Sonucun sürekliliği)

Sensō-ga hajimaru-mae, kare-wa nihon-ni ki-te i-ta.

⁴⁵ Ancak, her bir tümcenin “*iru*” dan dolayı durum bildirmesi noktasında benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Bu konu III. Bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

*Savaş-YA.İLG. başla-önce-Z.İLG. (kadar-Z.İLG.), o-KONU japonya-YER.İLG.
gel-BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇ.Z.*

Savaş başlamadan önce Japonya'ya gelmiş(ti) (ve hala Japonyada).

31) 戦争が始まる前に(までに)、彼は日本に来ていた。(hareket bildiren perfect)

Sensō-ga hajimaru-mae-ni (made-ni), kare-wa nihon-ni ki-te i-ta.

*Savaş-YA.İLG. başla-önce-Z.İLG. (kadar-Z.İLG.), o-KONU japonya-YER.İLG.
gel-BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇ.Z.*

Savaş başlamadan önce Japonya'ya gelmişti. (Şu anda Japonyada değil)

32) 2時間程前、ここに犬が死んでいたんだ。 (Sonucun sürekliliği: OZ)

2 jikan hodomae, koko-ni inu-ga shin-de i-ta.

2 saat kadar önce, bura-Z.İLG. köpek-YA.İLG. öl- BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇ.Z.

İki saat önce, burada köpek ölüsü vardı / ölmüş durumdaydı / ölmüştü.

33) 私はあわてて帰郷した。しかし父は2時間前に死んでいた。(perfect: GZ)

Watashi-wa awatete kikyō-shi-ta. Shikashi chichi-wa 2 jikan mae-ni shin-de i-ta.

*Ben-KONU acele dön-GEÇ.Z. Fakat baba-KONU 2 saat önce-Z.İLG. öl-
BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇ.Z.*

Aceleyle eve geri döndüm. Fakat babam 2 saat önce ölmüş(tü).

31 ve 33 numaralı tümcelerde *perfect anlamı* veren *-ni* ilgecidir. Bu ilgeç olayı

zaman çizgisi üzerinde belirgin olarak konuşlandırmaktadır. Oysa 30 ve 32 numaralı tümcelerde herhangi bir zaman belirleyicisi olmadığından, olayın tam olarak nereye konuşlandığı belirgin deđildir⁴⁶. Kud (1995)'nin, *perfect* anlam ile sonucun sürekliliği anlamı arasındaki farkı yukarıdaki tümceler üzerinden 'zaman kuramına' göre belirlediği grlmektedir. Ona göre, *perfect*'te gönderim zaman (GZ) ile söylem zamanı (SZ) arasında; sonucun sürekliliğinde ise, olay zamanıyla (OZ) söylem zamanı (SZ) arasında ilişki vardır. Ancak yukarıdaki açıklamalardan ve tümceler arasında bulunan anlam farkının zaman belirleyicisi olan *-ni* ilgecinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu tümcelerde *-ni* ilgeci "*-te iru*"'nun anlattığı olayı, zaman yönünden sınırlandırmakta, ama "*-teiru*" denen yapının anlamını değiştirmemektedir.

---

⁴⁶ Bu konu ayrıntılı olarak III. Bölümde ele alınmıştır.

DEĞERLENDİRME

Türkçede geleneksel dilbilgisi araştırmalarında *zaman* kavramının *kip*'in alt başlığı olan bildirme kipi adı altında incelenerek “geçmiş zaman, gelecek zaman ve şimdiki zaman” şeklinde sınıflandırıldığı; genel olarak kip ve zaman ayırımı yapılmadığı görölmüştür. Diğer yandan Banguoğlu (1998:440-442)'nun fiilde zaman, çekimde zaman şeklindeki kullandığı terimler ve tanımlardan, fiilde zamanın “sözlüksel görünüş”; çekimde zamanın ise “dilbilgisel görünüş” olabileceği çıkarımı yapılmıştır. Yani, görünüş terimine yer vermediği görölmüştür. Ayrıca, hem gelenekselcilerin, hem de dilbilim araştırmacıların zaman ve görünüş konusunu dilbilgisel yönünden ele aldığı ve eklerin işlevleri üzerinden tartıştıkları saptanmıştır. Bu araştırmalar arasında dilbilimciler tarafından yapılan tartışmalarda “Tek-ek / çok-işlevci yaklaşıma” karşılık “Tek-ek / tek-işlevci yaklaşım” olmak üzere iki karşıt görüşle karşılaşılmıştır (Tablo 18). Bu yaklaşımlardan Tek-ek/tek-işlevci yaklaşım Türkçenin sondan eklemeli dil olmasından dolayı, her ekin öncelikle tek bir işlevinin olduğunu savunmakta ve araştırmaların ek merkezli olarak (dilbilgisel açıdan) sürdüröldüğünü göstermektedir. Bu yaklaşımın öncülerinden Uzun (1998 b), her bir eke tek işlev yüklemiş, bu eklerden –mİş ekini kip sınıfına yerleştirmektedir. Ancak, –mİş olmadığı ve temelinde bitmişlik anlamı taşıdığı için görünüş sınıfında

incelenmesi gerektiği düşünülerek, bu çalışmada görünüş eki olarak benimsenmiştir⁴⁷.

Tablo 18: Türkçe ile ilgili Yapılmış Araştırmalar

	Geleneksel dilbilgisi araştırmalarında görünüş araştırma kapsamında değil.	Dilbilim araştırmalarında görünüş araştırma kapsamında	
	Bildirme kipi: zaman	Tek-ek/tek-işlevci Yaklaşımına Göre Uzun (1998)	Tek-ek/çok-işlevci Yaklaşımına Göre Akerson(1998), Kornfilt (2001) Aksu (1982)
-DI	Geçmiş zaman eki (görülen)	Bitmişlik görünüşü	Geçmiş zaman eki Bitmişlik görünüşü
-miş	Geçmiş zaman eki (duyulan)	Kip	Geçmiş zaman eki Perfect Kip
-yor	Şimdiki zaman eki	Sürme görünüşü	-----

⁴⁷ Çünkü, “-miş” eki olayın gerçekleşip bittikten sonraki durumunu ifade ettiğinden öncelikle görünüşü yansıtmaktadır. Özellikle bunun “-miş-TI” yapısında daha belirgin olduğu düşünülmektedir. Bununla ilgili ayrıntılı çözümler s.45-47’de yer almaktadır.

Buna karşın, Japonca ile ilgili araştırmaların sözlüksel açıdan yapılmış olduğu görölmüştür. Başka bir deyişle, eylem sınıflandırmalarının, dilbilgisel görünüş biçimi olan “-teiru”’yu alıp almamasına göre yapıldığı ve eylemlere bağlı olarak “-teiru”’nun anlamının belirlendiği saptanmıştır. Ayrıca, araştırmacıların dilbilgisel açıdan *suru/shita*’ ve *shiteiru/shiteita* yapılarını ele aldıkları ve bu yapıların “zaman ve görünüş sistemi” denen sistem içine yerleştirdikleri , yapılarının hem görünüşü hem de zamanı aktardığı anlaşılmaktadır. Japoncada ele alınan bu yapıların bir yandan görünüşü aktarıırken, diğer yandan zamanı aktarması, bu yapıların çok işlevci özellikleri olduğunu göstermektedir. Bu araştırmalarda ele alınan yapıların ek olarak değil, *eylem +ek* şeklinde kalıp olarak ele alınmış olması, araştırma sonuçlarının da kalıpların ya da bileşik yapıların çok işlevli oldukları şeklindedir. Ancak bu bileşik yapıları oluşturan her bir biçim dikkate alındığında, her birinin tek bir işlevi olduğu görülebilir.

Yukarıdaki açıklamada olduğu gibi “-teiru” yapısı eylemle birlikte düşünülerek anlam üzerine yoğunlaşılması ve batı dillerinin etkisiyle dilbilgisel görünüş açısından incelenmiş olması, onun çok anlamlı olduğu sonucunu çıkarması doğaldır. Bu sebeple, bu yapı öncelikle yapısal olarak incelenmeli, ardından yapının anlam üzerindeki etkisi üzerinde durulması gerekmektedir.

III. BÖLÜM

EYLEMİ DURUMSALLAŞTIRAN “-iru” ve TÜRKÇEDEKİ

GÖRÜNÜMLERİ

II. Bölümde Türkçe ve Japoncada zaman ve görünüş açısından yapılmış olan araştırmalar betimlenerek karşılaştırılmıştır. Bu bölümde ise, Japoncanın “-teiru” yapısı üzerine yapılmış olan anlamsal ve yapısal araştırmalara yer verildikten sonra Japoncanın en temel özelliği olan sondan eklemeli dil olması üzerine, bu yapı yeniden ele alınacak; “-teiru” olarak adlandırılan yapının Japon Dili mantığı içindeki gerçekliği tartışıldıktan sonra, yardımcı eylem olarak “iru” nun kullanımı üzerinde durulacaktır. Ayrıca anlamsal açıdan “iru” nun yardımcı eylem olarak kullanımının, Türkçedeki yapılarla karşılaştırmalı tanımı yapılarak, işlevi en temel şekliyle açıklanacaktır.

Japoncada zaman ve görünüşle ilgili araştırmaların “teiru”yu anlam bakımından incelerken onu yapısal açıdan ayrıştırmadan “-teiru” biçiminde kalıp

olarak benimsedikleri ve tek bir ek olarak inceledikleri görülmektedir (Kindaichi (1955); Teramura (1984); Kudō (1995), vb.). Bu durum, Japoncanın sondan eklemeli dil özelliğinin, anlamsal çözümlenmelerde gözardı edildiğinin göstergesidir⁴⁸. Buna bağlı olarak ele alınmış olan “-teiru” yapısı sondan eklemeli dil özelliği gösteren Japoncanın temel yapısına uymamaktadır. Ancak, “tabeteiru”da olduğu gibi “tabe” eylem köküne eklenen“-teiru” ek değildir. Çünkü, “-te” ve “iru” farklı sözcük türleridir. Buna göre, Japoncada “-teiru” olarak adlandırılan yapının anlamını belirlemeden önce yapısal açıdan incelenmesi gerekmektedir.

Bu bölümde “-teiru” ile ilgili anlamsal sınıflandırmalar betimlenerek, öncelikle, Kudō’nun yapı için ‘süreklilik’ olarak adlandırdığı anlamının, Türkçedeki görünimleri açısından sorunlu olduğu noktalar gösterilecektir. Ardından, aynı yapı yapısal açıdan ayrıştırılarak, her bir ögenin temel işlevini, “eylem +te iru” bileşik eylem yapısında da gösterdiği savunulacaktır. Daha sonra, “iru” eyleminin temel anlamından hareket edilerek Suziki’nin savına karşılık, yardımcı eylem kullanımında da var olan anlamını koruduğu gösterilecektir. Aynı zamanda Türkçe ile karşısalsal olarak “süreklilik” ile “var olan” anlamı üzerinde durulacaktır.

---

⁴⁸ Örneğin, “tabeteiru”da olduğu gibi, “tabe” eylem köküne “-te” ve “iru”nun sondan eklenmesi gibi. (Daha sonra ayrıntılı olarak betimlenecektir.)

3.1. Anlam Açısından “-teiru” (ている) ve *Kindaichi Haruhiko* (金田一春彦)’nun Sınıflandırması

Kindaichi (1981)’nin genel olarak “-teiru”yu anlam açısından beş sınıfta incelediği ve bu sınıflandırmayı eylemlerin görünüşsel anlamlarını göz önünde bulundurarak yaptığı görülmüştür.⁴⁹ Bu sınıflandırmayı açıklamak gerekirse;

3.1.1. Hareketin Sürekliliği (動作継続): “-teiru” biçimbirimi, hareket bildiren eylem türlerine eklendiğinde, olayın söylem zamanıyla aynı anda devam etmekte olduğunu anlatır.

36) みんながそとで遊んでいる。

Minna-ga soto-de aso-nde-i-ru.

Herkes-YA.İLG. dışarı-YER.İLG. oyna-BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇM.Z.

Herkes dışarıda oynuyor / oynamakta⁵⁰.

Asobu (oynamak) eylemi hareket bildiren eylem türüdür. Bu eyleme “-te iru” biçimi eklendiğinde *asondeiru* biçimini alarak, eylemin anlattığı olayın hala devam etmekte olduğu ifade edilir.

---

⁴⁹ Eylem sınıflandırmaları ile ilgili olarak bkz. s.47

⁵⁰ *Asobu* Türkçede *oynamak* eylemiyle karşılanmaktadır. Hareketin söylem zamanında devam etmekte olduğunu (oynuyor), *-(I)yor* biçimbirimi ifade etmektedir.

3.1.2. Değişim Bildiren Eylemlerde⁵¹ Oluşan Sonucun Durumu (結果状態):

Değişim bildiren eylemlerde, değişime uğramış eylemin son durumunu ya da göz önündeki durumunu anlatmaktadır.

37) ところどころに、大木が倒れている。

Tokorodokoro-ni taiboku-ga taore-te-i-ru.

Ora-bura-YER.İLG. ağaç-YA.İLG. yıkıl-BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇM.Z.

Orada burada ağaçlar yıkıl-mış/ yık-ık (durumda) ⁵².

Taoreru (yıkılmak, düşmek) eylemi dik konumdan yatay duruma geçişi anlatan değişim eylemidir. Bu eyleme “-teiru” eklendiğinde *taoreteiru* biçimini alarak sonuç durumunu bildirir. Kındaichi, burada değişim eylemi olduğu için “-teiru”’nun sonuç durumu bildirdiğini söylemektedir.

3.1.3. Durumun Farklılaşması (異なる状態)⁵³ :: Dördüncü tür eylemlere

eklendiğinde, o eyleme sıfat özelliği kazandırmaktadır.

---

⁵¹ Değişim bildiren eylemler; bir konumdan başka konuma geçmek ya da bir durumdan başka bir duruma geçerek değişimi iç yapısında barındıran eylemlerdir.

⁵² Anlam olarak yerde yıkılmış durumdaki ağaçları ifade ettiğinden Türkçede “ağaçlar yıkılmış duruyor” şeklinde dile yansıtılabilir.

⁵³ Burada “te iru” eklendiği eyleme sıfatsal özellik kazandırmaktadır. Yani eylemi durumsallaştırmaktadır. Araştırmalarda “*Kotonaru Jōtai*” başlığı altında durum bildirdiği zaten belirtildiği için, bu çalışmada üzerinde durulmamıştır.

38) この道が曲がっている。

Kono michi-ga maga-tte i-ru.

Bu yol-YA.İLG. kıvrır- BAĞ.İLG. BULUN.-GEÇM.Z.

Bu yol kıvrılıyor / kıvrılı / kıvrık⁵⁴.

Magaru değişim eylemidir. Ancak, “-teiru” yapısı eklendiğinde, *magatteiru* değişimden söz etmemekte, kılıcının durumunu nitelemektedir. Buna göre yolun özelliğini *magatteiru* nitelemektedir.

3.1.4. Deneyim (経験): Geçmişte yapılan olayı deneyim olarak belirtmektedir.

39) あの人はたくさんの小説を書いている。

*Ano hito-wa takusan-no shōsetsu-o kai-te i-ru*⁵⁵.

---

⁵⁴ Türkçede ise, kılıcı ya da edicinin özelliğini belirten ve niteleyen sıfatlarla karşılanmaktadır. Yolun durumu, *kıvrık / kıvrılı* gibi sıfatlar ya da *aynı eyleme -(I)yor* ekinin eklenmesiyle görünüm kazanmaktadır.

⁵⁵ *Ima tegami-o kaiteiru* ile yukarıdaki *takusan-no shōsetsu-o kaiteiru* tümcesindeki *kaiteiru* aynı olmasına rağmen görünüş farklılığı vardır. Bu farklılık, Türkçede sırasıyla “şimdi mektup yazıyor(um)” ve “bir çok roman yazdı/mıştır” şeklindeki görünümlerdedir. Araştırmanın sorunlu noktası bu tümcelerde daha belirgin olarak görülmektedir. Yani, “-teiru” kalıp olarak ele alındığında *kai-teiru: yaz-(I)yor / yaz-dı* ayrıştırması ortaya çıkmakta ve buna dayalı olarak Türkçedeki farklı görünümlerde karşılanmasının sebebi açıklanamamaktadır.

O kişi-KONU. Çok-İL.İLG. öykü BE.D.-İLG. yaz- BAĞ.İLG. BULUN.-GEÇM.Z.

O adam çok öykü yaz-dı. / -mış bulunuyor. / -mış-tır.

Kaku eylemi hareket bildiren bir eylemdir. Tümcenin diğer öğelerinin de etkisiyle, “-*teiru*”’nun “deneyim” anlamı kazandığını belirtmektedir.

3.1.5. Tekrarlama (反復): Düzenli aralıklarla yapılan olaylarda tekrarlama anlamı kazandırır.

40) 彼は毎朝バイブルを読んでいる⁵⁶。

Kare-wa maiasa baiburu-o yo-nde-i-ru.

O-KONU. her sabah incil-BE.D.İLG. oku- BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇM.Z..

O her sabah incil okumakta / okur / okuyup duruyor / okuyup durur⁵⁷.

Yomu hareket bildiren eylemdir. Tekrarlama belirteçleriyle ve “-*teiru*” yapısıyla birlikte kullanımında “alışkanlık” anlamı kazanmıştır.

Burada Kindaichi (1981), eylemlerin görünüşsel anlamlarını ve tümcedeki belirteç gibi hal türlerine göre “-*teiru*”’nun anlamlarını sınıflandırdığı görölmüşür. Ancak, yapının temel anlamıyla ilgili özömlene yapmadığı dikkat çekmektedir.

Bu yapıyla ilgili olarak, köken araştırmalarında “-*tari*” ve “-*ri*” yardımcı

---

⁵⁶ *Yomu* (okumak) eylemi hareket bildiren eylemdir.

⁵⁷ Türkçedeki görünümü ise “alışkanlık” anlamı taşıyan yapılar olup, okuyor / okur / okuyup duruyor / okuyup durur

eylemlerinin günümüz Japoncasına uzantılarından birinin “-teiru” olduğu belirtilmektedir. “-tari” ve “-ri” yardımcı eylemlerinin dört anlamı olduğu ve bunların ise “hareketin bitmişliği”, “hareketin sonucunun hala varlığını sürdürmesi”, “hareketin devamı” ve “yalın durum” anlamlarıdır. Ayrıca bu dört anlamdan “hareketin bitmişliği”⁵⁸ dışındaki diğer üç anlamının, günümüz Japoncasında “-teiru” ile karşılandığı; ayrıca bu araştırmalarda genel olarak bu üç anlamın *keizoku* (継続) süreklilik terimiyle birleştirildiği belirtilmektedir (Hashimoto;2001:185)⁵⁹.

Süreklilik terimiyle birleştirilen sınıflamalardan bir tanesi de Kudō'nun

---

⁵⁸ Aynı eserde “-tari” ve “-ri” yardımcı eylemlerinin günümüz Japoncasına Hareketin bitmişliği anlamının “-ta” ekiyle karşılandığı belirtilmektedir (Hashimoto;2001:185).

⁵⁹ Buna göre, “-tari” ve “-ri”, “bitmişlik” anlamında “-ta” ile, “kalıntı, var olanın sürmesi, varlığını sürdürmesi” anlamında ise “-tearu” ile karşılanmaktadır.

Günümüz Japoncasına çevrilirken eğer bitmişlik anlamında ise,

Eski Japonca: “*Ima made hako niretaru hon*” 『今日まで箱に入れたる本』

Günümüz Japonca: “*Ima made hako ni ireta hon*” 「今日まで箱に入れた本」。

Var olan durumun sürmesi anlamında ise, günümüz Japoncada,

“*Ima made hako ni iretearu hon*” 「今日まで箱に入れてある本」。

<http://ashiba.blog104.fc2.com/blog-entry-140.html> 2011.01

sınıflandırmasıdır.

Diğer yandan bu köken araştırmalarında, “-tari” ve “-ri” yardımcı eylemlerinin “ari” ile ilişkilendirildiği de görülmüştür⁶⁰. Bu durumda kökeni “ari” eylemine dayandırılması, yapının anlamının da var olma durumunu destekler nitelikte olduğunu göstermektedir⁶¹.

⁶⁰ Var olanın Sürmesi *sonzoku* (存続) Anlamına Gelen “-tari”ve “ri”

Japonca		Türkçe	
古語	花 咲き た り。	Eski dilde:	Hana saki ta ri
語源	て あり。	Kökeni:	te ari
現代	花が咲い て いる。	Günümüzde:	Hana ga sai te iru
	彼は狂せ り	Eski dilde:	Kare wa kuruse ri
	狂し あり	Kökeni:	kurushi ari
	狂っ ている。	Günümüzde:	kurut teiru

Kökeni düşünüldüğünde, asıl anlamının bitmişlik değil var olanın sürmesi olduğu daha iyi anlaşılır. <http://www2u.biglobe.ne.jp/~houmei/kobun.htm#s1> 2011.12

⁶¹ Ayrıca eski Japoncada var olma durumunu ifade eden tek bir *ari* yapısının varlığı ve Türkçede olduğu gibi canlı-cansız ayırımının bulunmamış olabileceği sorusu akla gelmektedir. Ancak bu soru çalışma konusu dışında olup, araştırılması gereken bir konudur.

3.2. Anlam Açısından “-teiru” (ている) ve Kudō Mayumi (工藤真由美)’nin Sınıflandırması

Kindaichi (1981), “-teiru”yu tümcedeki diğer hal türleri (dilbilgisel ögerler) ile birlikte 5 anlama ayırmaktadır. Kudō (1982), onun bu sınıflandırmasını eleştirerek, bu beş anlamı “Temel Anlam” ve “Türetimsel Anlam” altında alt sınıflara ayırmayı önermektedir. Buna göre Kindaichi (1981)’nin yukarıdaki 5 sınıflandırmasından 1 ve 2.yi “Temel Anlam”; 3,4 ve 5’in ise “Türetimsel Anlam” olarak adlandırdığı ve buna da “Perfect” diye bir anlamı daha ilave ettiği görülmektedir. Kudō (1982; 1995) sınıflandırmasında “shiteiru” ve “suru” karşıtlığını göz önünde bulundurduğu ve bu karşıtlıkta, ““shiteiru”nun olayın sürme aşamasını, “suru”nun ise olayın başlangıç ve sonucunu bütün olarak belirttiğinden, “shiteiru” süreklilik, “suru” bitmişlik bildirmektedir (Okuda: 1977-1978, Kudō:1982)” düşüncesini çıkış noktası olarak, “shiteiru”nun temelinde süreklilik anlamı yattığını özellikle vurgulamaktadır.

Kudō (1982; 1995), “-te iru”nun anlamını sınıflandırırken eylemlerin görünüşsel anlamlarının etkisiyle oluşan anlamını ilk anlamı olarak “Temel Anlam” altında incelemektedir. Buna karşın, Kindaichi’nin 3,4,5. grupta gösterdiği anlamların, bağlama göre anlam kazandığını belirterek, bu grubu “Türetimsel Anlam” olarak adlandırmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre; “-teiru” biçimbiriminin

temelinde süreklilik anlamı yattığını bildirmektedir. Ancak Kudō (1986) bu anlamı ortaya koyarken “-teiru”’yu kalıp olarak incelediği ve “süreklilik” anlamının eylemlerin görünüşsel anlamından kaynaklandığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu şekildeki çözümleme ise “-teiru” adlı yapının asıl anlamını belirlemede yetersizdir. Çünkü bu yetersiz Türkçede karşılık gelen fazla yapıları içine almamaktadır.

3.2.1. Temel Anlam (基本的意味): Burada temel anlamı eylemlerin sözlüksel görünüşü açısından inceleyerek, eylemlerle olan anlam bağının önemini vurgulamaktadır. Ona göre eylemlerin görünüşsel anlamlarının etkisiyle kazandığı anlam “-te iru” nun temel anlamıdır ve süreklilik bildirmektedir. Bu sürekliliği ise ikiye ayırmaktadır.

a) Hareketin sürekliliği: Hareket eylemleri / değişim bildiren eylemlere⁶² eklendiğinde yapılan işin hala söylem anında da devam etmekte olduğunu ifade eden anlamını “hareketin sürekliliği” olarak tanımlamaktadır.

---

⁶² Kindaichi (1981)’ye karşın Okuda (1977), hareket eylemler ile anlık eylemler arasında karşıtlık kurarak, “edcinin hareketi” ve “nesnenin değişimi” açısından eylemleri sınıflandırmış, anlık eyleme karşı “değişim eylemi” önerisinde bulunmuştur. Buna göre hareket bildiren eylemlerin, hareket eylemleri ve değişim bildiren eylemler olarak genel sınıflamasını yapmaktadır. Kudō (1982) Okuda (1877)’nin bu bakış açısından eylemleri sınıflandırmaktadır. Çalışmada Kudō’nun eylem sınıflaması benimsenmiştir.

b) Sonucun sürekliliği: Değişim bildiren eylemlere eklendiğinde, eklendiği eylemin anlattığı olayın gerçekleşikten sonraki durumunu ifade eden anlamını “sonucun sürekliliği” olarak tanımlamaktadır.

41) ピアノを弾いている⁶³。

Piano o hii-te-iru.

Piano- BE.D.İLG. çal(mak)-BAĞ.İLG. BULUN.-GEÇM.Z.

Piyano çalı-yor / -mak-ta

42) 人が倒れている。

Hito-ga taore-te-iru.

İnsan-YA.İLG.yıkıl(mak)-BAĞ.İLG. BULUN.-GEÇM.Z.

Adam düşmüş (durumda)⁶⁴.

Her iki tümcede de eylemlerin görünüşsel anlamlarının etkili olduğunu belirtmektedir.

Birincisinde, (A3) eylemlerine ⁶⁵ edicinin hareketini gösteren eylemlerde hareketin

---

⁶³ *Hiku* hareket bildiren eylemdir. Türkçedeki karşılığı “(müzik aleti) çalmak”dır.

Hiku'ya “*teiru*” eklendiğinde oluşan *Hiiteiru* , söylem anında devam eden *çalma* hareketini anlatmaktadır. *Piyanoyu çalıyor* şeklinde dile yansımaktadır.

⁶⁴ *Taoreru* eylemi ile ilgili açıklama için 46. dipnota bakınız.

⁶⁵(A1) Edicinin hareketi- nesnenin değişimini gösteren eylemler

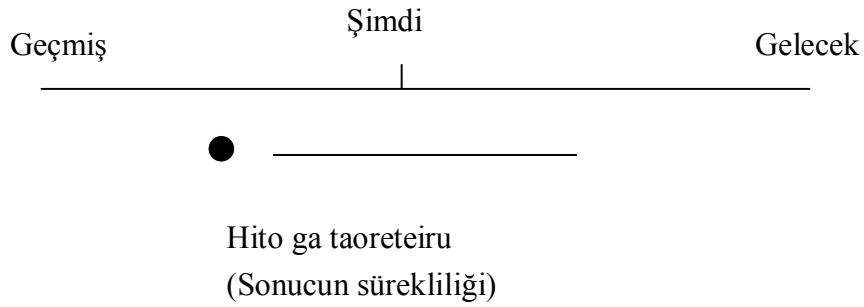
(A2) Nesnenin değişimini gösteren eylemler

(A3) Edicinin hareketini gösteren eylemler (bkz s.47)

farklı olduğu için, (____) düz çizgi şeklindedir (Tablo 20). Buna göre, Kudō (1982)'nin “temel anlamı” olan *süreklilik*, 41 numaralı tümcede *hareketin sürekliliği*, 42 numaralı tümcede ise *sonucun sürekliliği* durumundadır⁶⁶.

Tablo 20: Sonucun Sürekliliği

3.2.2. Türetimsel Anlam (派生的意味) : Temel anlamdan farklı olarak tümcede bulunan hal türleri ve bağlama göre kazandığı anlamlarını, Kudō (1982)

⁶⁶ Ancak Kudō(1995)'nin “edici- kılıcı bakış açısını” eleştirenler de bulunmaktadır. Bunlardan Kensaku (2007), eylemin *sınırlı* ve *sınırsız* olmasına göre “-teiru” nun anlamının belirlenmesi gerektiğini savunarak, eylemleri *sınırlı* ve *sınırsız eylemler* olarak ayırmaktadır. Ancak burada da eylemler üzerinden anlama ulaşılma yöntemine başvurulduğu görülmektedir.

“Türetimsel Anlam” altında toplamıştır. Burada “-teiru”’nun anlamı, temel anlamda eylemin görünüşsel anlamına göre değişirken, “Türetimsel Anlam”’da eylemin görünüşsel anlamının etkisi bulunmadığını söylemektedir. Kindaichi (1981)’nin “deneyim”, “tekrarlama” ve “alışkanlık” olarak adlandırdığı bu anlamlar, tümcedeki hal türlerine bağlı olarak doğduğu için bu sınıf altında incelemek gerektiğini belirtmektedir⁶⁷.

3.2.2.1. Perfect Anlam

Kudō (1989;1995) perfecti, *perfect aspect* olarak görünüş kategorisinin bir alt sınıfına yerleştirerek, “bir önceki olayla sonraki olay arasında kurulan zamansal bağlantı” olarak tanımlamaktadır.(II. Bölümde ayrıntılı olarak üzerinde durulmuştur). Bu açıklamaya göre *perfect*, gelişen olayların birbirleriyle kurdukları ilişkidir ve eylemin görünüşsel anlamının etkisi bu anlamda bulunmadığı belirtilmektedir.

Yukarıdaki anlamsal sınıflamalardan Kindaichi’nin -teiruya çok anlam yüklediği, Kudō’nun ise bu beş anlamdan ikisini süreklilik olarak temel anlama yerleştirdiği, diğer üçünü de tümcedeki hal türlerine göre değişen anlamlarını türetimsel anlam olarak sınıflandırmış ve bu sınıflandırmaya ayrıca perfect anlamı

---

⁶⁷ Tekrarlama, deneyim ve alışkanlık anlamları Kindaichi (1981)’nin tanımlarıyla aynı olduğu için burada tekrar etme gereği duyulmamıştır.

eklemiştir. Bu araştırmacıların ortak noktalarının –teiruya çok anlamlılık yüklemeleridir. Esasında bu araştırmaların “-teiru”yu kalıp olarak incelemeleriyle, yapının çok anlamlı olduğu sonucunun ortaya çıkması doğaldır. Bu sebeple, yapılmış olan bu şekildeki çözümler, “-teiru” yapısı için belirlenmiş temel anlamı tam olarak vermemektedir. Çünkü, bu anlam Türkçede karşılık gelen yapıları kapsamamaktadır. Bunun için, “-teiru” yapısal açıdan ayrıştırılarak “iru” eyleminin bağımsız sözcük olduğu dikkate alınmalıdır.

3.3. Yapısal Açıdan “eylem +te iru”

Suzuki (1976) *shiteiru*⁶⁸, nun yapısal olarak, eylemin (nakadome katachi) kökü ve “iru” eyleminin bileşiminden olduğunu belirtmektedir. Ayrıca “iru” eyleminin temel anlamının“canlıların varlığını belirtmek” olduğunu söylemekte, ancak *shiteiru* gibi eylemlerle bileşiminde temel anlamını yitirerek⁶⁹, öndeki eylemin dilbilgisel anlamını belirtme sürecine girdiğini savunmaktadır. Yani “eylem1 +te biçim + eylem2” şeklindeki sözcük bileşiminde odak noktası ikinci eylemde

---

⁶⁸ Araştırmalarda “-te iru” yapısının ya “teiru” ya da “shiteiru” olarak yazıldığı görölmüştür. Çalışmada araştırmalar betimlenirken, yapı hangi biçimde ele alındıysa, o biçimde yazılmıştır.

⁶⁹ Madem ki “iru” temel anlamını *shiteiru* yapısında kaybediyorsa, o zaman bu yapıdaki “iru” başka bir “iru” olmalıdır.

olurken, *shiteiru*'da bunun aksine odak noktasının birinci eyleme yöneldiği açıklamasını yapmaktadır. Bu noktada *shiteiru*'nun “sözcük birleşimi” denen sözdizimsel kategoriden çıktığını eklemektedir. Bunun en önemli kanıtı olarak söylemlerde çoğunlukla *shiteiru*'daki *-i* sesi düşerek *shiteru* olmasını göstermektedir. Söz konusu eserde Suzuki (1976) *shiteiru*'yu, eylemin “*-te*” biçimi ve “*iru*” (bulunmak) şeklinde “*shite +iru*” şeklinde ayırmaktadır⁷⁰. Ancak, burada onun “*-te*” ile ilgili açıklama yapmadığı görülmektedir.

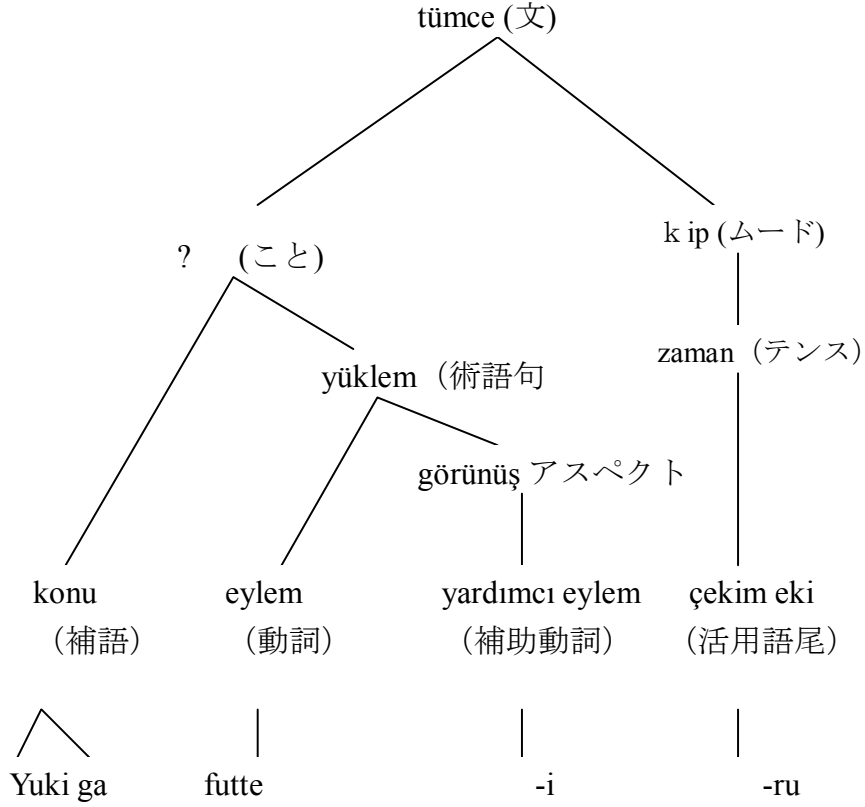
Yine aynı şekilde Teramura (1989:173) da “*ame ga futteiru*” tümcesinden yola çıkarak *futte-i-ru* eylemini *Vte + i + ru* biçiminde ayrıştırmaktadır. Bu ayrıştırmada, *futte*: eylem, *-i*:görünüş, *-ru*: zaman /kip olarak adlandırmaktadır. Ayrıca, “*iru*” eyleminin yardımcı eylem olduğunu ve yardımcı eylem olduğu durumda “*iru*”nun ‘bulunmak, var (olmak)’ anlamını kaybettiğini savunmaktadır. Ayrıca “*-te*” biçimle ilgili herhangi bir açıklama yapmamaktadır⁷¹

---

⁷⁰ Onun *shiteiru*'daki “*iru*”yu yapısal açıdan, sözcük olarak ayırması, bu çalışmanın da çıkış noktasını oluşturmaktadır.

⁷¹ Hem Suzuki (1976) hem de Teramura (1989), “*iru*”nun temel anlamını, *shiteiru* yapısında bulundurmadığını savundukları görülmüştür. Ancak madem “*-te-iru*” yapısındaki “*iru*” *durum* anlamını kaybediyorsa, o zaman “*-te-iru*”nun anlamının sadece hareketin sürmekte olduğu *süreklilik* anlamına gelmesi gerekir. Yukarıdaki açıklamaya göre, “*ame ga futteiru*” yağmakta olan yağmuru (*yağmur yağıyor*) ifade

Tablo 21: Teramura'nın Sözdizimsel Sınıflaması

Diğer yandan, Kunō (1973) Japoncadaki “-teita”yı, V-TE+I+TA biçiminde ayırıştırarak, “-te” biçimin fiilden ad yapma eki (gerundive) ve “-i” süreklilik biçimiyle birlikte “-te-i” biçimindeki süreklilik görünüşünü ifade eden bileşik eki olduğunu ve buna bağlı olarak da eylemlere eklendiğinde üç farklı anlamı olan eylem ederken, yağmur yağdıktan sonraki durumu (*yağmur yağmış*) ifade etmediği şeklinde anlaşılmaktadır. Yani Teramura (1989) ve Suzuki (1976)’nin bu noktadaki açıklamalarının tümceler üzerinden düşününce “-te-iru”nun anlamını kısıtladığını göstermektedir.

türü oluşturduğunu belirtmektedir (Taylor:1979: 130-159)(Tablo 21)⁷². Ayrıca, “-te + i” eklentisinin ‘yapılan hareketten doğan sonucun durumu’ açıklayan ek, “-ta”nın ise bitmişlik görünüşü ifade eden ek olduğu, şeklinde açıklanmaktadır. Ancak bu ayrıştırmada İngilizce ile yapılmış olan karşılaştırmanın doğurmuş olduğu bir sorun vardır. Bunlardan birincisi, “-te + i”, süreklilik görünüşü adı altında hareketin durumunu bildiren ek olduğu ile ilgilidir açıklamadır. Burada süreklilik anlamını “-te” mi yoksa “-i” mi verdiği ile ilgili anlam bulanıklığı bulunmaktadır. Başka bir deyişle, süreklilik anlamı bileşik eke yüklerken “*iru*”nun sözcük anlamını dikkate almadığı görülmektedir (Tablo 22).

Tablo 22: Kunō’ya Göre “-te + i” Ekinin Anlamları ve Eylem Türleri

1- Hareket eylemleri (+devam eden)	}	-te + i + süreklilik	+ ta + bitmişlik ± alışkanlık
2- Anlık eylemler (+sonuç durumu)			
3- Durum eylemleri (+sonuç durumu)			

İkincisi ise, “-ta” ekinin bitmişlik görünüşü olduğu ile ilgili açıklamadır. Burada da “-ta” ve “-i-ta” arasında ayırım yapmadığı görülmüştür. “*Eylem-ta*” ile “*eylem-te*”

⁷² Bu açıklamaya göre, “-ta” ile “-ita” arasında bir ayırım yapılmadığı görülmüştür.

ita” yapılarındaki “-*ta*”lar aynı değildir. Birincisi, bitmişlik görünüşü “-*ta*”, ikincisi ise geçmiş zaman eki “-*i-ta*”dır (Tarō:2005).

Tablo 23: Eylem Parametreleri

	1 çatı		2 verme-alma eylemleri	<i>mokuromi</i> もくろみ	3 görünüş	4 zaman 5 kip
Su-	-	-	-	-	-	-(r)u
Eylem kökü	-(s)as e- -	-(r)ar e- -	-te + kure- -te + yar- -te + mora-	-te + mi- -te + mise	-te + ki- -te + ki - ar- -te + shima- -te + tsutsu + ar- -te + ok-	- te + i- - ta -(y)ou -e/-ro

Fukushima (2007) da “-*te-i*” yapısına görünüş derken, “-*ta*”nın zaman olduğunu “Eylem Parametreleri” tablosunda göstermektedir (Tablo 23).

Suzuki (1976) ve Teramura (1989:173)’nın *shiteiru* ile ilgili yaptığı yapısal ayrıştırma birbiriyle benzerlik göstermektedir. Her ikisinin de “*iru*”yu sözcük olarak ayırdıkları, “-*te*” ‘yi ise göz ardı ederek, eylemin -*te* biçimi olarak eylemle bitişik ele aldıkları görülmüştür.

Diğer yandan Kunō’nun hem “-*te + i*” hem de “-*ta*”nın görünüş eki olduğu ve Fukushima (2007)’nin ise Kunō’dan farklı olarak “-*ta*”nın zaman olduğunu

belirttiği görülmüştür. Ancak her ikisinin de “*iru*” sözcüğünün yapı üzerindeki anlamını dikkate almadıkları saptanmıştır.

Genel olarak araştırmacıların ya eylemle birlikte (*shite*) ya da “*iru*” eylem kökünü oluşturan “*i-*” ile “*-te*”’yi birlikte “*-te-i*” olarak inceledikleri ve “*-te*”nin asıl işlevini ve “*iru*”nun temel sözcük anlamını dikkate almadıkları görülmüştür. Bunun sonucunda, hem anlamsal, hem de yapısal çalışmalarda “*-te*” ve “*iru*”nun kalıba dayandırılması, bu araştırmaları temel alan eğitim-öğretim kitaplarında da yapının kalıp olarak alınmasında etkili olduğu düşünülmektedir⁷³ (Tablo 24).

Tablo 24: “*-teiru*”yu Yapısal Açıdan İnceleyen Araştırmacılar

Suzuki (1976)	Teramura (1989)	Kuno (1973)	Saejima (2007)
<i>eylem-te-iru</i>	<i>eylem-te</i> : görünüş	<i>-te-i</i> : süreklilik	
<i>shite-iru</i>	<i>-i</i> : yardımcı eylem	görünüşü	<i>-te-i</i> : görünüş
	<i>-ru</i> : zaman/kip	<i>-ta</i> : bitmişlik	<i>-ru/-ta</i> : zaman
	<i>futte-i-ru</i>	alışkanlık görünüşü	

⁷³ (Minna-no Nihongo:1999); (Nihongo Kyōiku Jiten:1990:133); (Shokyū:2005:85)

adlı ders kitaplarında genel olarak “*te*”nin bulunduğu yapıların tümce kalıpları olarak öğretilmekte; ancak, bu yapılar öğretilirken “*te*”nin tek bir işlevinin olduğu ile ilgili bilgi verilmemektedir. Ayrıca, “*-te iru*” yapısı da doğrudan kalıp şeklinde tümcedeki anlamına dayalı olarak anlatıldığı görülmektedir.

Oysa *-te*'nin ve "*iru*"nun asıl işlevlerini ele almak gerekmektedir. Bu sebeple çalışmada, Suzuki (1976) ve Teramura (1989)'nın yapısal ayrıştırmaları benimsenerek "*iru*"⁷⁴sözcük olarak tek başına alınmış ve öncelikle "*sözcük-te*" yapısındaki "*-te*" biçiminin işlevi ardından da "*iru*" sözcüğünün yapıya kattığı anlamı üzerinde durulmuştur.

3.3.1. "*Eylem-te iru*" yapısında Bağlama İlgeci Olan "*-te*"

Japonca Öğretim Sözlüğünde (1990:133) sözcükleri ve tümceleri birleştiren bağlama ilgeci olarak açıklanmakta ve "*-te kei*" (*-te* biçim) olarak adlandırılmaktadır. Harasawa (1994) ise "*-te*"- ekinin iki durumu birleştirme işlevine sahip biçimbirim olduğunu belirtmektedir.

43) a. 田中さんは買い物に行く

Tanaka San-wa kaimono-ni ik-u.

Tanaka San-KO.İLG. alış veriş- YA.İLG. git-DÜZ.BİÇ.

Tanaka Bey alışverişe gider/gidecek

44) b. 田中さんは自転車に乗る

Tanaka San-wa jitensha-ni noru.

---

⁷⁴ Çalışmada "*-te iru*" yapısındaki *-ru* ve *-ta* biçimbirimleri *zaman* eki olup, görünüş açısından yapı incelendiğinden, "*-iru*" ve "*- ita*" farkı gözedilmeyecektir.

Tanaka San-KO.İLG. bisiklet-YA.İLG. bin-GEÇM.Z.

Tanaka Bey bisiklete biner.

45) *Tanaka San-wa jitensha-ni not-te kaimono-ni ik-u.*

bin-BAĞ.İLG.

Tanaka Bey bisiklete binip alışverişe gider/ gidecek.

Ayrıca en önemli özelliğinin birleştirmeyi yaparken iç yapısında zamanı barındırmaması olduğunu vurgulamaktadır. Yani *-te* eki eş zamanlı gelişen iki durumu birleştirdiği gibi, geçmişte gerçekleşen durumları da birleştirmekte ve *zaman* işlevi bulunmamaktadır.

46) 田中さんは自転車に乗って、買い物に行った。

Tanaka San-wa jitensha-ni notte kaimono-ni it-ta.

Tanaka Bey-İLG. bisiklet-İLG. bin-BAĞ.FİİL alışveriş-İLG. git-GEÇ.Z.

Tanaka Bey bisiklete binip, alışverişe gitti.

Eğer 46'da olduğu gibi geçmişte gerçekleşen bir durumdan söz ediliyorsa, *-te* biçimin bağlandığı durum da geçmiş zamana gönderim yapar.

Moriya ve Shinya (2003) da “*-te-*” biçimin tümce ortasında kullanımı (中止法) olarak adlandırmakta ve eylemde *-te*, *de*, *-i* sıfatta *-kute*, *-na* sıfat ve adlarda *-de* çekimlenerek kullanıldığını belirtmektedir. Örn: 『yasukute,amakute,manzoku』ki

o mite mori o mizu』、『ame ga futte chikatamaru』、『ki wa yasashikute chikaramochi』.

Bunlara ek olarak, Moriya ve Shinya (2003) 1.“Eylem1-te+Eylem2” yapısında *-te* ekli eylem1’in, ardına gelen eylem2’yi anlamsal olarak nitelediği gibi, 2. “Eylem1-te+Eylem2” de ise *-te* ekli eylemin, anlama odaklanarak ardına eklenen eyleme dilbilgisel anlam da kazandırdığını belirterek, birincisine (parçadan) 47, 48, 49 numaralı sözcükleri örnek olarak göstermektedir.

47) *kite-arawareta* (着て現れた)

48) *kite-tōjōsuru* (着て登場する)

49) *waratte-oojite...* (笑って応じている)

İkinci açıklaması için, *atozusari shite-ita* (後ずさりしていた)、*ōjite-ita* (応じていた) eylemlerini göstererek, bu eylemlerde bulunan “*-te*” ekinin, “*eylemin belirttiği hareketin hangi aşamada olduğunu*” ifade ettiğini söylemektedir. Ayrıca bu hareketin durumunu belirten dilbilgisel biçimi genel anlamda “görünüş” olarak adlandırılmaktadır. Buradaki açıklamadan ve verilen örneklerden ilk açıklamada bileşik eylem grubundan söz ettiği, ikinci açıklamada ise yardımcı eylemden söz ettiği ve yardımcı eylem yapısındaki *-te*’nin görünüş eki olduğunu belirtmektedir.

Yukarıdaki açıklamalara göre, araştırmacıların genel olarak “*-te*”nin tümceleri bağlamada, ad ve sıfatları birleştirmede kullanılan bağlama ilgeci olduğu

noktada hemfikir oldukları görülmüştür. Ancak, araştırmacıların değinmedikleri bir birleştirme işlevi vardır ki, bu da ‘iki eylem türünü’ birleştirmesidir.

Tablo 25: “-te” İle İlgili Araştırmalar

Japonca Sözlüğü(1990)	Öğretim Harasawa (1994)	Moriya ve Shinya (2003)
Bağlama İlgeci (setsuzoku joshi)		Tümce ortası kullanımı (chūshihō)
『学校へ行って、先生に会う』、 <i>Gakkō-e itte, sensei-ni au</i> 『兄は背が高く、弟は低い』 <i>Ani-wa se-ga takakute, imōto-wa hikui</i>	『田中さんは自転車に乗って、買い物に行く』 <i>Tanakasan-wa jitensha-ni notte, kaimono-ni iku.</i>	『安くて、あまくて、大満足』 <i>yasukute, amakute, daimanzoku</i> 『雨が降って地固まる』 <i>Ame-ga futte chikatamaru.</i>
-----	-----	1. 「Eylem1-te +Eylem2」 <i>ki-te tōjō suru</i> 2. 「Eylem1-te +Eylem2」 <i>Ōji-te-ita</i>

Başka bir deyişle, “ad + te + ad”, “sıfat + te + sıfat” ya da “sıfat /ad + te + sıfat / ad” şeklinde birleştirdiği gibi “eylem + te + eylem” yapısında da bağlama ilgeci işlevindedir⁷⁵.

⁷⁵ Atay ve Tekmen (2010), 9. Japonca Öğretmeleri Toplantısı, “-te’nin Öğretimi” başlıklı bildiri, Ankara.

Tablo 26: Temel işlevi: Ad ve sıfatları birleştirmede Bağlama ilgeci olan “-te”

sıfat /ad + て + sıfat / ad	
50- 安い・おいしい → 安くて おいしい ワイン ⁷⁶ 。 <i>yasui-oishii → yasu-kute oishii desu.</i>	
51- にぎやか (な)・うるさい → にぎやかで うるさい中国人 ⁷⁷ 。 <i>Nigiyaka (na)- urusai → nigiyaka-de urusai chūgokujin.</i>	
52- 主婦・ママ・女 → 主婦で ままで 女 です ⁷⁸ 。 <i>Shufu-mama-onna → shufu-de mama-de onna desu.</i>	

Tablo 26’da ad ve sıfatları birleştiren bağlama ilgecidir. Sıfatları birleştirirken çekimlenerek ses değişimine uğramaktadır. i-sıfatlarda –i sesi düşerek “-kute” olmaktadır. 51’de yasukute oishii wain (ucuz ve leziz şarap) olduğu gibi. Na-sıfatlarda –na sesi düşerek “-de” olmakta, adlarda ise sözcükte değişiklik olmadan doğrudan “-de” iki ad soylu sözcüğü birleştirmektedir. Buna göre, 52’de “nigiyaka-de urusai chūgokujin” (kalabalık ve gürültülü Çinliler), “(watashitachi-wa) shufu-de mama-de onna desu” (Biz ev hanımı, anne ve kadınıız). sıfat ve adları da bağlarken kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımı Türkçede “ve”, “ile” bağlaçlarıyla aynı işlevdedir⁷⁹.

⁷⁶ <http://oshiete.goo.ne.jp/qa/1323631.html> 2005/04/10 23:30

⁷⁷ <http://www48.tok2.com/home/sawakon/1-02Asia1/china10.htm> 2002/08

⁷⁸ <http://okwave.jp/qa/q4671898.html> 2009/01/29

⁷⁹ Ancak, 52’da bir kadının sahip olduğu üç özellik vurgulanmak istendiği söylem

Bununla birlikte “-te”, bağlama işlevini iki eylemi birleştirirken de yapmakta (Tablo 27); sıfat, ad ve tümceleri birleştirdiği gibi iki eylemi de birleştirmektedir. Tablo 27’de *Tabeteneru* ile *tabeteiru* eylemlerinin her ikisi de -te- biçimle birleştirilmiş bileşik eylemdir. Bu nedenle aralarında yapısal olarak fark bulunmamaktadır (Atay,A.,Tekmen,A.N.:2010).

Tablo 27: Eylemleri Birleştirme İşlevi

Eylem1 + te + Eylem2	
食べて寝る→	食べ+て+寝る
<i>tabeteneru</i> →	<i>tabe + te +neru</i>
食べている→	食べ+て+いる
<i>tabeteiru</i> →	<i>tabe + te +iru</i>

Tablo 27’de “*tabeteiru*” bileşik eylem yapısı, “*taberu*” ile “*iru* eylemlerinin “-te”- ile birleşiminden oluşmuştur. “*Tabeteneru*” bileşik eylem yapısı da “*taberu*” ile “*neru*” eylemlerinin “-te”- ile birleşiminden oluşmuştur. Bu iki bileşik eylem arasında yapısal bir fark yoktur; tek fark anlam açınsındandır⁸⁰. Tablo 28’de yer alan

---

ortamında algılanmaktadır. Bu tümcenin Türkçede aynı ortam için algılanışı “*hem ev hanımı, hem anne hem de bayanız*” olarak da dile yansıtılabilir.

⁸⁰ Bu anlam farkı *eylem1 + te + eylem2* yapısındaki eylem2’nin görünüşsel anlamından kaynaklandığı düşünülmektedir.

tabeteneru, *taberu* (yemek) ve *neru* (*uyumak*) eylemlerinden oluşan bileşik eylemdir. “-te” eki, birincideki *taberu* eyleminin bildirdiği hareket ile ikincideki *neru* eyleminin bildirdiği hareket arasındaki bağlantıyı kurarak, *taberu* hareketinin tamamlandıktan sonra *neru* hareketinin gerçekleşmesini ifade etmektedir. Türkçede (yemek) yemek + uyumak olarak görülen bu iki hareketin bağlantılı olarak gerçekleşmesi, yani, iki hareketin ardı ardına gerçekleşmesini, “yiyip uyumak” olarak bileşik eylem yapısıyla dile yansıtılmaktadır. Bu yapıda bulunan -(I)p bağ fiil işlevindedir.

Tablo 28: “*tabeteneru*”⁸¹ Bileşik Eylemi

食べて寝る → たべ + て + ねる
<i>Tabeteneru</i> → <i>tabe</i> + <i>te</i> + <i>neru</i>
<i>yemek</i> + BAĞ.İLG. + <i>uyu-mak</i>
hareket eylemi + te + hareket eylemi

⁸¹ Burada *ne-ru* (*uyumak*) eylemi üzerindeki -ru eki, olayı geçmemiş zamana konuşlayan zaman ekidir.

Tablo 29

食べている→ 食べ + て + いる
<i>tabeteiru</i> → <i>tabe</i> + <i>te</i> + <i>iru</i>
<i>ye-(mek)</i> + BAĞ.İLG. + <i>bulun-mak</i>
<i>ye</i> +(y)ip + <i>dur-mak</i> / <i>yeme durumu</i>

Tablo 29’da “*tabeteiru*” da “*taberu*” ile “*iru* eylemlerinin “-*te*”- ile birleşiminden oluşmuştur. Burada da “-*te*” eki, birincideki *taberu* eyleminin bildirdiği hareket ile ikincideki “*iru*” eyleminin bildirdiği durum arasındaki bağlantıyı kurarak, *taberu* hareketinin gerçekleşmesi ile “*iru*” var olma durumunu birleştirmektedir. “*iru*” eyleminin sözcük anlamı “var (olmak), bulunmak” olduğundan, anlam açısından durum bildiren eylem türünde yer almaktadır⁸². Buna göre “*tabeteiru*” olayında yemek hareketinin var olma durumu anlatılmaktadır. Türkçede ise ‘yemek’ hareketinin var olan durumu, ‘yemekte / yiyor / yiyip duruyor⁸³/ yemiş bulunuyor’

⁸² Kindaichi (1981) ve Kudō (1982)’nin eylem sınıflandırmalarında, *jōtai dōshi* (状態動詞) denen durum bildiren eylem türüdür.

⁸³ Eski Türkçede *туру*, bazen fiil kökünün anlamsal içeriğine, yani vücut pozuna işaret eden ‘ayakta duruyor, diniliyor’ anlamına gelirken, bazen de bir şimdiki zaman

şeklinde görünümle karşılaşmaktadır. Eski Türkçenin de etkisiyle yöresel olarak baktığımızda ise, “ne yiyip duruyorsun“ ya da “ne yiyorsun” şeklinde dilselleşmektedir. Görüldüğü gibi, *eylem1 +te +eylem2* yapısında yer alan *neru* ve *iru*, eylem olmaları noktasında benzerlik gösterirler ve “te” eki, her iki bileşik eylem yapısında da bağlama ilgecidir. Ancak, anlamsal açıdan yukarıda da açıklandığı gibi *neru*’nun hareket , *iru*’nun ise *durum* bildiren eylem olmaları noktasında farklılık göstermektedirler⁸⁴..

Sonuç olarak “te” eki, bağlama işlevini ad ve sıfatları bağlamada gösterdiği gibi, iki eylemi bağlamada da göstermektedir. Dolayısıyla bu işlevini “*Eylem1 +te +iru*” yapısında da göstermektedir. Ancak bu yapıda “*iru*” eyleminin anlamı araştırılmalıdır.

3.3.2. “*iru*” Eylemi

Japonca’da durum bildiren eylemler olarak *iru* ve *aru* bulunmaktadır. *İru* canlı varlıkların, *aru* ise cansız varlıkların var olma durumlarını bildirmeleri noktasında ayrılmaktadırlar. Çalışma *-te-iru* yapısının bir ögesi olduğu için *iru* ile

---

ek fiili işlevinde kullanılır. (Bacanlı:2007:52-69) .

⁸⁴ Kindaichi (1981) ve onun uzantısı Kudō (1982;1995) eylemleri görünüş açısından *durum* ve *hareket* eylemleri olarak ayırmaktadır.

sınırlı tutulmuştur.

3.3.2.1. “*iru*”nun Temel Kullanım Biçimi

Durum bildiren “*iru*”’nun sözlük anlamı “bulunmak, var (olmak)”dır. Temel eylem olarak kullanımında var olma durumu, bulunma durumu , sahiplik durumu bildirmektedir (Harasawa 1994:178).

53) 神がいます。

Kami-ga i-masu.

Allah-YA.İLG. var-K.BİÇ.

Allah var.

54) 机の下に猫がいます。

Tsukue-no shita-ni neko-ga i-masu.

Masa-İL.İLG.- alt-YE.İLG. kedi-YA.İLG. BULUN.-K.BİÇ.

Masanın altında kedi var.

55) 兄弟が3人います。

Kyōdai-ga san nin i-masu.

Kardeş-YA.İLG. üç-kişi BUL.-K.BİÇ.

Üç kardeşim var.

56) 田中さんは優しい奥さんを持っています。

Tanaka-san-wa yasashi-i okusan-o motteiru.

Tanaka-H.EKĪ.-KONU.düşünceli eş-BE.İLG..sahip-BAĞ.İLG-.BULUN-K.BİÇ.

Tanaka Bey düşünceli bir eşe sahip (bulunuyor / tir).

Tanaka Bey'in düşünceli (bir) eşi var.

“iru” eylemi 53 numaralı tümcede “var (olma)” durumu, 54’de bulunma durumu, 55’de sahip olma durumu bildirmektedir. Bu tümcelerde temel eylem olarak yer alan “iru” eylemi Türkçede “var” sözcüğü ile karşılanmıştır. “var” sözcüğü Türkçe dilbilgisi kitaplarında ve sözlüklerde *önad* olarak geçmektedir. Oysa Japoncada bu sözcük eylem özelliğine sahip olduğundan diğer eylemler gibi çekime girer (Tekmen 2005:103)⁸⁵. 55 ve 56 numaralı her iki tümcede de “iru”, sahip olma anlamına gelmektedir. Ancak, bu tümcelerden farklı olarak 63 numaralı tümcedeki “iru”, yardımcı eylem işlevinde başka bir eylemle⁸⁶ birleşme özelliği taşımaktadır. Bunun gibi yardımcı eylem olarak kullanılan “iru” sözcüğü, çalışmada ayrıntılı olarak ele alınmış ve Türkçedeki görünümleri ile karşıtsal olarak incelenmiştir.

---

⁸⁵ Bu eylemin de diğer eylemler gibi çekimleri vardır ve II. Grup eylem çekim özelliklerini taşıyarak çekimlenir: Sözlük çekimi: *iru*, olumsuz düz çekimi: *inai*, kibar çekimi: *imasu*, istek çekimi: *iyō*, -te çekimi: *ite*

⁸⁶ Motsu: bir şeyi tutmak, sahip olmak → sahip durumda şeklinde anlamlara gelen eylemdir.

3.3.2.2. Yardımcı Eylem Olarak “-iru”

“iru” eylemi , başka bir eylemin ardına eklenerek “eylem-te iru” bileşik eylem yapısını oluşturarak yardımcı eylem işlevini üstlenmekte, yani dilbilgisel işlev kazanmaktadır. Ancak bu işlevinde, Suzuki (1981)’nin belirttiği var olan temel anlamını yitirdiğinin aksine yitirmediği, düşünülmektedir. Çünkü “iru”, bağımsız sözcüktür ve “eylem-te iru” bileşik eylem yapısında da bağımsız sözcük olarak yer almaktadır. Ayrıca, bu yapıyla ilgili araştırmaların “zaman ve görünüş” konusu kapsamında yapılmış olduğu görülmektedir (Kindaichi:1955, Suzuki:1976, Okuda:1977, Kudō:1989)⁸⁷. Adı geçen bu araştırmalardaki ortak nokta, eylemlerin “-te iru” alıp almamasına göre ikiye ayrılmasıdır. “-teiru” alanlar hareket bildiren eylemler, “-te-iru” almayanlar ise durum bildiren eylemler olarak tanımlanmaktadır. Ancak yapılmış olan bu araştırmada “iru” eyleminin asıl anlamı üzerinde durulmamış olması dikkat çekicidir. Bu sebeple çalışmanın bundan sonraki kısmında “-teiru” olarak değil “iru” şeklinde benimsenmiştir.

---

⁸⁷ Bu alanda Kindaichi (1981) Japonca eylemleri görünüş açısından 4 sınıfta inceleyen ve buna bağlı olarak “-te-iru” yapısının anlamını ortaya koyan ilk araştırmacıdır. Onun bu sınıflandırmasının kendisinden sonraki araştırmaların temelini oluşturduğu ve böylece Japonca dilbilgisi çalışmalarına yön verdiği görülmektedir.

Kaku (yazmak), *taberu* (yemek), *iku* (gitmek) gibi eylemler zaman içinde hareket bildiren ve bitme özelliği taşıyan hareket eylemleridir. Bu eylemler başlama ve bitme özelliği taşırlar ve bu sebeple eylemin ifade ettiği hareket bütünlük gösterir. Bu eylemler devam etmekte olan bir hareketi “-*te-iru*” olarak ifade ederler.

57) トームが手紙を書く。

Tom-ga tegami-o ka-ku.

Tom-YA.İLG. mektup-YÖ.İLG. yaz-GEÇM.Z.

Tom mektup yaz -ar/ -acak / -(I)yor..

58) トームが手紙を書いている。

Tom-ga tegami-o kai-te-i-ru.

Tom-YA.İLG. mektup-YÖ.İLG. yaz-BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇM.Z.

Tom mektup yazıyor / yazmakta / (yazar durumunda)

57 numaralı tümcede *kaku* (yaz-ar/acak) eylemindeki *-ku* eki geçmemiş zaman ekidir ve eylemin bildirdiği hareketi geçmemiş zaman olarak konuşlandırır. Görünüş açısından eylemin hareketini noktasal ve bütün olarak ifade eder. Türkçede geçmemiş zamanı kodlayan eklerle karşılandığı gibi, süreklilik görünüş ekiyle de karşılanmaktadır⁸⁸. Buna karşın 58 numaralı tümcede, “*iru*” eyleminden dolayı

---

⁸⁸ Japocada eylemin sözlük biçimi geçmemiş zaman olarak kodlanmaktadır. Ancak

anlamsal bir fark görülmektedir. Burada “*iru*”, yardımcı eylem işlevindedir ve temel anlamını bu işlevinde barındırarak *kaiteiru* şeklinde eylemi durumsallaştırmakta; “*iru*”dan dolayı eylemin bildirdiği hareketin varlığı hala söz konusu olup, zamanla ilişki kurulmamaktadır. Buna göre, 57’deki *kaku* ve 58’deki *kaiteiru* tümcelerinden birincisinde eylemin yaptığı hareket zamanla ilişkilendirilirken, ikincisinde ise zamanla ilişki kurulmaksızın eylemin bildirdiği hareket durumsallaşmıştır.

Durum eylemleri ise hareket içermeyen eylemlerdir. Zaman içinde eşit olarak dağılım gösterdiklerinden bu eylemlerin süreklilik görünüşü yoktur (Comrie:1985:34). Buna göre, “*iru, aru*” (bulunmak, var (olmak)) eylemleri zaman içinde dağılım gösterme özelliği taşıdıklarından gerçekleşme aşamaları gözlenemez. Bu sebeple, durum eylemleri “*iru*” eylemi almazlar, aldıkları durumda yapı (60 numaralı tümcede olduğu gibi) dilbilgisel olmamaktadır.

59) 私は息子がいる。

Watashi-wa musuko-ga i-ru.

Ben-KONU. oğul-YA.İLG. var-GEÇM.Z.

Oğlum var.

---

sözlük biçimi, Türkçede geçmemiş zaman –AcAk ekiyle karşılandığı gibi geniş zaman olarak bilinen –Ar ekiyle de karşılanmaktadır.

60) 私は息子がいつている。X

Watashi- wa musuko-ga i-tte-iru. X (dilbilgisel değil)

Ben-KONU oğlum-YA.İLG. var-BAĞ.İLG. VAR-GEÇM.Z..

Oğlum var-var. (dilbilgisel değil)

59 numaralı tümcede “*Watashi wa musuko ga iru.*” (oğlum var) şeklinde oğlunun olma durumu “*iru*” eyleminin temel şekliyle anlatılmaktadır. Ancak 60 numaralı tümcede olduğu gibi “*iru*” “var olma” durumu zaman içinde eşit olarak dağılım gösterdiğinden, tekrar üzerine “*-iru*” alması, dilbilgisel açıdan sorunlu olmaktadır (Harasawa: 1994:170). Buna göre 60 numaralı tümce hem dilbilgisel hem de anlamsal olarak bozuk bir anlatımdır.

Yukarıdaki çözümlemede “*iru*” sözcük bazında düşünüldüğünde, “*iru*” nun yardımcı eylem kullanımındaki anlamı hem eylem hem de yardımcı eylem yapısında asıl anlamını koruduğu düşünülmektedir.

3.3.2.3. Eylemi Durumsallaştıran “*-iru*” ve Algılanışı

Yapısal araştırmalarda “*eylem-te iru*” olarak ayrıştırıldığı halde, zaman-görünüş araştırmalarında “*-teiru*” şeklinde biçimbirim olarak incelendiği görülmektedir. Oysa açılımına bakıldığında “*-te-*” eki, iki sözcüğü bağlama özelliğine sahip ilgeç türü ve “*iru*” ise durum bildiren eylem türü olup, ikisi birlikte

yardımcı eylem yapısını oluşturarak eylemi durumsallaştırmaktadır (Atay,A.,Tekmen,A.N, (2010)). Ayrıca, algılayış açısından da “*iru*”nun olayı durumsallaştırdığı sonucuna varılabileceği düşünülmektedir. “*iru*”, algılayış açısından “göz önünde görüneni dilselleştirme“ ve “önceden gerçekleşmiş olan olayı algılayıp görüneni dilselleştirme” şeklinde söylem ortamlarını göz önünde bulundurarak ve algılama biçimini önplana çıkararak açıklanmaktadır (Moriya ve Shinya :2003:). Buna göre,

Bu durum, 61 numaralı tümcede daha belirgin açıklanmaktadır.

61) エレベーターが来ている→ き+ て + いる

Erebeta-ga kiteiru → ki- te-iru

Asansör-YA.İLG gel-BAĞ.İLG. BULUN.-GEÇM.Z.

Asansör gelmiş (duruyor/bulunuyor/var⁸⁹)

---

⁸⁹ Eski Türkçede *туру*, bazen fiil kökünün anlamsal içeriğine, yani vücut pozuna işaret eden ‘ayakta duruyor, diniliyor’ anlamına gelirken, bazen de bir şimdiki zaman ek fiili işlevinde kullanılır. Aşağıdaki örnekte ‘duruyor, diniliyor’ ve ‘var’ anlamları birlikte hissedilmektedir (Bacanlı:2007:52-69) .

D’aan udabay, mınaar körzö, tuurazında kara at turu

Büyük uza: OLMSZ.ZF buradan bak:ŞART ileri:İY.3.TŞ:BULUN. kara at duruyor

Asansör katta (duruyor / bulunuyor)

“*kuru*” (来る) , hareketin bir noktadan başka bir noktaya doğru yer değiştirmesini anlatan değişim eylemidir. Bu eylem, “-*te*” (bağlama ilgeci) ve “*iru*” (durum eylemi) ile birleşmesiyle “*kiteiru*” şeklinde bileşik eylem yapısını oluşturur. Burada “-*te*” biçimi, “*kuru*” (gelmek) ve “*iru*” (bulunmak, var (olmak)) eylemlerini bağlama işlevindedir. “*iru*” ise gerçekleşmiş birinci eylemin (*kuru* (gelmek) hareketinin gerçekleşmesi) hala varlığını koruyor ya da gelme hareketi gerçekleşmiş ve (hareketi yapan) hala bulunduğu yerde duruyor, anlamının hepsini kapsamakta ve hareketi durumsallaştırmaktadır. Buna göre, 61 numaralı tümce ‘katta duran asansör’ için kullanıldığında, *kiteiru* “asansör gelmiş ve beklenen katta duruyor” şeklindeki algılanışın dile yansımasıdır. Türkçede ise ‘asansör gelmiş (bulunuyor)’ ya da ‘asansör katta (duruyor)’ şekilleriyle görünüm kazanmaktadır. Bu tümcelerde parantez içindeki ‘bulunuyor, duruyor’un kullanılıp kullanılmaması konuşucunun seçimine kalmıştır⁹⁰. Ayrıca aynı ortam için, var olma ve bulunma durumunu içeren

---

Fazla uzakta değil, buradan bakınca ilerde yağız bir at duruyor (veya:var).

⁹⁰ Konuşucu saygı dili çerçevesinde ‘gelmiş bulunuyor’u “gelmiş ve hala katta” anlamını vurgulamak için kullanabilir. Saygı dili ile ilgili olarak; SUGIYAMA Ayşe Nur (2000), トルコ語の敬語動詞についての基礎的研究 On Honorific Verbs of Turkish, 『東京大学言語学論集』 Tokyo Üniv. Dilbilim Dergisi 19、

anlamı, “bulunuyor, duruyor, var” sözcükleri kullanılmasa da hissedilmektedir.

62) 桜の花が散っている (Ken'ichi Takami:2006)

*Sakura-no hana-ga chi-tte iru*⁹¹

Kiraz- İL.İLG.-çiçeği-KONU dökül-BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇM.Z.

a) Kiraz çiçekleri dökülmekte /-(I)yor⁹²

---

s.227-246.

91 Bu tümcede “-iru”, değişim eylemi olan “chiru” (dökülmek)’ya eklendiğinde kabul edilen genel görüşe göre hareketin sürekliliği ve sonucun sürekliliği anlamlarına gelmektedir. Bu açıdan Türkçedeki görünümünü açıklamak karışıklık yaratmaktadır. Yani, bu tümcede Türkçedeki görünümüleri ‘mAk-Da / -(I)yor’ ve ‘-miş’in bilinen görüşlere göre anlamsal bir bağları bulunmamaktadır. Buradan “iru” nun farklı anlamları varmış gibi yanlış çözümler sorunları doğurmaktadır. Oysa “-iru” nun bağlandığı eylemi durumsallaştırdığı kabul edilerek, aynı olay ele alındığında Türkçedeki görünümüleri daha kolay belirlenmektedir.

92 -(I)yor ve makta eklerinin en önemli farkı yapı bakımındandır. -yor eki genel görüşe göre yorı- süreklilik bildiren bir tasviri fiilin geniş zaman çekiminden hece düşmesi sonucu oluşan bir ek olduğuna göre bu ekin daha geniş bir zaman dilimi içinde süreklilik ifade etmesi son derece doğaldır. -mAkA eki ise fiilden isim türeten bir mastar eki ile +dA bulunma durum ekinden oluşmuş ve fiili bir isim kimliğiyle ek-fiil çekimine sokar. Biri süreklilik, diğeri daha çok bulunma kavramıyla farklı

b) Kiraz çiçekleri dökülmüş (bulunuyor / duruyor/ ve yerde yatıyor)

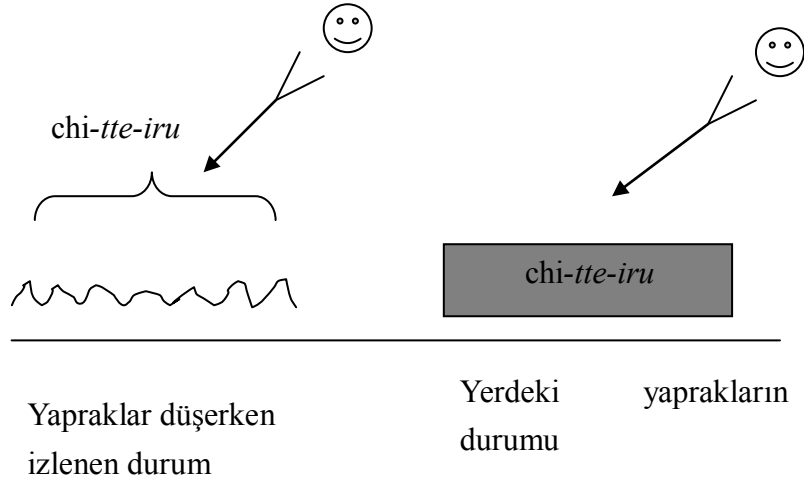
62 numaralı tümce, var olan durumun algılanışının dile yansımasıdır. Aynı durumun Türkçedeki algılanışı a)'daki gibi "Kiraz çiçekleri dökülmekte" biçiminde olmaktadır. Yani, devam etmekte olan a) olayın her anının eş zamanlı olarak gözleendiği durumu ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan, yerde var olan çiçeklerin algılanışı, b)'deki gibi "kiraz çiçekleri dökülmüş (bulunuyor / duruyor)" şeklinde dile yansımaktadır. Başka bir deyişle, çiçeklerin yere dökülmüş halinin algılanışı, dökülme olayından sonraki durumdur ve bulunma durumunu "*iru*" sağlamaktadır.

çıkış noktalarından hareket etmelerine rağmen her iki ek de şimdiki zamanı, içinde bulunulan zamanı anlatmaları açısından da ortak özellik gösterirler.

(Şahin:2006:213-221)

Tablo 30

Yardımcı eylem olan “*iru*”, temelindeki anlamını bu tümcede de barındırmakta, “-*te*” bağlama ilgeciyle birlikte⁹³ *chiru* eylemini durumsallaştırmaktadır. Bu durumsallaştırmanın iki algılanışı bulunmaktadır. 30 numaralı tabloda da görüldüğü gibi, (a ile b’den) a’da olayın sürme durumu an an gözlenirken, b’de olayın bittikten sonraki durumu algılanmaktadır. “*iru*” ile durumsallaştırılan *chitteiru* olayının bu algılanışları Türkçede, a)’da ‘dökülmekte /-(I)yor’, b)’de ise dökülmüş (bulunuyor / duruyor/ ve yerde yatıyor) şeklinde farklı görünümleyle dile yansımaktadır.

⁹³ Araştırmacıların “*eylem-te*” şeklinde ele aldıklarını ancak, -*te*’nin buradaki işlevi üzerine açıklama yapmadıklarını belirtmiştik. Oysa “*eylem-te*” yapısında da “-*te*” bağlama işlevini yerine getirmektedir.

3.3.3. Türkçede Eylemi Durumsallaştırma

Japoncada “-iru”, bileşik eylem yapısında, eklendiği eylemin bildirdiği hareketi durumsallaştırmaktadır. Türkçede ise eylemin bildirdiği hareketi durumsallaştıran çeşitli görünümeler bulunmaktadır.

3.3.3.1. Görünen Durumun İfadesi

Görünen durum, gerçekleşen olayın göz önündeki durumudur. 63 numaralı tuncenin söylem ortamı; *Sinemaya 19.00 matinesindeki filmi izlemeye gittiniz.*

63) 映画が始まっている。

Eiga-ga hajima-tte iru.

Film-İLG. başla-BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇM.Z.

Film başlamış (bulunuyor).

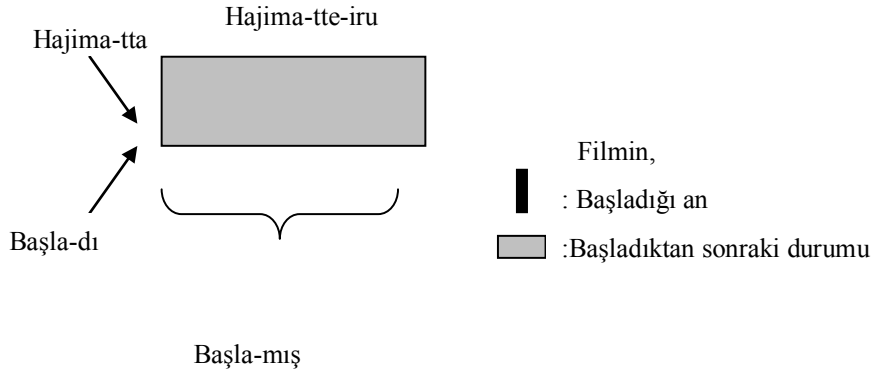
Filmin başlama anında yoktunuz ve başladıktan sonra içeri girdiğinizde, başlamış olduğunu görerek, “*eiga ga hajimateiru*” dersiniz⁹⁴. Algılayış açısından bu olaya

---

⁹⁴ Türkçede -miş ekinin “başkasından duyulan (rivayet), çıkarım, şaşkınlık gibi kiplik eki olduğunu söyleyenler bulunmaktadır (Uzun:1998a; Aksu Koç, Dan Slobin:1982). Oysa olaya gerçekleşip gerçekleşmeme açısından bakıldığında, -miş, gerçekleşen olayları belirtmektedir. Başka bir deyişle, “kaynamış su” ile “su kaynamış” tuncelerinde bulunan -miş eklerinin her biri, suyun 100 C°’deki sıcaklık durumunu ifade etmektedir.

bakıldığında, filmin başlaması önceden gerçekleşmiş ve bunun görüneni ise ekranda kayan görüntüdür. Başlamış olma durumu Türkçede, “*film başlamış (bulunuyor / durumda)*” olarak dile yansıtılmaktadır. Buna göre görünen durum tablo 31’de olduğu gibi gösterilir.

Tablo 31

Buna benzer bir başka durum, *duvara yapıştırılmış bir posterin duvardan kalkmış ve düşmek üzere olması* durumudur. Bu durum, “*iru*” ile ifade edilirken, Türkçede o durumu niteleyen sözcük, sıfat ve -miş (bulunuyor / durumda) şeklinde türlü görünümle dile yansımaktadır. Posterin ucunun yapışık olduğu yerden kalkmış olduğu 64 numaralı tümce, söylem zamanı öncesinde bir noktada gerçekleşmiş ve söylem anında da posterin kalkık olma durumunun ifadesidir.

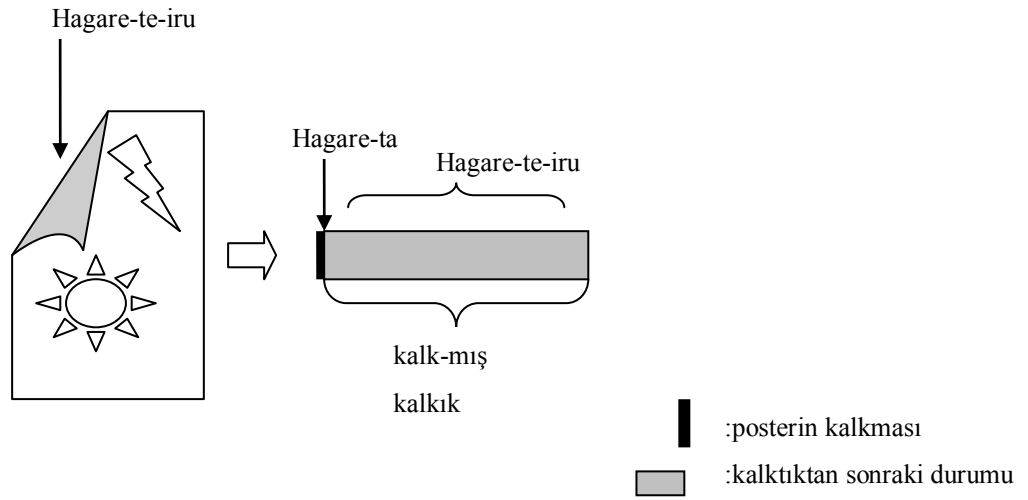
64) ポスターがはがれている。

Posuta ga hagare-te-iru.

Poster-İLG. kalk- BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇM.Z.

Poster kalkmış (bulunuyor / duruyor) , kalkık (durumda)⁹⁵

Bu durum Türkçede *kalkık*, *kalkmış* (*durumda*) şeklinde görünüm kazanmaktadır (Tablo 32).

3.3.3.2. Eylemin Durumla İfade Edilmesi

Eylemin anlattığı hareketin söylem zamanıyla eş zamanlı olarak gerçekleşmesi, göz önündeki hareketin durumudur. Japoncada eylemin durumla ifade edilmesi yardımcı eylem olan “*iru*” ile ifade edilmektedir. Aynı durum Türkçede farklı görünümde dile yansıtılmaktadır.

95-miş eki durumu niteleme özelliği taşımaktadır. Aynı anlamı kalkmış yerine kalkık da denilebilir. Her ikisi de göz önündeki durumu dilselleştirdiği düşünülmektedir.

65) 時計が動いている。

Tokei-ga ugo-ite-iru.

Saat- YA.İLG. çalış-BAG.İLG.-BULUN.-GEÇM.Z.

Saat çalış -ır durumda /-makta / -(I)yor

Saatın tik tak sesleri onun çalışır durumunu gösterir ve bu durum söylem zamanıyla eş zamanlı gelişen bir olaydır. Bu durumun Türkçedeki görünümü, *çalış-ır durumda*, *çalışmakta*, *çalışıyor* şeklindeki dile yansımalarıdır. Ama eğer saat tam tersi çalışmıyorsa ve baktığınızda çalışmasına yönelik bir işaret yoksa, yani bir hareket yoksa 66 numaralı tümcede olduğu gibi *durağan olan çalışmama durumu* yine “*iru*” ile yansıtılır.

66) 時計が止まっている。

Tokei-ga toma-tte-iru.

Saat-YA.İLG. dur-BAG.İLG.-BULUN.GEÇM.Z.

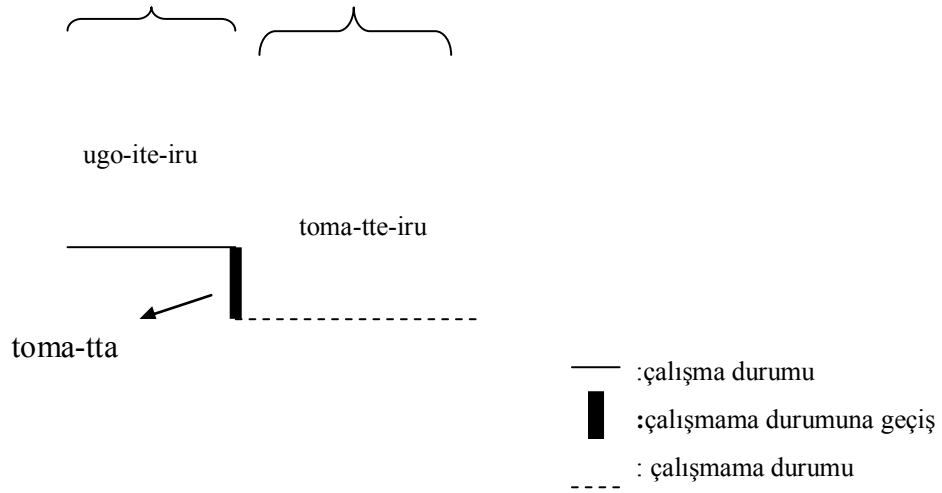
Saat durmuş (durumda / bulunuyor)

Saat duruyor (denilemez, çünkü, anlık olan çalışmama durumuna geçişi ifade etmemektedir.)

Başka bir deyişle, saat, durma hareketini *durağan* olarak sürdürmektedir. Burada da göz önündeki durum söz konusudur. 65 numaralı tümcede saatın çalışması an an

gözlemlenebiliyor. 66 numaralı tümcede ise *tomaru* (durmak) eylemi, saatin görünen durumuna “*iru*” yardımcı eylemiyle birlikte *tomatteiru* olarak durağanlık kazandırmaktadır. Burada durağan olan saatin çalışmama durumudur.

Tablo 33:

65 ve 66 numaralı tümcelerde saatin çalışması ve durma durumları tablo 33’de olduğu gibi gösterilebilir. Bunlardan *ugoiteiru* (çalışıyor), saatin göz önündeki çalışma durumunun algılanışıdır. *Tomatteiru* (durmuş) ise saatin çalışmama durumuna geçtikten sonraki durağan oluşunun algılanışıdır. Her iki algılanış da “*iru*” yardımcı eylemiyle dile yansımaktadır. Türkçede ise farklı görünümlemlerle dile yansımaktadır. Buna göre, saatin çalışması ‘(I)r durumda, -mAk-tA, -(I)yor’, çalışmaması ise ‘-mİş durumda, -mİş bulunuyor’ görünümleridir.

Diğer yandan, bir kişinin yerinden kalkıp başka bir yere gitmesi ve buna bağlı olarak ‘başlangıçtaki yerinde bulunmaması’ durumu, o kişinin / nesnenin durum değişikliğini gösterir. 67 numaralı tümce, söylem ortamına göre değerlendirildiğinde;

(Arkadaşınızın telefonu çalıyor. Yerinde olmadığı için telefona siz bakıyorsunuz.)

67) A: アリさん、いらっしゃいますか。

B: 席を外しています。

A: Ali San, irasshaimasuka?

A: Ali Bey varlar mı? / görüşmek istiyorum)

B: Seki-o hazushiteimasu.

B: Yerinden ayrılmış (bulunuyor)

Yerinde değil / Yerinde yok.

Arkadaşın yerinde olmama durumu ya da sandalyesinden kalkmış olma durumu algılayış açısından: “Arkadaşınız yerinde oturuyordu. Sonra kalktı ve başka bir yere doğru gitti”. Bu, telefon çalmadan önce gerçekleşmiş olaydır. Telefon çaldığı andan itibaren arkadaşın sandalyesi boş ve arkadaşınız orada oturmama durumunda. Bu ise durum değişikliğidir. Göz önündeki durumun algılanışında arkadaşın gerçekleştirdiği *hazushiteimasu* olan ‘yerinden ayrılma’ eylemini “-iru” durumsallaştırmaktadır. Bu durum değişikliği Türkçede, boş sandalyeye bakılarak, telefondaki kişiye *yerinde değil* ya da *yerinden kalkmış (bulunuyor /durumda)* şeklinde dile yansıtılmaktadır.

Yani yerinde olmama durumu *değil* ile belirtilmekte ya da yaptığı hareket durumsallaştırılarak, *-miş* (*bulunuyor / durumda*) görünümüleriyle dile yansıtılmaktadır. 68 numaralı tümce de durum değişikliğini göstermektedir.

68) (Öğrenciler hocalarının nerede olduğunu sorduğunda cevap olarak);

今イスタンブールに行っている。

İma, İstanbul-ni itteimasu.

*Şimdi İstanbulda (bulunuyor)*⁹⁶

İstanbul'a gitti. / gitmiş bulunuyor / İstanbul'da (bulunuyor)

İku (*gitmek*) eylemine “*-iru*” eklendiğinde “*itteiru*” olarak durumsallaştırmaktadır. Burada *itteiru*, gitmiş olma durumu, durum değişikliğini belirtmektedir. Buna göre, “Şimdi İstanbul'da (bulunuyor)” , “İstanbul'a gitti. / gitmiş bulunuyor” tümcelerindeki görünümlerin her biri, durum değişikliğini noktasal ya da dağılımlı olarak ifade etmektedir⁹⁷.

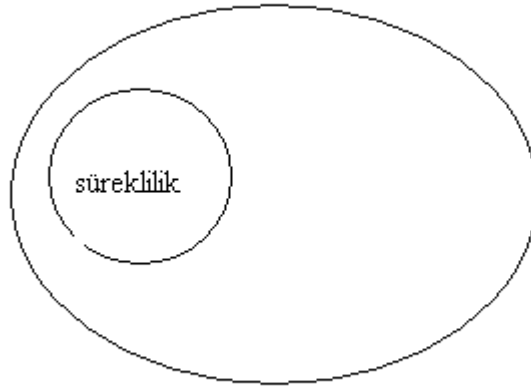
---

96 Söylem anında o kişi göz önünde değil ya da yerinde değil.

97 Aynı olaya (İstanbul'a gitmiş olma olayına) görünüş açısından bakıldığında Türkçede iki farklı şekilde algılandığı söylenebilir. Olaya noktasal olarak bakılırsa, olay bitmişlik olarak görülerek, “İstanbul'a gitti” şeklinde dilselleşmektedir. Aynı olaya durum olarak bakıldığında ise Şimdi İstanbulda (bulunuyor) şeklinde

Yukarıda örnek tümcelerde olduğu gibi algılanış açısından ele alınan ‘‘iru’’, devam eden hareketi aktardığı gibi, gerçekleşip biten hareketi durum olarak da aktarmaktadır. Bu açıklamalar doğrultusunda, ‘‘iru’’nun dar anlamda süreklilik, geniş anlamda durum bildirdiği düşünüldüğünde; aşağıdaki tabloda bu durum daha açık görülür.

'iru'nun var (olma), bulunma durumu

Tablo 34 :Bileşik Eylem Yapısında 'iru'nun Anlamı

Bu tabloda olduğu gibi, süreklilik yerine, var (olma) – bulunmak anlamlarını kapsayan DURUM teriminin kullanılması, ‘iru’nun temelindeki anlamıyla da örtüşmektedir. Aynı zamanda Türkçedeki görünümlerini belirlemekde önemli bir çıkış noktası oluşturmaktadır.

Buraya kadar ‘‘-iru’’nun hem göz önündeki hareketin durumu hem de

---

dilselleşmektedir. Bu bakış açısı da aynı olayın Türkçede farklı algılanışları olduğunu göstermektedir.

önceden gerçekleşmiş olayın sonraki durumu olmak üzere iki farklı algılanış biçiminden söz edilerek, süreklilik ve durum üzerinde durulmuş; bu iki terimin birbirine göre konumları ve anlam ilişkileri belirlenmiştir.

3.4. Bağlam İçinde “iru” Yardımcı Eylemi

“iru”, “eylem-te iru” yapısında olayın durumunu anlatmaktadır. Bu bakış açısından, (söylem anında) göz önündeki olaylar ve söylem zamanıyla eş zamanlı gelişmekte olan olaylar üzerinde durulmuştur. Aynı olaylar, Türkçe açısından değerlendirildiğinde, Türkçede ‘var olan durumu’ betimleyen çeşitli görünümlemlerle dile yansıtıldığı görülmüştür. Ayrıca süreklilik ve var olma durumu arasındaki anlamsal açıdan bakıldığında, sürekliliğin, DURUM’dan daha dar anlamlı olduğu için, DURUM içinde yer alan bir terim olduğu gösterilmiştir (Tablo 34). Bu kısımda ise “iru”⁹⁸’nin bağlamdaki anlamı üzerinde durulacak ve Kudō (1982)’nin *Perfect Anlam* olarak sınıflandırdığı türetimsel anlamının da aslında “iru”dan dolayı ‘var olma, bulunma’ durumu okuması içerdiği gösterilecektir.

Kudō'nun (1982;1995) bağlama göre yapının kazandığı anlam olarak tanımladığı *Türetimsel Anlam* terimi, *görünüş* araştırmalarında *Tümcesel Görünüş* altında yer almakta ve bu terim Smith'in *İki bileşenli Görünüş Kuramı* ile paralellik

---

⁹⁸ Kudō (1982;1995) ve diğer araştırmacılar *shiteiru* olarak incelemektedirler.

göstermektedir. Kudō (1982;1995) bu sınıflandırmasında “*iru*”nun *temel anlamı ile perfect anlamının* birbirinden farklı olduklarını belirtmektedir⁹⁹. Onun bu ayrımı, *-ni* zaman ilgeci gibi tümcenin diğer öğesine göre yaptığı görülmüştür. Oysa eğer ortada bir fark varsa ve bu fark *zaman* ilgeci etkisiyle oluşuyorsa, farkın *zamansal* açıdan olması gerekir, diye düşünülmektedir. Verilen tümcelerden 70 numaralı tümcede *-ni* ilgeci yoktur ama 71 numaralı tümcede bulunmakta ve bu iki tümce arasındaki farkı *-ni* ilgeci belirlemektedir. Başka bir deyişle, *-ni* bulunmayan 70 numaralı tümcede olay zaman eksenini üzerinde *her hangi* bir yere konuşlanmakta ya da zaman eksenini üzerinde belirgin bir yeri bulunmamaktadır. Buna karşın, *-ni* bulunan 71 numaralı tümcede *-ni* ilgeci zaman eksenini üzerinde olayın noktasal olarak konuşlanmasını sağlamaktadır. Her iki tümcede de “*ita*¹⁰⁰” *durum* bildirdiği için, olayı durumsallaştırmaktadır. Buna göre bu iki tümcedeki tek fark, zamansal

---

⁹⁹ Çünkü ona göre birincisinde *süreklilik* anlamı bulunmakta, ikincisinde *jizoku* (持續) dediği *gerçekleşmiş olayın sonraki durumu* bağlamdaki diğer hal türlerinden çıkarılmaktadır. Kudō tümcedeki hal türleriyle *Perfect anlam* ile *sonucun sürekliliği* arasındaki farkı belirtmektedir.

¹⁰⁰ “*iru*” eyleminin hem sözlük biçimi hem de geçmişmiş biçimi “*-ru*” çekim ekiyle gösterilmektedir. Bu eylemin bağlamlarda geçen geçmiş zaman biçimi “*-ta*” çekim ekiyle, “*ita*” olmaktadır (Tekmen, A. Nur vd:2005;268).

açıdan olup; *-ni*, olayın *zaman* çizgisi üzerindeki yerini belirlemektedir. Ancak anlam açısından “*ita*”nın var olan anlamına etkisi bulunmamaktadır.

70) 2 時間程前、ここに犬が死んでいたんだよ。 (Sonucun sürekliliği)

2 jikan hodo mae, koko-ni inu-ga shin-de i -ta -dayo.

2 saat kadar önce, bura-YER.İLG. köpek-YA.İLG. öl-BAĞ.İLG.-BULUN.-GEÇ.Z.-ÜN.

İki saat önce, burada köpek ölüsü vardı / ölmüş durumdaydı / ölmüştü.

71) 私はあわてて帰郷した。しかし父は2時間前に死んでいた。(perfect)

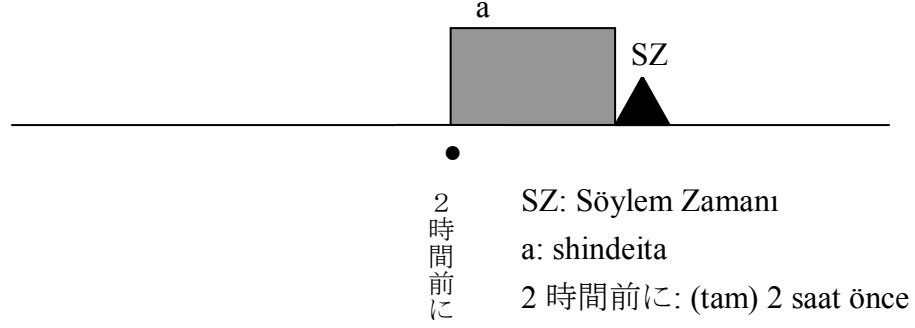
Watashi-wa awatete kikyō shi-ta. Shikashi chichi-wa 2 jikan mae-ni shin-de i-ta.

Ben-KONU aceleyle geri dön-BİT.GÖR. Fakat, baba-KONU 2 saat önce- Z.İLG öl-BAĞ.İLG. BULUN.-GEÇ.Z:

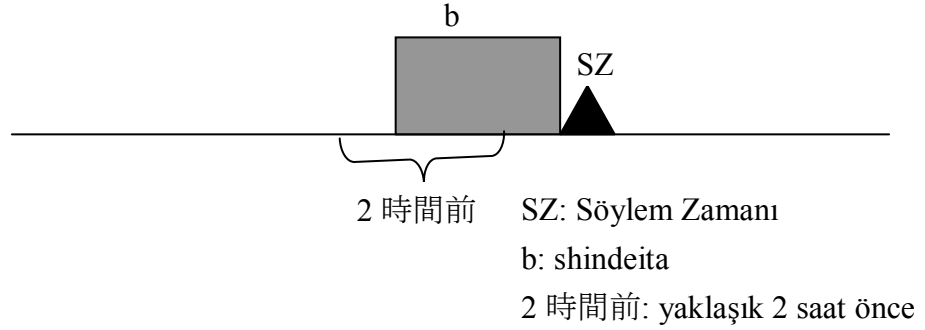
Aceleyle eve geri döndüm. Fakat babam 2 saat önce ölmüş(tü) / durumdaydı

70 numaralı tuncenin olayı tablo 35’de herhangi bir yerdedir. 71 numaralı tuncenin olayı ise zaman eksenini üzerinde noktasal olarak gösterilmektedir. Ama her ikisi de anlam olarak *durum* bildirmektedir.

Tablo 35: 71 Numaralı Tümcenin Zaman Eksenindeki Konumu

Tablo 35: 70 Numaralı Tümcenin Zaman Eksenindeki Konumu

Buna göre Kudō (1982)'nin *sonucun sürekliliği* ve *perfect* anlam olarak ayırarak karşılaştırma yaptığı bu iki kategori, anlam ve görünüş açısından *durum* bildirmeleri noktasında benzerlik göstermekte ancak, **zaman çizgisi** üzerinde konuşlanma biçimleri açısından ayrılmakta oldukları düşünülmektedir. Bu düşüncenin temelinde

“-iru”/“-ita”nın bulunduğu bütün tümcelerde eylemin anlattığı olay, *durum* bildirir.

Bu olayların Türkçedeki görünümleri ise, *durum* bildiren yapılar olarak ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki farklı anlatı ve bağlamlarda geçen olayların her birinin *durumunun* “*ita*” ile ifade edildiği grlmektedir.

72) 里親が棧橋まで迎えに来ていた。暗くなったせいもあったが、ハンは、
何だこのおかあさんには子供がちゃんといるじゃないか、と思った。

*Sato-oya ga Sanbashi made mukaeni kiteita. Kuraku natta sei mo atta ga, Hashi
wan an-da kono okaasan ni wa kodomo chan to iru janaika, to omotta. (RM, KRB,
22)*

Yeni anne ve babaları iskeleye kadar karşılamaya gelmişlerdi. Belki de karanlık yüzünden ilk başta Haşi “Aa, bu kadının çocuğu varmış zaten” dedi kendi kendine.

Made ile hem mekan hem de olay sınırlandırılmıştır. *Mukae-ni kiteita* (karşılamaya gelmişlerdi)’da *kuru (gelmek)* eylemi hareket bildiren eylemdir. Olayın gerçekleşip bitmiş olma durumunu “*ita*” belirtmektedir. Başka bir deyişle, göz önünde karşılamaya gelenler var ve iskelede onları görerek, gelmiş olma durumları “*-ita*” ile durumsallaştırılmaktadır. Geçmişte gerçekleşen bu olayın durumu Türkçede bitmişlik olarak algılanmakta ve “-miş-ti” bileşik ekiyle dile yansımaktadır. Tekrar vurgulamak gerekirse, Kud (1982)’nun *-ni ilgeci* ile ortaya

koyduğu fark, zaman eksenindeki konumlanışı açısından olduğu düşünülmektedir. Çünkü, “-iru” nun *durum* bildirdiği açısından aynı tümcelere bakıldığında, bu bağlamlar arasında anlam açısından fark görülmemektedir. 73 numaralı tümce de bu açıklamayı destekler niteliktedir.

73) 気がついたとき、ジョニー・ウォーカーはナカタさんの足もとに倒れて 死んでいた⁽¹⁾。横向きになり、子どもが寒い夜に身を丸めるようなかっこうで、紛れもなく彼は死んでいた⁽²⁾。左手は喉のあたりを押さえ、右手は何かを探し求めるかのようにまっすぐ前に伸ばされている。痙攣もなくなり、もちろん高笑いも消えていた⁽²⁾。しかし口もとにはまだ冷い笑の影が淡く残っていた⁽³⁾。それは何かの作用で永遠にそこに張りつけられてしまったみたいに見えた。板張りの床には血だまりが広がり、シルクハットは倒れるときに脱げ落ちて、部屋の隅の方に転がっていた⁽⁴⁾。ジョニー・ウォーカーの後頭部の髪は薄く、地肌がのぞいていた。帽子がなくなってしまうと、彼はずっと老けて弱々しく見えた。 (MH, UNK,315)

Fark ettiğinde John Walker, Nakata'nın ayaklarının dibine yığılmış (ölmüştü)¹⁰¹. Soğuk gecelerde vücudunu büzen bir çocuk gibi kıvrılıp yan yatmış

¹⁰¹ Yapıya bağlı kalınarak yapılan Türkçe çevirisi.

Romandaki çevirisi “Kendini toparladığında, Johnnie Walker ölmüş halde Nakata'nın ayaklarının dibinde yatıyordu. Soğuk gecelerde vücudunu büzen bir

halde, ölüp gitmişti (ölmüştü) (1).Sol eliyle boğazını tutmuş, sağ elini ise bir şeylere ulaşmaya çalışıyormuş gibi ön tarafa uzatmış, seyirmeleri sona ermişti, tabii ki o yüksek perdeden kahkahası da kesilmişti(2).Fakat dudaklarında o soğuk gülümsemesinin gölgeleri kalmıştı(3). Sanki bir şeylerin etkisiyle, ebediyen dudaklarına yapışıp kalmış gibiydi.Ahşap döşemedeki kan birikintisi yayılırken silindir şapkası başından düşüp odanın bir köşesine yuvarlanmıştı(4). Johnny Walker’ın tepesindeki saçlar derisi görünecek kadar seyrelmişti. Başındaki şapkası olmayınca, ihtiyar, güçsüz bir adama benzemişti. (MH, UNK,210)

Bu paragrafta genel olarak ölünün durumu tasvir ediliyor. Bu tasvire göre “-ita” yapısı geçmişte gerçekleşen olayı durumsallaştırarak anlatmaktadır. Shindeita(1) (ölmüştü(1)): Ölme olayı (O₁), fark etme olayından (O₂) daha önce (T₂) zamanda gerçekleştiğinden O₁ olayı, O₂’ye göre biterlik göstererek zaman çizgisinde geçmişe konuşlanır.

T₀: Söylem zamanı

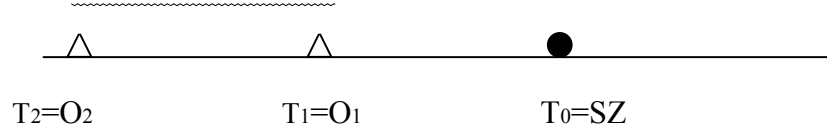
T₁: farketme olayının (O₁) zamanı

T₂: Ölme olayının (O₂) zamanı

Tablo 36

çocuk gibi kıvrılıp yan yatmış halde, ölüp gitmişti” (Çev: Erkin,H.Can.)

Shindeita (死んでいた⁽²⁾) ise, ölme olayının gerçekleştikten sonraki göz önünde görünen durumudur. Buna göre her iki Shindeita olayında “*ita*”dan dolayı *durum* ifade edilmektedir. Başka bir deyişle, her ikisi de ortak nokta olarak “*-ita*”dan dolayı olayın durum olarak algılanmasıdır. Bağlamın devamında da yine eyleme bağlı olarak “*ita*” ile durum bildirildiği görülmektedir.

Mada tsumetai enokage ga awaku nokotteimashita⁽³⁾.

Hala soğuk gülüşünün gölgesi vardı⁽³⁾

mada (henüz, hala) belirtecinden , durumun varlığını koruduğu anlaşılakta ve nokoru⁽³⁾ (kalmak, bırakmak) eylemi durum eylemi olduğu için, burada *-ita*’nın mevcut durumu göz önünde görünen olarak ifade etmektedir.

Ancak, paragrafın devamındaki, taoreru tokini .....korogatteita⁽⁴⁾

(düşerken .....yuvarlanmıştı⁽⁴⁾) tümcesinde,

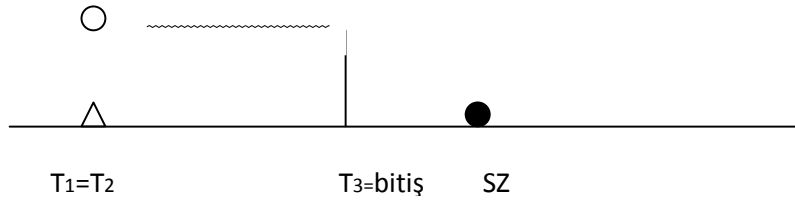
T₁= Taoreru toki (O₁) (düşerken)

T₂= Korogo-tteita (O₂) (yuvarlanmıştı)

O₁ ile O₂ eş zamanlı T₁= T₂ olarak gelişen iki olaydır. O₁ gerçekleşip bittiğinde O₂'de gerçekleşerek ve biterlik kazanmıştır. Yani her iki olayın başlangıç noktası aynıdır.

Ancak yuvarlanma olayı (O₂) bir süre devam ettikten sonra bir noktada (T₃) noktasında dururak, tamamlandığı görülmektedir. Buna göre bu bağlamda –ita yuvarlanma olayını yuvarlanıp bittikten sonraki durumunu anlatmaktadır.

Tablo 37

Tablo 38: 83 numaralı bağlamdaki “shin-de ita” ve Türkçedeki Görünümleri

Belirteçler	Eylem-te-ita	“-ita”nın anlamı	Türkçedeki görünümü
Toki	<u>Shindeita</u> ⁽¹⁾	Gerçekleşme anındaki olayın durumu	-miş-TI
Öncekibağlama bağlı olarak	<u>Shindeita</u> ⁽²⁾	Gerçekleşmiş olayın durumu	Ölmüş yatıyor Ölü idi.

74) ナカタさんは富士川を出て神戸に着くまで、車の中でだいたい眠っていた⁽¹⁾。青年はそのあいだろくに口もきかず、ラジオの深夜番組を聞きながら車を運転していた⁽²⁾。ときどきラジオにあわせて歌を歌った。(MH, UNK,436)

Nakata San wa Fuji San-o dete Kobe-ni tsuku-made kuruma-no naka-de daitai nemutteita. Seinen wa sono aida rokuni kuchi mo kikazu, rajio no shinya bangumi o kiki nagara kuruma o unten shiteita. Tokidoki rajio ni awasete uta o utatta.

Nakata, Fucikawa'dan yola çıktıktan sonra Kobe'ye ulaşana kadar, çoğunlukla uyumuştu. Genç adam ise, o sırada pek konuşmamış, radyodaki gece programını dinleyerek kamyonu sürmüştü. Arada sırada da, radyoda çalınan şarkılara eşlik etmişti.(MH, UNK,288)

...Kobe ni tsuku made .....daitai nemutteita⁽¹⁾. (Kobe'ye ulaşana kadar.....çoğunlukla uyumuştu⁽¹⁾).

Uyumak zaman içine yayılan bir eylemdir. Uyuma olayının son noktası yani tamamlanıp bitmesi , *tsuku made* (...ulaşana kadar..) belirteci ile sınırlandırılmış ve başlama ve bitme noktası arasındaki olay “-ita” ile durumsallaşmıştır. Ancak, bu bağlamda, geçmişteki uyuma durumundan bahsederken Türkçede –mİŞTı yapısı en uygun anlatım olmakta ve aslında burada yine geçmişten söz edildiği ve şu anda uyumaya devam edilmediği için, olay bitmişlik olarak algılanmaktadır.

Sono ..... aida.....kikinagara.....untenshiteita(2).(O sırada .....dinleyerek.....sürmüştü(2))

Önceki tümcedeki olayla eş zamanlı gelişen durumu Sono aida (o sırada) belirtecinden anlaşılmaktadır. Ancak araba sürme olayı geçmişteki bitmiş olaydır ve olayın bitmiş olduğu, devamındaki *tokidoki rajio ni awasete uta o utatta*. (arada sırada da radyoyla birlikte şarkı söylemişti) tümcesinden anlaşılmaktadır. Ancak geçmişte yapılan bu iki olay da “-ita” ile durumsallaştırılarak, zaman içinde yayılım gösterilmektedir. Türkçede aynı olay geçmişte gerçekleşmiş olay olduğundan noktasal olarak algılanmakta ve -DI / -mİŞTI yapılarıyla görünüm kazanmaktadır.

75) 1 2 時前に星野青年が戻ってきたときには、もう雨はあがっていた。 ナカタさんは傘をすぼめてベンチに座り、ずっと同じ姿勢で海を見ていた。青年はトラックをどこかに置いてきたらしく、タクシーでやってきた。(MH, UNK,456)

12 ji maeni Hoshino seinen ga modotte kita toki ni wa, mō ame wa agatteita.

Nakata San wa kasa o subomete penchi ni suwari, zutto onaji shisei de umi o miteita.

Seinen wa torakku o dokoka ni oite kita rashiku, takushi de yatte kita.

Saat 12'den biraz önce genç Hoşino döndüğünde, yağmur dinmişti. Nakata şemsiyesini katlamış, banktaki oturuşunu hiç bozmadan denizi seyretmişti(2). Genç

adam herhalde kamyonu bir yerlere bırakmış olacak ki taksiyle gelmişti. (MH, UNK,302)

Gönderim zamanındaki olayın durumu ifade edilmektedir. Olayın söylem zamanı öncesinde olduğu *-ta* geçmiş zaman ekinden anlaşılmaktadır. Gönderim zamanı, genç Hoşino'nun döndüğü vakit olan 12 jikan mae-ni (12 saat önce)'dir. Yani, 12 saat önceki yağmurun durumu "*-ita*" ile anlatılmaktadır. Buna göre ,yağan yağmurun yağmama durumu ya da dindikten sonraki durumu "*-ita*" ile anlatılmaktadır. Türkçede aynı olayın noktasal olarak algılanarak, *-miş-TI* ile dile yansıdığı görülmektedir.

76) 彼は何度も何度も同じことを繰り返し話しかけ、相手にも何度も何度も同じことを繰り返して言ってもらった。二人は住宅地の中に作られた小さな児童公園の縁石の上に腰掛けて、もう一時間近く話し合っていたが、話はほとんど同じところに留まっていた。(MH, UNK,157)

Kare wa nandomo onaji koto o kurikaeshi hanashikake, aite ni mo nando mo nando mo onaji koto o kurikaeshite ittemoratta. Futari wa jutakuchi no naka ni tsukurareta chiisana jidō kōen no enseki no ue ni koshikakete, mō ichijikan chikaku hanashiatteita ga, hanashi wa hotondo onaji tokoro ni tomatteita.

Aynı soruyu üst üste sorarak, kendinden her seferinde aynı yanıtı aldı.İkisi binaların arasında sıkışıp kalmış bir çocuk parkının yeşillikleri içindeki bankta oturup, bir saate yakın konuşmuşlardı, ama konuşmaları ilk başladıkları yerde tıkanıp kalmıştı. (MH, UNK,106)

Zaman belirteci *mō ichijikan chikaku* (bir saate yakın) ile olayın gerçekleşme süresi sınırlandırılmaktadır. O süre içerisindeki olayın durumu “-ita” ile ifade edilmektedir. *hanashi-te-ita*, hareketin tamamlanmış ve bitmiş olduğu *mō* (halihazırda) belirteciyle -ta ekinden anlaşılmaktadır.

Mō ichijikan chikaku hanashia-(t)teita, ga hanashi wa hotondo onaji tokoroni tomatteita.

Bel. Eylem – sür.gör. – geç. Fakat, konu

Halihazırda bir saate yakın konuş- muş- lar- dı, ama konuşma ilk başladıkları yerde tıkanıp kalmıştı.

Türkçeden bakıldığında, temel anlam ile perfect anlam arasında dilbilgisel bir ayırım bulunmadığı görülmüştür. Çünkü, *Perfect*'i doğrudan ifade eden bir yapı ne Türkçede ne de Japoncada olmadığı söylenmektedir¹⁰². Dolayısıyla bu iki dili

---

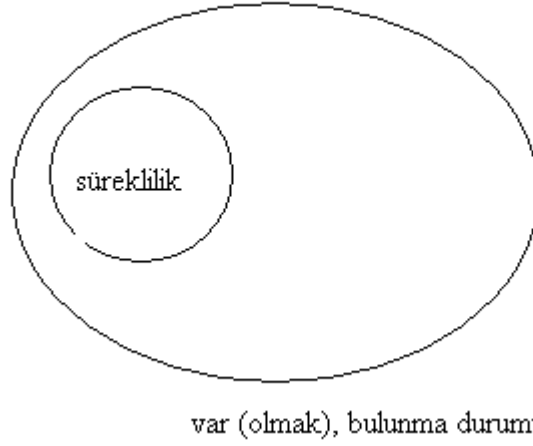
¹⁰² Kornfilt (2001), Türkçede *perfecti* doğrudan kodlayan bir yapı olmadığını belirtmektedir. Japoncada ise *perfecti* kodlayan yapı yoktur ancak, bazı tümcelerde “-teiru” perfect anlamı yüklenmektedir (Kudō:1995).

perfect anlam açısından incelemenin anlam bulanıklığı doğurmaktadır. Bu sebeple “-iru” temel anlamını *perfect* anlamda da barındırmakta ve her iki anlam da var olma, bulunma durumunu bildirmesi noktasında benzerlik göstermektedir. Ayrıca Türkçedeki görünümleri ise -DI, -MIŞ-TI, -MIŞ (durumda) ve o durumu niteleyen sıfatlarla dile yansıtılmaktadır.

DEĞERLENDİRME

Bu bölümde Suzuki (1976)'nin "*iru*"nun yardımcı eylem kullanımında temel anlamını kaybettiği, görüşüne karşıt olarak, 'var olan temel anlamını koruduğu' görüşü getirilmiştir. Buna bağlı olarak, "*-iru*" yardımcı eyleminin, eklendiği eylemi (eylem hangi görünüşte olursa olsun) durumsallaştırdığı ve "*-te*"nin bağlama işlevini, *eylem-te* yapısında da gösterdiği savunulmuştur. Ayrıca, Kudō (1982)'nin görüşlerinden "*eylem-te iru*"nun temelindeki 'süreklilik' anlamının Türkçedeki bütün görünüşleri kapsamadığı için dar anlamlı olduğu görülmüştür. Bu sebeple, "*iru*"nun var (olmak) / bulunmak anlamını taşıyan anlamı ile süreklilik anlamının birbiriyle ilişkileri, örnek tümcelerden ve Türkçedeki görünüşlerinden yola çıkarak belirlenmiştir. Buna göre, "*iru*", dar anlamda süreklilik gösterdiği için, daha geniş anlamı olarak kabul ettiğimiz 'var (olma), bulunma' durumunun içinde yer alması gerekmektedir. Buna bağlı olarak "*iru*"nun "*eylem +te iru*" yapısında süreklilik ve durum ilişkisi Tablo 34'de gösterilmektedir. Bunun sonucunda Türkçede karşılık gelen tüm görünüşleri bu daire içinde yer alırlar.

Tablo 34: Bileşik Eylem Yapısında 'iru'nun Anlamı

Ayrıca Türkçedeki görünüşleri, 42. tablodaki gibi, eylemin durumunu “-(I)yor” ve “-(A)r durumda” gibi yapılar ifade ederken, gerçekleşmiş olayın görünen durumunu “-(I)yor”, “-mİş (durumda)”, “-mİş (bulunuyor)”, “-mİş duruyor”, “-DI”, “-II” ve sıfat sözcüklerdir. Türkçede durum değişikliği ise, iki farklı bakış açısıyla dile yansıtılmaktadır. Buna göre, eğer olay hareket merkezli olarak algılanıyorsa, bitmişlik, durum olarak algılanıyorsa mekan olarak görünüm kazanmaktadır .

Tablo 42: “iru” Yardımcı Eyleminin Algılanışı ve Türkçedeki Görünüşleri

Durum Bildiren “iru”	Türkçedeki görünüşleri
Devam anındaki hareketin durumu	-mAk-tA , -yor, -(A)r durumda
Gerçekleşmiş olayın durumu	-yor, -mİş duruyor, -mİş (durumda /bulunuyor/ duruyor), -dİ (-miş olma durumunu noktasal olarak algıladığında), -II (duruyor), sıfat

Durum değişikliğinin algılanışı	1- Olaya noktasal bakıldığında, algılanışı hareket merkezli olmakta ve bitmişlik olarak –DI ekiyle dile yansıtılmaktadır. 2- Olaya durum olarak bakıldığında, - bulunma durumu, yer + bulunma durum ilgeci (-dE) ile dile yansıtılmaktadır. İstanbul-da - bulunmama durumu ise değil, yok gibi olumsuzluk sözcükleriyle dile yansıtılmaktadır:Yerinde değil (yok)
---------------------------------------	--

Ayrıca bağlamlarda söylem zamanı öncesinde gerçekleşen bir olayın geçmişteki durumu, yine “-iru” eyleminin “-ta” çekimi olan “-ita” ile ifade edilmektedir. Bu konuyu Kudō (1995) *perfect anlam* başlığı altında incelemektedir. Buradan onun, “-te-iru”yu anlam açısından incelerken, yabancı dilin etkisinde kaldığı anlaşılmaktadır. “-te-iru”ya *perfect* anlam yüklemesi bunun bir belirtisidir. Çünkü özellikle İngilizcede *perfect* oldukça belirgindir. Oysa Japoncada *perfect*’i doğrudan kodlayan bir yapı bulunmadığından dolayı Kudō (1995) bağlama göre bu yapının anlamının değiştiğini belirtmektedir. Ancak yapıya Türkçeden bakıldığında farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Türkçede de Japoncada olduğu gibi *perfect* anlamı doğrudan kodlayan bir biçim bulunmamaktadır Ancak, bağlama göre –miş(TI),

-yor(du), -DI gibi biçimler *perfect* anlam kazanmaktadır. Biçimler bu anlamı tümcede tek başına içinde barındırmamaktadır. Ayrıca Japoncada *perfect*'i doğrudan kodlayan biçim olmadığından, Kudō (1995)'nin *perfect* terimine Japonca karşılık bulamadığı görülmektedir. Tıpkı Türkçede bulunamadığı gibi.

Diğer yandan, temel anlam alt başlığında yer alan sonucun sürekliliği ile *perfect* anlam arasında anlam farkının bulunmadığı ve tek farkın zamansal açıdan olduğu ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

I. bölüm kuramsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Burada alanyazında zaman ve görünüş ile ilgili kuramlara yer verilmiştir. II. bölümde Türkçe ve Japoncadaki zaman ve görünüş konusuyla ilgili yapılmış araştırmalar betimlenerek, her iki dilde yapılan araştırmaların boyutu saptanmıştır. Türkçede dilbilimciler tarafından yapılan tartışmalarda “Tek-ek / çok-işlevci yaklaşıma” karşılık “Tek-ek / tek-işlevci yaklaşım” olmak üzere iki karşıt görüş olduğu görülmüştür (Tablo 19). Yaklaşımlardan Tek-ek/tek-işlevci yaklaşım, her ekin öncelikle tek bir işlevinin olduğunu savunmaktadır. Türkçe ve Japonca da sondan eklemeli diller olmalarından dolayı çalışmada bu yaklaşım benimsenmiştir.

Yine II. Bölümde, Japonca için oluşturulmuş “zaman ve görünüş sistemi” ‘ne göre sistemdeki yapıların her birinin zaman işlevinin yanında görünüş işlevinin de olduğu gösterilmektedir. Buradan Japoncadaki dil araştırmalarının Türkçedeki yaklaşımlardan “Tek-ek / çok-işlevci yaklaşıma” paralellik gösterdiği sonucu çıkarılmıştır.

Buna ek olarak, Japoncada görünüş konusunun dilbilgisel açıdan olduğu

gibi, sözlüksel açıdan da yoğun olarak yapılmış olduğu görülmüştür¹⁰³. Bu araştırmalarda Japoncada eylemlerin iç yapısındaki anlamını belirlemede “-iru” yardımcı eylemi etkili olmasından dolayı Japonca sözlüksel görünüş özelliği taşımaktadır. Buna karşın Türkçede eylemler kılınış açısından incelense de, -(I)yor ekinin eylemler üzerinde “-iru” kadar etkili olmadığı, eylemlerin anlamlarını etkilemediği sonucu çıkarılmıştır.

III. bölümde Suzuki (1976)’nın “iru”nun yardımcı eylem kullanımında temel anlamını kaybettiği, ile ilgili görüşüne karşılık, “-iru” yardımcı eyleminin, eklendiği eylemi (eylem hangi görünüşte olursa olsun) durumsallaştırdığı ve “-te”nin bağlama işlevini, “ eylem-te iru” yapısında da gösterdiği savunulmuştur. Ayrıca, Kudō (1982)’nin “-teiru”nun temelinde süreklilik anlamı taşıdığı görüşü Türkçedeki görünüşleri açısından kısıtlı olduğundan, bu terim yerine “iru”dan dolayı temelinde *durum* bildirdiği düşünülmüş ve “iru”nun durum bildirdiği düşüncesinden, Türkçedeki görünüşleri belirlenmiştir. Buna göre, 42. tabloda gösterildiği gibi, eylemin durumunu “-(I)yor” ve “-(A)r durumda” gibi yapılar ifade ederken, önceden gerçekleşmiş olayın görünen durumunu -(I)yor”, “-mİş

---

¹⁰³ Yani eylemlerin görünüşsel sınıflandırmaları, dilbilgisel görünüş biçimi olan “-teiru” alıp almamasına göre yapıldığı ve eylemlerle birlikte ayrıca “-teiru”nun anlamının belirlendiği görülmüştür.

(*durumda*), “-*mIş (bulunuyor)*”, “-*mIş duruyor*”, “-*DI*”, “-*II*” ve sıfatların ifade ettiği ortaya konulmuştur.

Ayrıca Türkçeden farklı olarak, Japoncada görünüş kapsamında perfect'in de incelendiği ve yapılarla perfect anlamın da yüklendiği görülmüştür. Ancak *perfect* anlam da *temel* anlamında olduğu gibi içinde *durum* anlamı barındırmaktadır. Aralarındaki farkın *zaman* açısından olduğu sonucu çıkmıştır. Çünkü olaylar *-ni zaman* ilgeciyle *zaman eksenini* üzerinde noktasal olarak konuşlanmaktadır.

III. bölümde “*iru*” hem yapısal hem de anlamsal açıdan incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda, “-*iru*”, var olmak, bulunmak olan sözcük anlamını, “*eylem-te iru*” bileşik eylem yapısında da bulundurduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuca bağlı olarak tezimizin giriş bölümünde değinilen, çeşitli söylem ortamlarında Türkçede karşılık gelen görünümlerinin süreklilik anlamı içermiyor, olmasıyla ilgili soruna çözüm getirilmiştir. Yani, ‘Süreklilik’ anlamı Türkçedeki görünümlerini karşılamakta yetersiz kaldığı için, bunu daha geniş anlamı olan temel anlamının içine yerleştirilmiştir. Bu açıdan Türkçedeki görünümleri arasında anlamsal bağlantıları kurulduğundan, yardımcı eylem olan “*iru*”nun çeşitli kullanımlarının daha kolay açıklanabileceği ortaya konulmuştur. Elde edilen sonucun, ikinci dil ediniminde önemli bir çıkış noktası olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

Akerson, Fatma, Özil Şeyda , (1998), Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi:22 Simurg İstanbul.

Aksu, Koç, Dan I Slobin, (1982), Tense, Aspect and Modality in the Use of the Turkish Evidential, Tense and Aspect: Between Semantics and Pragmatics, s.186-200, John Benjamins Publishing.

Aksu, Koç, (1986), “The Acquisition of Past Reference in Turkish (Türkçede Geçmiş Gönderimin Edinimi)”, **Studied in Turkish Linguistics**, S.8, s.247-264, John Benjamin Publishing Company, Amsterdam / Philadelphia.

Arslan-Kechriotis, Z. C. (2006), The Perfect in Turkish, Journal of Turkic Languages vol. 10:2, Harrassowitz Verlag, 246-270.

Atay, A., Tekmen A. Nur, (2010), “**-te'nin Öğretimi**”, 9. Japonca Öğretmenleri Toplantısı, Yayınlanmamış Bildiri, Ankara.

Atay, Ayşegül, (2010), “**Bulunma Durumu Bildiren “iru” Eyleminin Yardımcı Eylem Olarak Kullanımı ve Türkçedeki Görünümü** , X Uluslararası Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu, Bildiri, Gazi Üniversitesi: Ankara.

BACANLI, Eyüp,(2007), “Altay Türkçesinde Şimdiki Zamanın Ek Fiili ve İsim Cümlelerinde Şahıs Bildirimi“, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,Cilt 4, Sayı 3 (2007),ss.52-67,Ankara Üniversitesi.

Banguoğlu, Tahsin, (1998), Türkçenin Grameri,s.440-442, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara

Comrie, Bernard,(1976)Aspect, Cambridge University Press, Cambridge.

- (1985), Tense, Cambridge Textbooks in Linguistics, Cambridge

Dilaçar, Agop, (1974), Türk Fiilinde Kılınış’la Görünüş ve Dilbilgisi Kitaplarımız, **Belleten** 1973-74, s.159-171, Ankara

Emre, A.Cevat,(1945), **Türk Dilbilgisi**, TDK, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası.

Ergin, Muharrem (1986), **Türk Dili**, Boğaziçi yayınları, İstanbul

Güneş, Sezai (2002), Türk Dili Bilgisi, s.83, 6. basım, İzmir.

Fukushima Kensaku (2007), 日本語のAspect体系の研究 (**Japonca'nın Görünüş Sistemi Üzerine Bir Araştırma**), Hitsuji shobō.

Gürkan, Aytemis (2005), “*Japonca'daki '-teiru' Biçimbirimi Kullanımına İlişkin Yanlış Çözümlemesi*”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Harasawa, Itsuo (1994), A Pragmatic view of *V-te-i-ru* and *V-te-ar-u*, Journal of Pragmatics 22, 169-197.

Hashimoto Osamu 橋本 修, (2001), 「た」の言語学、「古典日本語の完了形をめぐる研究動向」 (**Klasik Japoncanın Bitmişlik biçimleri üzerine araştırma eğilimleri**), s.185, Hitsujishobō, Tokyo.

Ken'ichi Takami 健一高見 Susumu Kunō 暲久能(2006), A Functional Approach to Japanese Syntax, Taishukan Shoten, Tokyo.

Kindaichi, Haruhiko, 金田一春彦, (1981) 「日本語動詞の一分類」『日本語動詞の

アスペクト』 (**“Japonca Eylemlerin Sınıflandırması”, Japonca Eylemlerin Görünüşü**) ,Mugishobō, Tokyo.

Kornfilt, Jaklin, (2001), **Turkish**, Roudledge, New York

Kudō, Mayumi, 工藤真由美, (1989), 「現代日本語のパーフェクトをめぐって (**Günümüz Japoncasında Perfect**)」、ことばの科学 (**Sözcük Bilimi**), C. 3、s.55-118, Mugishobō, Tokyo.

- (1982), 「シテイル形式の意味記述 (**Shiteiru biçiminin anlamı**)」, 武蔵大学人文学会雑誌十三巻第四号抜刷 (Musashi Üniv.sosyal bilimler dergisi , c.30, S. 4.

- (1989), **Tense and Aspect in Subordinate Clauses of Modern Japanese**, Journal of the Yokohama National University, Sec.II.36.

- (1995), 「アスペクト・テンス体系とテキスト (**Textlerde Görünüş ve Zaman Sistemi**)」 , Hitsuji shobō, Tokyo.

Moriya, Michiyo 守屋美千代 ve Shinya, Teruko 新屋映子, (2003), 日本語運用法

—文法は表現する—(**Japonca Kullanım Dilbilgisi – Dilbilgisi İfade eder**),
Böjinscha, Tokyo.

Nitta, Yoshio 仁田義雄, (2007), 「現代日本語の文法・アスペクト・テンス・否定 (**Günümüz Japonca Dilbilgisi-Görünüş Zaman Olumsuzluk**)」, 日本語記述
文法研究会 (Japonca Açıklamalı Dilbilgisi Araştırmaları Toplantısı)

Okuda, Yasuo 奥田靖雄, (1977), 「アスペクトの研究をめぐって—金田一的段階
(**Görünüş Tartışmaları – Kindaichi'nin Araştırmasının
Üzerine**)」, 『国語国文』8: Japonca Japon Dili 8, 宮城教育大学,
億打

Reichanbach, Hans, (1947), *Elements of Symbolic Logic*, Berkeley: University of
California.

Sebzecioğlu, Turgay (2008), Türkçede Kip Kategorisi ve -yor Biçimbiriminin Kipsel
Değeri, *Dil Dergisi-124*, Ankara.

Smith, Carlota, (1991), **The Parameter of Aspect**, Kluwer Academic Publishers,
London.

Suzuki, Shigeyuki 鈴木重幸, (1976), 「日本語動詞のアスペクト」「日本語動詞

のすがた(アスペクト)について—～スルの形と～シテイルの形 (Japonca Eylemlerin Görünüŧü - **suru biçim ile shiteiru biçim**)」, s. 63 -83, Mugishobō, Tokyo.

Ŗahin, Hatice (2006), “**Türkçede Ŗimdiki Zaman Eklerinin Zaman Belirleyicilerle Kullanımı**”, Uludağ Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi,Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:7, Sayı:11, s.213-221.

Tarō Takahashi, (2005), 「日本語の文法 (**Japonca Dilbilgisi**) 」, Hitsuji shobō, Tokyo.

Taylan,Erguvanlı, (1997), Türkçe'de Görünüŧ, Zaman ve Kiplik İliŖkisi: -DI Biçimbirimi, **XI.Dilbilim Kurultayı**: 1-11, ODTÜ, Ankara.

Tekin, Talat, (2003), Orhon Türkçesi Grameri, **Türk Dilleri AraŖtırmaları Dizisi-9**, 2. Baskı, İstanbul.

Tekmen, A. Nur vd., (2005), Japonca Dilbilgisi, Engin Yayınevi, Ankara.

Yoshimoto,Keio (1998), Tense And Aspect in Japanese And English, Peter Lang, Berlin.

Uzun,N.Engin, (1998a), Dilbilgisinin Temel Kavramları, Ankara.

— (1998b), Türkçe’de Görünüş/Kip/Zaman Üçlüsü, A.Ü.Tömer Dil
Dergisi, s.5-22.

Vendler, Z. (1967). Verbs and times. *Linguistic in Philosophy*, Ithaca Cornell
University Pres, New York.

Ders Kitapları:

Japonca Öğretim Sempozyumu, 日本語教育学会, (1990), 日本語教育辞典
(Japonca Öğretim Sözlüğü)、s.133、Taishūkanshoten: Tokyo.

Herkes için Japonca, みんなの日本語, (1999) 初級I 翻訳・文法解説 (Başlangıç
Seviyesi I, Çeviri-Açıklamalı Dilbilgisi), スリーエーネットワーク: 3 a network. 、

Başlangıç Seviyesi Japonca, 初級 日本語,(2005) 東京外国語大学留学生日本語
教育センター、(Tokyo Yabancı Diller Üniversitesi Yabancı Öğrenci Japonca
Öğretim Merkezi, Tokyo.

Web Sayfaları

<http://oshiete.goo.ne.jp/qa/1323631.html> 2005/04/10 23:30

<http://www48.tok2.com/home/sawakon/1-02Asia1/china10.htm> 2002/08

<http://okwave.jp/qa/q4671898.html> 2009/01/29

<http://www2u.biglobe.ne.jp/~houmei/kobun.htm#s1> 2011.12

<http://ashiba.blog104.fc2.com/blog-entry-140.html> 2011.01

Türkçeye Çevrilmiş Edebi Eserler

Sahilde Kafka 「海辺のカフカ」, (2002), Murakami Haruki 村上春樹, , 新湖文庫:

Shinmizumi-bunko Yayınları, Türkçeye Çev.: H. Can Erkin.

Emanet Dolabı Bebekleri, 「コインロッカー・ベイビーズ」 Ryu Murakami 龍

村上, 講談社文庫: Kōdanshabunko Yayınları, Türkçeye Çev: H. Can Ekin

ÖZET

Bu çalışma, yardımcı eylem olan “-iru” nun var olan temel anlamını, “eylem-te iru” yapısında barındırıp barınmadığı ve buna bağlı olarak temel anlamı olan “var (olma) / bulunma” durumuyla, (genel olarak kabul edilmiş görüşlerden) “süreklilik” anlamının birbiriyle olan anlam ilişkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla, öncelikle “eylem-te iru”, yapısal ve anlamsal açıdan incelenmiş, “-te” nin bağlama işlevini iki eylemi birleştirirken de yaptığı gösterilmiştir. Ardından “iru” eyleminin bileşik eylem yapısındaki anlamı ortaya konulmuştur. Zaman-görünüş araştırmalarında incelenen ve temelinde “süreklilik” anlamı taşıdığı kabul edilen “eylem-te iru” yapısı, “iru” dan dolayı en temelinde ‘durum’ barındırmaktadır. Çalışmanın devamında “-iru” nun eklendiği eylemi durumlaştırdığı varsayımı kabul edilmiştir. Bu varsayıma dayalı olarak ‘süreklilik’ anlamının ‘durum’ anlamından daha dar anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Çıkan bu sonuca istinaden, yapının Türkçedeki görünümünü belirlemede önemli bir çıkış noktası oluşturulmuştur.

Diğer yandan, çalışmada zaman-görünüş kapsamında “-iru” nun temel anlamı ile bağlama göre oluşan perfect anlamı arasındaki farkın sadece zamansal açıdan olduğu ve anlamsal açıdan her ikisinin de “var olma / bulunma” durumunu ifade etmesi noktasında benzerlik gösterdiği sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

This study aims to determine the central meaning of the auxiliary verb “-iru”, whether it keeps this meaning within the structure of the “verb- te-iru” or not and therefore, the relationship of its meaning in the context of “existence” and “continuity”. Considering this as our starting point, this study examines “verb-te-iru” in terms of meaning and structure and it is put forth that the “verb te iru” does the functions as a conjunction between two verbs. After that, the meaning of “iru” at the structure of “verb te iru” is exposed. It is justified that the structure “-te iru” (which is examined in time-aspect research and basically has a progressive meaning) expresses conditional meaning because of “-iru”. It is assumed that “iru” gives a conditional meaning to the verb that comes before it. Therefore, it is concluded that continuity has a narrower meaning than condition. As a result of this assumption, appearances of “iru” in Turkish according to speech time and conditions are explained

Also in this study the difference between the basic meaning and the perfect meaning of “-iru” differentiating according to context is caused in terms of time. And in terms of meaning as both of them expresses condition this can be considered as similarity between them.

要約

本稿では、補助動詞「～いる」が持つ基礎的意味が「動詞てーいる」の構造の中でその意味を内包しているのかどうか、またこれに関連して、本来「存在」を表すこの用法の、(一般的に認められている)「継続」用法との意味的関連を検討することを目的としている。本テーマを取り上げるに当たり、まず、「動詞てーいる」を形態面および意味面から検討し、「～て」に接続機能があることにより、二つの動作を結びつける際にも用いられる。また、「～いる」動作が複合動詞に現れる際の意味にも言及する。時制、アスペクトの研究で取り扱われている「～てーいる」形は、「～いる」により、その根底に「状態」がある。次に、「～いる」が動詞の後に来た場合は、ある動作を状態化したことを仮定することになる。この仮定に基づくと、「継続」用法は「状態」用法より狭い意味を持っているという結果になる。この結果からトルコ語でのアスペクトを表すのに、この構造は重要な出発点となるのではなかろうか。

さらに本稿では時制とアスペクトにおける「ーいる」の基本的意味とテキストのよりパーフェクトの意味の相違点がテンス的であり、意味的には両方も、元々の状態の意味を持ちつづけているという結果になった。